

VESTNIK

NOTICIERO

XXXIV – Julij-Avgust-September 1983 – št. 3

VESTNIK slovenskih domobrancev in drugih protikomunistov je glasilo slovenskih svobodnjakov, vključenih v ZDSPB. — Izdaja ga konzorcij. Ramón Falcón 4158, 1407 — Buenos Aires. — Ureja uredniški odbor. Naslov uredništva in uprave: Ramón Falcón 4158, sucursal 7, Buenos Aires.

VESTNIK (Noticiero) es el informativo de los combatientes anticomunistas eslovenos. Edición y redacción: Ramón Falcón 4158. Editor resp.: Rudi Bras. Sucursal 7, 1407 — Buenos Aires.

VESTNIK (Noticiero) is the voice of slovenian anticommunist veterans.

Ovitek: arh. Jure Vombergar.

Fiska: Vilko S. R. L., Estados Unidos 425, 1101 Buenos Aires, Argentina

Registro de la Propiedad Intelectual No. 121.138 (Z1-9-81)

V S E B I N A

September 1943 — september 1983 (ič)	161
Za podobo nove Slovenije (Božo Fink)	162
Tuji krivci slovenskega krvavega maja (Mirko Javornik)	165
Znamenja časa (Lector)	178
Opombe h knjigi škof Rožman (L. Ceglar)	197
Papeži in fátimska skrivnost (L. Ceglar)	203
Pisma od doma	208
Duhovnik v slovenskem življenju (R. Smersu)	212
V času groze (Jože Cvečbar)	214
Pisma uredništvu	220
Modovanje o slovenščini (Slavko Skoberné)	223
Domobranska postojanka Lahovče (A. Ilija)	226
Junijski spominski dan (Pavle Rant)	229
Duh. Svétnik Karel Škulj — ob 25-letnici (SmR)	235
Iz dnevnika majorja Ladislava Križa	236
Dopolnilo „Božjim stezicam“	246
Naši jubilanti	247
V spomin	248
El edificio, pero no el sistema!	III.

VESTNIK NOTICIERO SLOVENSКИH DOMOBRANCEV IN DRUGIH PROTİKOMUNISTOU

XXXIV

JULIJ-AVGUST-SEPTEMBER 1983

Št. 3

September 1943 – September 1983!

V letošnji september pada 40-LETNICA USTANOVITVE SLOVENSKE DOMOBRANSKE VOJSKE. Pred nas, ki živimo razkropljeni po vseh celinah sveta, stopa svetli lik generala Leona Rupnika, ki je v težkih časih vojske in krvave revolucije prevzel nase odgovornost pred Bogom in pred narodom, da le-temu pomaga prebresti zadnja leta druge svetovne vojne. Ustanovil je slovensko domobrANSKO vojsko, katere ime že samo pove, da je bil njen namen braniti dom, ki so ga ogrožali okupatorji, zlasti pa morivski, vseuničevalni partizanski oddelki. Svojo nalogo je izvršil izredno dobro: iz preostalih Vaških straž in Legije je postavil na noge naše hrabre, v borbi nepremagane bataljone. Na njegovem vojaškem pokrivalu je zblestela slovenska narodna tribarvnica, ki je segla do zadnjega domobranca. DomobrANSKA vojska je šla od zmage do zmage in bi zmagovita tudi ostala, — saj so slovenske partizanske tolpe predstavljale le manjši del celotnega prebivavstva — in bi partizani izgubili na celi črti, da jim ne bi Sovjeti pomagali priti v Beograd, odkoder so potem proti Sloveniji navalili s hrvaškimi, grškimi in bolgarskimi enotami. Slovenijo so zasedli brez večjih bojov, ker se je domobrANSKA vojska zaradi splošnega mednarodnega položaja umaknila na Koroško. Še prej pa je tisočem civilnih beguncev omogočila umik, zlasti z zadnjim junaškim napadom na zaseden dravski most pod poveljstvom polkovnika Vuleta Rupnika. Razoroženi in prevarani od takoimenovanih zaveznikov so bili naši bataljoni izročeni komunističnim tolпам za nečloveško mučenje in v strahotno smrt. S tem množičnim pokolom zvezanih in mučenih domobrancev, si je „Osvobodilna fronta“ zadala najhujši pečat sramote, ki ga premore naša zgodovina.

Medtem pa je lik domobrANSKIH borcev iz leta v leto svetlejši in iz leta v leto mogočnejši vzklik: SLAVA JIM, SLAVA!

-ič

Za podobo nove SLOVENIJE

Čeprav se neustrezno označujemo za versko-ideološko emigracijo, ki je nastala iz političnih razlogov, nam vendar ni posebno močno v zavesti krščanska dolžnost političnega zavzemanja. To se izraža v prešibki politični aktivnosti, ki bi morala kljub krajevni in časovni oddaljenosti od domovine in sorazmerni vraslosti v neslovenski svet biti bolj živa.

Naša premajhna politična zavzetost se kaže v dveh smereh. V notranjosti naših emigrantskih skupin se lahko ponašamo z močno in trajno versko-moralno prizadevnostjo in z dovolj razgibanim ljudskoprosvebnim delom. Sem štejejo številne bogoslužne skupinske prireditve, verske vaje in manifestacije, ki na srečo še zajemajo močne dele slovenske emigracije. V to gredo dalje vse institucije in prireditve, ki že toliko let z veliko prizadevnostjo uvajajo najmlajše in doraščajočo mladino v slovensko čutenje in pritegujejo vse k pristnemu slovenskemu čustvovanju in zdravemu razvedrilu v domači družbi. Čeprav je ta dejavnost neogibna in je npr. v argentinski skupini dosegla zavidljivo intenzivnost, pa je treba sprejeti, da sama ne zadošča. Zato se je že zgodaj javljalo kulturnoustvarjalno in poustvarjalno prizadevanje, za katero pa je treba priznati, da ni bilo tako široko sprejeto. Večkrat je naletelo celo na nezaupanje, ki je sicer izhajalo iz upravičene skrbi za edinost v mišljenju in družbenem sestavu, a je bilo vendar objektivno neutemeljeno. Prav neugoden sprejem je pa med nami doživljala vsaka samorastna politična pobudnost, celo kadar je ostajala na ravni idejnega predlaganja in kritike. Tako ostaja vsa naša politična dejavnost v dokaj ozkem krogu zgodovinsko sicer upravičenih struktur, ki pa dejansko omejujejo široko zavzemanje za naše politično akcijo in ne pobujajo političnega oblikovanja in delovnega priključevanja novih generacij.

Tudi na zunaj naša politična aktivnost ni zadovoljiva. Prav malo smo napravili zunanjih propagandnih sunkov za obveščanje neslovenske javnosti o naši dosedanji problematiki in še manj o težnjah za prihodnost. Brez zvez smo celo z emigrantskimi skupinami, ki se nam sličnega izvora in narave. Še manj imamo niti, ki bi vodile na vplivna mesta tujih vlad in mednarodnih političnih sil.

Vzroke za tako stanje je treba iskati v različnih pojavih, ki so nam lahko naravna danost po večinskih rasnih značajskih potezah ter po zemljepisnih in zgodovinskih okoliščinah, lahko pa nas bremenijo tudi kot nasledek zavestnih odločitev. V sebi imamo tisto domačijsko naravnost, ki nas rada zaziblja v sentimentalno konservativnost. Odtod zadovoljnost, če le ohranjamo govorico, rasne značilnosti in folklorne posebnosti, odtod idealizacija naše narodne zavednosti in zvestobe, ki se naslanja le preveč na čustvenost, namesto da bi se utemeljevala tudi z argumentacijami trdnih miselnih premis. Tako smo enostransko sprejeli geslo o Sloveniji v svetu. Najprej naj bi učinkovalo kot uspavalo za tiste, ki so iskali novih zamisli za življenje

geografsko določene slovenske domovine, češ, nosimo po vsem svetu slovenskega duhá, politično snovanje in odločanje pa prepuščajmo „narodu domá“. Še danes pa je za mnoge ideja Slovenije v svetu le v uteho za hrepenenje po domu in vabilo k zadovoljevanju potrebe po zdravi domači družbi. Ni pa sprejeta Slovenija v svetu kot razpon njenih kril; tožimo nad našimi silami, ki se razdajajo za tujino, namesto da bi jih iskreno dajali svetu v zavesti, da bo le po njih Slovenija res prisotna v svetu in jo bo svet bolj odprto sprejel, ko bo hotela stopiti tudi v mednarodno javnost.

Politično zavzetost nam je slabilo nekaj časa tudi stališče, da se nam je treba omejevati v vsem, kar bi tudi samo posredno lahko škodilo slovenski Cerkvi. To naj bi bilo predvsem preostro odklanjanje taktičnih potez cerkvenega vodstva, ki je hotelo v skrbi za znosen odnos z režimom uokviriti tudi emigracijo. Treba naj bi se bilo ogibati tudi preočitega samoslovenstva, da ne bi ta naš odcepek slovenske Cerkve izzival komunistične oblasti s srhljivim nacionalizmom in klerikalizmom.

Označuje nas potem navezanost na stroge, véasih toge organizacijske ustroje. To prinaša občutek dolžnosti strumnega upoštevanja vodstev, ki se jim daje kdaj preveč izključujoča veljava. Radi smo netolerantni z drugače mislečimi ali samorastnimi in preveč se čutimo privezane na programe in sheme, tudi v nebitnih stvareh, celo če jih je stvarnost prerasila.

To je nekaj momentov, ki škodljivo določajo naš dejavni odnos do slovenske politike. Vsa problematika pa se zdi, da se strne v pomanjkanju prave motivacije. Če ni pravih, močnih nagibov, ni sproščenih odločitev ne živahnega delovanja.

V svetu politike morejo biti veljavni le tisti nagibi, ki ženejo h graditvi bodočnosti. Spomini in samoopravičevanje za nazaj imajo lahko politično vsebino in pomen, a niso še politika. To tudi ni samo ohranjanje idejnega osredja ter njegove čustvene uglašenosti in vraslosti. Politika tudi še ni razkrivanje, vrednotenje in uveljavljanje družbenih idej, dokler njihovo obravnavanje ostaja v območju abstraktnega, pojmovnega, brez primeha na določeno družbeno situacijo. Politika nastopi šele, ko se začne pripravljati nje zamisli za praktične načrte in programe.

Seveda je za modro politično delo treba močnega razpoloženskega vzgiba, globokega miselnega vpogleda in širokega spoznavnega obzorja. V tem smo dokaj močni in dolgujemo to moč tistim, ki nam jo vztrajno posredujejo in katero nam druge emigracije zavidajo. Prehitro pa smo se ustavili pred nalogo načrtovanja.

Za prihodnjo Slovenijo odločno terjamo, naj bo kulturno samobitna in naj ne bo gospodarsko omejevana. Že bolj medlo se izrekamo proti njeni politični podrejenosti; medtem ko o njeni pravni neodvisnosti ali samostojnosti v prejšnjih dobah skoraj ni smelo biti govora. Usodna življenjska povezanost jugoslovanskih narodov je bila postavljena za dogmo in se je morebitna ustanovitev samostojne slovenske države začela pripuščati šele kot skrajna alternativa.

V to miselnost je posvetila deklaracija Slovenske ljudske stranke ob devetdesetletnici njene ustanovitve. Načelstvo z njo prvič jasno izpoveduje svojo neomajno voljo, da postane Slovenija ne samo svobodna in združena, marveč tudi samostojna, ter zagotavlja, da si SLS prizadeva in dela za to, da slovenski narod uveljavi pravico do svoje države. Čeprav bi kdo morda v besedilu deklaracije želel korektur, je vendar ta v svojem jedru lahko izhodišče za novo živo in plodno, bolj določno politično gibanje. Trenutek je tak, kot da smo do zdaj stali na razhajališču in se končno zedinili za smer.

Vsiljuje pa se vprašanje, kaj zdaj. Deklaracija nikakor ne sme ostati zgolj načelna izjava. Smoter skupne, neomajne volje je zdaj treba osmisliti, ga razviti in vsem priljubiti. Tako bo mogel postati jedro določnega političnega programa. Gre za to, da razvijemo sliko bodoče samostojne Slovenije, da zamišljamo njeno ustavno ureditev, upravno razporeditev in organizacijo, kulturno in gospodarsko orientacijo, smer njenih zunanjih odnosov, njeno postavitev v mednarodni krog zaradi morebitne potrebne povezave v pakte, bloke ali državne zveze zaradi obrambnih in drugih interesov. Področje je tako široko in polno tudi temnih mest, da je treba vstopiti vanj s strokovnostjo, iznajdljivostjo in ustvarjalnostjo. Vse pa mora gnati srce.

K temu zamišljanju in načrtovanju so poklicani vsi dejavniki, ki v emigraciji sprejemajo in zastopajo slovensko državno misel. Usodno bi bilo, če bi načelstvo slovenskega krščanskodemokratskega političnega gibanja ostalo samo pred nalogo, da misel določno razvije in končno zamisel predloži v brezpogojno sprejetje. Prvega bi samo ne zmoglo, ker je bil akcijski odbor kot pa idejno usmerjevalska sila, in za drugo vemo, da ni v njegovem duhu. Slovenska državna misel se je uveljavila po širokem, na vseh straneh poštemem in iskrenem pretresanju, v plasteh, ki so blizu formalnih vodstev, in tistih, ki so ostajale na obrobjih. Včasih je obravnava prešla v ostro polemiko, v kateri ni bilo brez bolečin na obeh straneh. Zdaj je nastopil trenutek, da vsi preženejo iz sebe grenkobo, če je kaj ostalo, in stopijo v odprto sodelovanje ali, če treba, mirno konstruktivno debato. Zato je treba sprejeti, da imajo vsi člani slovenskega krščanskodemokratskega gibanja pristojnost in poslanstvo, da po usvojenju skupne vodilne ideje prispevajo k njeni utemeljitvi in uresničitvi.

V tem pogledu je najbližja potreba priklicati posameznike ali krožke, ki bi se posvetili najprej sistematičnemu preučevanju današnjega slovenskega položaja doma in v zamejstvu. Potrebno nam je čim temeljitejše poznavanje razmer, predvsem v jugoslovanskem delu Slovenije, tako po formalni ureditvi s splošnimi predpisi in uradno usmerjenostjo, kot tudi po življenjskih pojavih. Zavedati se nam je treba, da bo bodoče načrtovanje moralo upoštevati današnjo stvarnost, bodisi da bo deloma gradilo na njej, ali da bo postavilo mimo nje nekaj drugega ali pa odpravljalo zlo, ki je nasledek te stvarnosti. V drugi vrsti nam bo treba ustvarjalnega dela, da pridemo do čim popolnejše podobe moderne demokratske ustavne ureditve, primerne za slovensko državo,

ki naj ima sicer v temeljih trajna, nespremenljiva načela, izvedbo svojih institucij pa prilagojeno našemu času in razmeram s pogledom v prihodnost.

Delo za tak program in potem program sam bosta pobudila naše politično življenje; predvsem bosta mlajšim rodovom in že odmaknjenim dala, da bodo začutili smisel emigracijske akcije. Obenem pa bosta verjetno poživila tudi kulturno, prosvetno, družabno in morda celo versko življenje.

Božidar Fink

M. Javornik:

Tuji krivci slovenskega krvavega maja 1945

Grof Nikolaj Tolstoj, pranečak velikega ruskega pisatelja Leva Nikolajeviča Tolstoja, je v letošnji majski številki mednarodno ugledne revije ENCOUNTER priobčil 14 strani dolgo razpravo „Zarota v Celovcu — Vojna hudodelstva in diplomatske skrivnosti“ (The Klagenfurt Conspiracy — War Crimes and Diplomatic Secrets). V njej je prvi na takem mestu dokumentarno dokazal, da je pglavni krivec za vrnitev slovenskega domobranstva, hrvatske vojske ter srbskih četnikov v komunistično Jugoslavijo (v drugi polovici maja 1945) še živi britanski konservativni politik Harold MacMillan, ki zdaj o tem ne mara nič vedeti.

H. MacMillan je bil od zavezniškega vdora v severno Afriko leta 1942 pa do konca vojne britanski rezidenčni minister (politkomisar) pri angloameriškem vrhovnem poveljstvu za Sredozemlje in je pogosto odločal mimo njega in celo v nasprotju s politiko lastne vlade. Po vojni je bil član raznih britanskih konservativnih vlad, med drugim tudi zunanji minister in predsednik.

Nikolaj Tolstoj je svetovno znan politični zgodovinar in publicist. Na usodo domobrancev in drugih protikomunističnih bojevnikov iz Jugoslavije je postal pozoren, ko je raziskaval podoben zavezniški vojni zločin — nasilno izročitev ruskih Kozakov in Vlasovcev Stalinu. Med drugim je objavil tudi pretresljivi knjigi „Prisoners of Yalta“ in „Stalin's Secret War.“ Iz njegove „Zarote v Celovcu“ so tukaj močno strnjeno povzeti zlasti odstavki, ki govore o našem domobranstvu in o krivdi za tisto, kar se je zgodilo z njim.

I.

Tragična usoda Kozakov, piše Tolstoj, je zdaj dobro znana, dosti manj pa usoda Hrvatov in drugih protikomunistov iz Jugoslavije. Ta je leta 1945 obstajala komaj 26 let. Rodila se je kot posledica marsičesa, kar je imelo malo opravka z željami njenih prebivavcev. Belgrad je vladal Srbom, Hrvatom, Slovencem in drugim narodnostnim raznih jezikov in ver. Ko so Nemci leta 1941 državo zasedli, ni bilo čudno, če je precej Hrvatov videlo v njih osvobodivce izpod srbske oblasti, pod katero niso nikoli želeli priti. Večina drugih Jugoslovanov pa je ostro nasprotovala Nemcem. Oborožen boj proti njim je začel general Mihajlovič. Njegove privrčence poznamo kot „četnike“.

Jugoslovanska komunistična partija pod Titom se je oboroženemu boju proti okupatorju pridružila šele konec junija 1941. Do nemškega napada na Sovjete so se Tito in njegovi poslušno ravnali po Stalinovi zapovedi, naj mirno sprejemajo okupacijo Jugoslavije po njegovem zavezniku Hitlerju.

Titov končni, brezpogojni cilj je od vsega začetka bila povsem komunistična Jugoslavija, vladana po istih načelih ko Stalinova Sovjetska zveza. Zaradi tega so se njegovi partizani dosti bolj divje bili proti mihajlovičevcem kakor proti skupnemu sovražniku. Angleži se za notranje spore in boje v Jugoslaviji niso menili. Šlo jim je le za to, kdo bo kjer koli v Evropi pobil več Nemcev. Komunisti, ki so delali v vodstvu raznih angleških obveščevalnih in sabotažnih služb ter Britanske radijske družbe v Kairu, so Churchilliu in njegovim svetovavcem o tem pošiljali glede Jugoslavije močno prikrojena poročila. Zaradi tega so zavezniki februarja 1944 pustili Mihajlovića na cedilu ter vso svojo pomoč prevrgli na Tita.

Titova politična policija OZNA, organizirana po sovjetski NKVD, je proti koncu vojne že strahotno zaslovela po brezobzirnem obračunavanju z domačimi nasprotniki komunizma. Zaradi tega so se spomladi leta 1945 velike množice prestrašenega prebivavstva skušale rešiti čez mejo v Italijo in zlasti v Avstrijo. Med njimi so bili slovenski domobranci, srbski prostovoljci, črnogorski in hercegovski četniki, velikansko število hrvatskega domobranstva (redne vojske) in ustaši. Večino teh množic so sestavljali docela navadni ljudje, ki so bežali pred strahotno usodo.

Pred Dravo na Koroškem je ta val zadel na prve oddelke 8. armade, ki ji je poveljeval maršal Alexander. Krajevni britanski častniki so dobili zapoved, naj skušajo za vsako ceno preprečiti, da bi te množice prišle čez reko. Pri Pliberku se jim je večino Hrvatov posrečilo pregovoriti, da so se umaknili nazaj, čeprav bi si bili zlahka priborili prehod. Toda drugim močnim skupinam je uspelo predreti redke britanske vrste in se vdati. Po razorožitvi so si postavili velikansko taborišče v Vetrinju pred očmi poveljstva angleškega V. korpusa v Celovcu.

Tretji teden v maju so poveljniki britanskih straž v taboriščih prejeli zaupno zapoved, da morajo begunce, ki so pod njihovim nadzorstvom, poslati nazaj v Jugoslavijo. A če bi bili taboriščniki zvedeli za ta sklep, bi bilo težko zadušiti njihov odpor proti njemu. Zaradi tega so bila dana navodila, da je treba begunce zvabiti na transporte z zvijačo. V dosti primerih jim je bila dana častna beseda angleških oficirjev, da jih „selijo na varno“ v Italijo. O tem priča med drugim srditi zapis britanskega polkovnika Rose-Pricea v njegovem dnevniku 19. maja, ki pove tudi, da so titovske straže že bile skrite v posebnih vagonih. Angleški vojaki si niso delali utvare, da so to kaj drugega kot morivci.

Tovorni avtomobili so nič sluteče begunce vozili na postajo v Podgorju (Maria Elend) ob stranski progi iz Celovca v Podrožico. Jetniki so poslušno zlezli v čakajoče tovarne vagone. Lokomotiva ni imela nobenih znamenj, a je bila jugoslovanska. Angleži niso bili voljni, da bi tvegali titovsko „socializacijo“ kake svoje.

Pregnancem so se prvi sumi, kam gredo, zbudili, ko je bilo že prepozno. V Področici je vlak zavil na jug proti dolgemu predoru pod gorami — v Jugoslavijo. Brutalno potrdilo za to jih je doletelo na Hrušici, prvi postaji, ko so privozili iz teme in se zavedeli, da so v Titovih rokah. Tam so oboroženi partizani vdrli v vagon, v katerem so bili (domobranci in drugi) častniki. 54 so jih potegnili iz njega, jih divjaško pretepali, odvekli do bližnjega gozda in jih tam postrelili ali zabodli do smrti. Vse to se je godilo z vednostjo britanskega zveznega oficirja, ki je bil na transportu.

Vlak se je ustavljal za kratko tudi na naslednjih postajah, da so preklinjajoči in udrihajoči komunisti lahko odpirali vozove, umorili, kogar se jim je zdelo ter jetnike oropali vsega, celo večine obleke. Križce in druga verska znamenja so jim opljuvali in oskrunili.

Tako je bilo, dokler niso prišli v št. Vid, predmestje slovenske prestolnice Ljubljane. Tam so jih pol nage med zasramovanjem odgnali v veliko zasilno koncentracijsko taborišče okoli nekdanjega katoliškega semenišča (Zavoda sv. Stanislava). Britanci so vozili tja nove tisoče nesrečnežev, dokler jih ni bilo vse natlačeno po poslopjih in na prostem. Veliko večino med njimi so sestavljali slovenski domobranci, ki so bili prisegli kralju Petru, še vedno priznanemu zavezniku Velike Britanije in šefu jugoslovanske vlade v tujini.

Jetniki so bili v tem koncentracijskem taborišču štiri dni, brez hrane in vode, podvrženi novemu poniževanju in surovostim. Najhujši prizor pri tem je bil, ko je sadistična partizanka „Ela“ do golega slekla in prebičala duhovnika, katerega je zalotila pri skrivni maši v zapuščenem zavodu. A vse to ni bilo nič v primeri s tistim, kar jim je pripravljala Titova OZNA (ki se je tedaj imenovala KNOJ — Korpus narodne obrambe Jugoslavije).

Njene od dne do dne številnejše enote so 28. maja jetnike odgnale na postajo. Prvi vlak z njimi je drugo jutro pripeljal v razdejano Kočevje, kjer ni bilo videti skoraj žive duše. Može je spreletala ledena groza, ko so ob rebu mesta zagledali na novo posekano gozdno jaso. Krog in krog nje so stali oboroženi partizani. Nesrečnike so še zadnjič preiskali, jim s telefonsko žico zaželi roke na hrbtu ter po dva zvezali v par. Nagnetli so jih na tovarnike, jih pri gozdu sesuvali z njih ter jih opotekajoče se pognali na jaso. Strojnice so odsekano zaregljale, njihove žrtve so se po dvoje premetavale in rjovele, dokler niso obležale na tleh. Tovorniki z novimi so prihajali neprenehoma in jasa se je stopnjema polnila najprej z dvajsetinami, nato s stotinami in nazadnje s tisoči trupel. Pod kupi pomorjenih so nekatera telesa še ječala in se skušala vzdigniti. Titovi komisarji so se plazili čez gomile lastnih rojakov ter s samokresi postrelili vse, ki so kazali kako znamenje življenja.

V hudem nasprotju z zmedo, neredom in spori v medvojni Jugoslaviji so titovci to zadnje krvavo poglavje končali z brezobzirno uspešnostjo. Kaže, da je samo v Kočevju bilo pobitih 7000 do 8000 ljudi. Neki vir postavlja to številko na 13.000. Slovenija je postala klavnica...

Toda pomori takega ogromnega obsega, ki so po številu zasenčili podobni sramotni primer v poljskem Katynu, le niso mogli biti docela popolni. Neznatno število srečnih, pol živih, je z morišč le ušlo. Njihova pričevanja omogočajo to tragedijo podrobno prikazati.

II.

Pokol domobrancev v Kočevju, pravi Nikolaj Tolstoj, je bil le eden od mnogih podobnih v Sloveniji spomladi leta 1945. Vrnjene Slovence in Srbe so gnali tudi v Dravograd, Maribor, Ptuj (in Teharje pri Celju, op. pis.) ter jih vsega skupaj pobili 20.000 do 30.000. Za Hrvate je najhujši Katyn bil Maribor, kjer so titovci postrelili in zmetali v množični grob 12.000 moških, žensk in otrok. Od 200.000 hrvatskih beguncev, ki so jih Angleži pognali in vrnili v Jugoslavijo, je večina končala na moriščih v Sloveniji ter pri Samoboru na Hrvaškem.

Na to, kaj se bo zgodilo z vrnjenimi, je že 7. maja 1945 opozoril celo nemški vrhovni poveljnik za Jugovzhod general von Löhner v brzojavki zavezniškemu poveljstvu v Italiji. V njej je napovedal, da je treba pričakovati strahotnih pokolov izročeni ter da je to divjaštvo treba preprečiti z vsemi moralnimi in stvarnimi sredstvi. Brzojavko sta dobila v roke tudi ameriški general Mark Clark in maršal Alexander. Tudi večina britanskih častnikov je dobro vedela, kaj čaka vrnjene, a so, kakor je leta 1979 povedal Milovan Djilas, „rajši zatisnili oči“.

Vprašanje o britanski odgovornosti za te strahote nad Slovenci in drugimi je načel anglikanski nadškof v Gibraltarju dr. Harold Buzton. V pismu londonskemu dnevniku THE TIMES 9. maja 1946 je navedel pričevanje svojega nečaka Francisa Scotta, ki je leto poprej bil oficir na Koroškem. Navodila, ki so jih prejeli on in drugi, so zapovedovala, naj vse, ki prihajajo iz Jugoslavije čez avstrijsko mejo, razorože, a naj jim za nobeno ceno ne povedo, kam pojejo. Odvedejo naj jih v razne bližnje kraje ter jih neoborožene izročijo jugoslovanskim komunistom, katerim so komaj dobro ušli. To se je večini britanskih častnikov zdelo malo v skladu z angleškim načelom o „poštenih igrah“ (fair play), a so kot vojaki morali izpolnjevati zapovedi, o katerih so jim trdili, da prihajajo iz londonskega vojnega ministrstva.

Škof je to Scottovo pričevanje spravil do Hectorja McNeilla, ki je tedaj bil namestnik laburističnega zunanjega ministra Ernesta Bevina. McNeill je naročil preiskavo, a se je brž znašel pred zastorom prikrivanja, ki to zadevo obdaja še danes. Priznal je samo, da bi bilo na Koroškem utegnito priti do kakih „spodrseljajev“ pri izpolnjevanju navodil, danih od zgoraj. John Colville, uradnik za jugoslovanske zadeve v zunanjem ministrstvu, je posebej poudaril, da so o Scottovih obtožbah poizvedovali pri zavezniškem poveljstvu za Avstrijo, ki je tajilo, da bi bil vrnjen kdor koli razen pobeglih jetnikov (?) in dezertarjev(?). Lahko, da so bili kaki osamljeni primeri vračanja, ki so jih poveljstvu prikrili, toda londonsko zunanje ministrstvo

ni nikoli dalo nobene zapovedi, kakršno omenja Scottovo „neodgovorno pismo“.

McNeill je v odgovoru na škofovo sporočilo odločno odbil Scottove trditve. Če pa se je kaj takega res zgodilo, „potem so stvar tako uspešno prikrili, da ni niti beseda o njej prišla do vojaških oblasti na Dunaju ali do zunanega ministrstva.“

A zatajitev resnice britanskim vojnim oblastem je prav tisto, kar se je dogajalo maja 1945 na Koroškem, pravi Tolstoj, in to dokaže z naslednjim:

Vdaja beguncev iz Jugoslavije Angležem in njihova poznejša prisilna izročitev je od začetka do konca popisana v vojnih dnevnikih britanskega V. korpusa, sestavini 8. armade v zasedeni Avstriji. Njegov poveljnik je bil generalni poročnik Charles Keightley s sedežem v Celovcu. Oklepna divizija korpusa pod generalom Murrayem je zasedla ozemlje vzdolž koroško-slovenske meje. Kakor poroča Murray sam, je že 3. maja 1945 sprejel vdajo 12.000 beguncev, med katerimi je bilo znatno število žensk in otrok. Ko jim je omenil, da bi jih rad premestil kam dlje od jugoslovanske meje, so bili za to. Bali pa so se, da bi jih britanska vojska izročila Titu, ker so vedeli, kaj jih v takem primeru čaka. General je v stikih z njimi dobil vtis, da so pošteni in odkritosrčni. Bili so zelo zadovoljni, da so v angleških rokah, ker bodo deležni pravičnega ravnanja... Murray je bil obveščen, da je Tito večkrat poslal Britancem zahteve, naj mu izroče njegove nasprotnike, a si ni mogel misliti, da bi londonska vlada kdaj v kaj takega privolila.

Privolila tudi res ni, a je do vračanja le prišlo, ugotavlja Tolstoj. Potem pravi, da je navzočnost slovenske manjšine na Koroškem Tita spodbujala k novim ozemeljskim zahtevam. Močne skupine njegovih partizanskih tolp so se vtihotapile tja in povzročale angleški vojaški upravi resne težave. Ni znano, koliko je ta pereči problem bil povezan z nadaljno usodo beguncev.

17. maja 1945 je bila britanskim divizijskim poveljnikom izdana tajna zapoved V. korpusa, da morajo vse Jugoslovane, ki so zdaj na njegovem področju, čim prej izročiti Titovim silam. Odlok je podpisal Toby Low, brigadni general v Keightleyevem štabu.

19. maja se je Low sešel s polkovnikom Ivanovičem, podpoveljnikom tretje jugoslovanske komunistične armade. Dogovorila sta se, da se bodo titovski oddelki v prihodnjih dveh dneh umaknili južno od avstrijske meje, in pa da bo V. korpus vrnil „vse jugoslovanske državljane s svojega ozemlja, ki so se bojevali na strani Nemcev, ter njihove somišljenike v taborišču, približno kakih 18.585 ljudi, od katerih so jih 3.010 že dali v roke jugoslovanski 4. armadi.“

Še tisti dan je bilo v Področčici izročenih partizanom tisoč beguncev. V angleškem celovškem vojnem dnevniku piše, da se je to početje nadaljevalo do konca maja.

Iz tega je očitno, da je brigadir Low (zdaj lord Alsington) dejansko izvedel vrnitev slovenskih in drugih beguncev, a je to storil v imenu generala Keightleya, poveljnika britanskih oboroženih sil na Koroškem. Keightley je

to izdajo nedolžnih zatrdno mislil zaviti v skrivnost. Tajil je, da bi bilo prišlo do kakega neprostovoljnega, prisilnega vračanja, in trdil:

„Znatno število jugoslovanskih razseljencev (Displaced Persons, se pravi, nevojakov, op. pis.) so vprašali, če so pripravljeni iti v Jugoslavijo, in so sami bili zelo voljni to storiti. Pravzaprav so se prostovoljno priglasili za to in smo jih poslali tja z vlakom in s tovorniki. Ko so prišli čez mejo, jih je šest pricapljal nazaj in povedalo, da so po prehodu čez most vse vrnjene pokosili s strojnicami. Po prejemu tega obvestila ni prišlo več do izročanja Jugoslovancev, razen če so sami rekli, da bi radi in iz lastne volje šli.“

Keightley je seveda lagal. A poglavito vprašanje je, kakšna pooblastila za tako neusmiljeno ravnanje z begunci je imel. Skrajno neverjetno je, da bi bil v tako važni stvari kaj storil, ne da bi se bil posvetoval s svojimi višjimi. Šlo je za politično odločitev, zakaj Titovo divjaško nastopanje v Trstu in na Koroškem je sprožilo resna premišljanja o morebitni vojni med jugoslovanskimi komunisti in silami maršala Alexandra.

Ob taki nevarnosti bi slovenski, hrvatski in srbski oboroženi oddelki na Koroškem lahko pomenili izzivanje Tita, poleg tega pa bi resno izčrpavali britanske vire za prehrano in vzdrževanje straž. Po drugi strani pa bi kot sovražniki Titovega režima lahko bili zaveznikom dragoceni pomočniki, ker bi vsak morebitni vojaški spopad preobrazili v državljansko vojno na jugoslovanskih tleh. Kakor piše Milovan Djilas, so se tedaj nekateri v Titovem Politbiroju bali, da bodo Britanci te protikomunistične sile uporabili za bodoče nastope proti rdečim vladam, zlasti proti jugoslovanski. Potem pravi: „A v naše veliko presenečenje niso storili nič tega, temveč so jih spravili nam v roke.“

Utegne biti, da so Angleži begunce vrnili prav v zameno za Titov umik z osporavanega ozemlja na Koroškem (Ameriški profesor Thomas Barker z newyorške državne univerze v Albanyu v svoji novi knjigi „The Slovene Minority in Carinthia“ razločno pravi, da je britanska izročitev beguncev v jugoslovansko smrt bila cena za odpoklic titovskih partizanov s Koroškega. Slovenska izdaja tega dela bi morala iziti v redni zbirki celovške Mohorjeve družbe — M. J.).

III.

Za umik in za vrnitev protikomunistov sta se dogovorila Low in Ivanović. Toda njuna pogajanja so bila izrazito politična, saj je pri njih šlo za vprašanje o vojni in miru in o mejah med državami. General Keightley bi bil čez vse mere nepreviden, če bi kaj takega storil brez pooblastila od zgoraj. Brigadir C. E. Tryon-Wilson, ki je tedaj tudi bil v Keightleyem štabu v Celovcu, je Tolstoju zatrdil, da ga v poveljstvu V. korpusa ni bilo človeka, ki bi bil tvegati iti prek dobljenih navodil.

29. aprila 1945 je britanski ministrski predsednik W. S. Churchill naročil svojemu zunanjemu ministrstvu, naj 15. armadna skupina „jugoslovanske protipartizanske sile razoroži in pošlje v begunska taborišča, ker je

taka ureditev edino možna". Zaradi tega je maršal Alexander odločil, da bodo s temi silami v Julijski Benečiji (na Primorskem) ravnali kot z razoroženimi sovražnimi oddelki. Celó po razlagi ministrstva je to pomenilo, da teh vojnih ujetnikov ne bodo vračali Titu.

17. maja 1945, na dan, ko je Low zapovedal takojšnjo izročitev vseh beguncev na Koroškem Jugoslaviji, je Alexander poslal vojnemu ministrstvu v London in generalu Eisenhowerju, poveljniku ameriških sil, brzojavki, v katerih je poročal, da se je 24.000 Slovencev in 25.000 Hrvatov že vdalo njegovi vojski, 200.000 pa se jih še valí na njeno področje. Poudarjal je, da je zaradi morebitnih sovražnosti proti Jugoslovanom v Avstriji (spopada med Angleži in Titovimi partizani, op. pis.) treba prometne in druge zveze njegovih sil rešiti tega človeškega bremena. Nemce in Kozake je treba vzeti pod ameriško nadzorstvo v Nemčiji, Slovencem in Hrvatom pa bo kos sam s svojimi oddelki. Iz tega sporočila je jasno, da maršal ni niti pomislil na vračanje kogar koli, najmanj pa beguncev iz Jugoslavije, v smrt.

V še eni brzojavki, poslani skupnemu odboru načelnikov zavezniških vrhovnih poveljstev v Evropi, je Alexander poudaril, da bi izročitev vseh prej omenjenih v njihove države „utegnila biti usodna za njihovo zdravje“. Odbor se je takoj posvetoval z angleškim zunanjim ministrstvom ter izrekel mnenje, da je „četnike“ treba pridržati kot razorožene sovražne skupine, Hrvate pa potisniti nazaj v Jugoslavijo. Toda ameriški zastopniki v odboru so takemu sklepu, četudi bi veljal samo za Hrvate, nasprotovali. Dogovarjanja so se vlekla in je Alexander dobil odgovor na svoja sporočila in predloge šele 20. junija 1945, a v njem ni bilo nobene končne odločitve, češ da zadevo še obravnava britanska in angleška vlada. Torej naj s četniki in Hrvati ravna po dotedanjih navodilih.

Iz te izmenjave brzojavk je očitno, da je Alexander nasprotoval vrnitvi jetnikov Titu iz moralnih vzrokov in da je od svojih višjih v Londonu in Washingtonu prejel izrecno naročilo, naj jih ne izroči.

Kar je angleško zunanje ministrstvo sploh kdaj zvedelo o dogodkih na Koroškem, je po njegovih uradnih dokumentih bilo, „da je V. korpus privolil v vrnitev Hrvatov Jugoslaviji in da jih je 900 izročil 24. maja, ko so o načelnih vprašanjih glede tega še razpravljali.“ A to je bila le „grozotna pomota, ki je bila popravljena takoj, ko so jo sporočili vrhovnemu poveljstvu.“

V resnici je bilo 24. maja izročenih Titu 1000 Slovencev in 450 Hrvatov in vračanje se je neovirano nadaljevalo še teden dni. Londonska omemba o „pomoti“ se bere kot nenavadno prevejana dezinformacija, izvirajoča iz poveljstva V. korpusa v Celoveu.

Tudi če bi bil maršal Alexander zapovedal generalu Keightleyu, naj begunce iz Jugoslavije spravi v roke Titu, bi tega ne bil mogel storiti na lastno pest. A kakor vidimo, je temu nasprotoval sam, odgovori, ki jih je glede izročanja dobil od višjih vojaških mest, pa so kaj takega izrečno prepovedovali. Preiskava v londonskem zunanjem ministrstvu je tudi ugotovila,

vila, da od tam ni vojaškim oblastem prišlo nikakršno naročilo za vračanje in se je torej lahko primerila le „grozotna pomota“.

Maršal Alexander je še leta 1963 ponovil, da je on bil odgovoren za varnost jetnikov, ki so se vdali, in za upravno ravnanje z njimi. Toda končni sklep, kaj storiti z njimi, je bil stvar zavezniških (političnih) oblasti. Te njegove besede povsem potrjuje navodilo, ki ga je za postopek z zajetimi protikomunisti iz Jugoslavije dal 3. maja 1945 operativni oddelek 8. armade.

Kdo bi bil torej lahko Alexandru zapovedal, naj izpolni povsem politično zapoved? Angleško zunanje in vojno ministrstvo ter odbor zavezniških vrhovnih poveljnikov česa takega niso storili. Oblast za take politične sklepe je imel samo en človek — sila izkušeni in sposobni britanski rezidenčni minister pri zavezniškem glavnem poveljstvu za Sredozemlje Harold MacMillan. Njegova naloga je bila vojaštvu svetovati in ob potrebi tudi nastopati v političnih zadevah tega področja. Njegova pooblastila so bila obsežna. Leto poprej je lastnega zunanjega ministra Edena vznevoljil, ko jih je presegel z vmešavanjem v italijanske in balkanske zaplete. Eden ga je tedaj obdolžil „samovoljnega prilaščanja nalog,“ ki jih lahko po pravilu opravlja samo zunanje ministrstvo.

MacMillan ni nikoli maral s Tolstojem razpravljati o svoji odgovornosti za izročitev Kozakov in jugoslovanskih beguncev iz Avstrije in Italije. K sreči je za vlogo, ki jo je pri tem imel on, dovolj dokazov.

12. maja 1945 je MacMillan brzojavil zunanjemu ministrstvu v London, da bo ta dan na kratko obiskal vrhovno poveljstvo 8. armade in 15. korpusa v Italiji ter se drugo jutro vrnil v Caserò. Namesto tega je 13. maja odletel v Celovec h generalu Keightleyu, ki mu je najbrž sporočil, da se mora ubadati z zelo težavno zadevo. MacMillan se je tam posvetoval z njim in Lowom, ki ga je podrobno seznanil s stanjem na Koroškem, med drugim:

Spori s titovskimi partizanskimi oddelki so sicer resni, a za zdaj ne zahtevajo kakih takojšnjih odločitev. Pač pa so nadležna stvar Kozaki in begunci iz Jugoslavije, ki bi jih Stalin in Tito sila rada dobila v roke in z njimi obračunala po svoji krvavi navadi.

Popolnega poročila o teh posvetovanjih med MacMillanom in Keightleyem ni. Keightley je umrl, preden ga je bilo moč povprašati o tem. Lord Aldington (general Low) trdi, da je vse podrobnosti pozabil. Brigadir Tryon-Wilson je prezaposljen, da bi o tem razpravljal, a morda še kdaj bo. MacMillan pa vsak pogovor vztrajno in brez utemeljitve zavrača.

A kakor sta človek ali dva ušla iz Titovih pokolov, tako je tudi za ta posvet v Celovcu bilo mogoče zbrati dovolj drobnih dokazov.

Ko je MacMillan pripravljaval svoje spomine „Valovanje sreče“ (Tides of Fortune), je njihovim pisavcem dal na razpolago zelo popoln dnevnik za leto 1945, ki ga je pisal za vsak dan sproti. Kako, da ob sicer tako natančnem pregledu teh zapisov MacMillan ni z običajno natančnostjo preveril tudi svojega spomina na 13. maj 1945? Najbrž je sodil, da je prisilna vrnitev beguncev iz Jugoslavije Titu javnosti precej neznana in da je ta dogodek zdrsnil

v pozabo zaradi pomanjkanja dokumentacije. O njem piše v svojih spominih tole:

„V množici beguncev je bilo na tisoče ustašev ali četnikov (protikomunističnih Jugoslovanov). Med njimi je bilo vsega: od gverilcev, ki so jih Nemci zbrali med Slovenci, Hrvati in Srbi za boj proti Titu... do ljudi, ki so bili ali rimski katoličani ali politični konservativci, ali ki zaradi česar koli niso čutili simpatij za revolucionarni komunizem... Obisk (pri Keightleyu, op. pis.) me je znova prepričal o zmešnjavi in stiski, izvirajočih iz vojne. Človeku je ob tem pokalo srce, toda mi nismo mogli storiti nič, da bi trpljenje teh nesrečnikov olajšali.“

To hinavstvo je značilno za angleškega gentlemana MacMillanovega kova...

IV.

MacMillanovega poročila o posvetu v Celovcu, ki je bilo poslano v London, v uradnem arhivu britanskih državnih dokumentov iz tistega časa ni. A Tolstoju se je le posrečilo dobiti njegovo kopijo drugod. Bolj ko po tistem, kar ta listina vsebuje, je zanimiva po vsem, česar v njej ni. Izpuščena je celo MacMillanova pripomba o „tisočih Jugoslovanov,“ ki jo je zapisal v spominih. Maršalu Alexandru in drugim pristojnim ljudem je bilo treba prikriti celo, da je na Koroškem sploh kaj beguncev iz Jugoslavije. Ne le, da ni bilo nobenega uradnega sklepa za njihovo prisilno vračanje, temveč so to bili celo državljani *zavezniške dežele*. Mnogi med njimi so služili njeno, torej *zavezniško* vojsko tedaj, ko sta bila Tito in Stalin še Hitlerjeva prijatelja (in niso iz te zavezniške vojske ne leta 1941 ne pozneje nikoli bili uradno demobilizirani, op. pis.). Večina britanskih državnikov in vojakov bi do njih *zares* čutila, kar je MacMillan o njih v spominih zapisal iz hinavščine. Torej ne bi bilo nikomur moč dobiti pooblastilo za njihovo nasilno vrnitev v milost Titove OZNe. Edina verjetna razlaga za to MacMillanovo početje je njegova skrb, da bi prisotnost teh beguncev v Avstriji svojemu lastnemu zunanjemu ministrstvu zatajil, med tem ko sta on in Keightley v Celovcu nanaglo zrežirala dopolnjeno dejstvo vrnitve („grozotno pomoto“) na kraju samem.

Kajti 14. maja 1945, dan po MacMillanovem odletu s Koroškega, je sir Brian Robertson, glavni upravni častnik v zavezniškem vrhovnem poveljstvu za Sredozemlje, dal 8. armadi zapoved, da je treba „vse ugotovljene jugoslovanske državljane, ki so se vdali in ki so služili v nemških oddelkih, razorožiti ter jih dati v roke Titovim silam.“ Čeprav je ta odlok prevrgel vsa dotedanja uradna navodila ter izpodnesel Alexandrova prizadevanja za rešitev Slovencev in drugih beguncev, je MacMillan, kakor vse kaže, izkoristil svojo avtoriteto v anglo-ameriškem vrhovnem šatbu, da je od Robertsona tak sklep izsilil.

Robertson je hotel zvedeti od Alexandra G. Kirka, ameriškega političnega svetovalca pri zavezniškem osrednjem poveljstvu, če Združene države soglašajo s to novo politiko prisilnega vračanja protikomunističnih Jugo-

slovanov. Kirk je o tem vprašal Washington. Zunanje ministrstvo Združenih držav je takoj 15. maja odgovorilo: „Mi odločno menimo, da take nameravane kršitve anglo-ameriške politike ni moč opravičiti na temelju kake trenutne upravne potrebe.“

Kirk je to pri priči sporočil MacMillanu in zavezniškemu poveljstvu v Caserti. A kakor smo videli, se je vračanje nedolžnih neovirano nadaljevalo. Ta postopek je bil tako tajen, da so ameriške oblasti šele 4. avgusta 1945, skoraj tri mesece pozneje, odkrile, da je do množičnega izročanja beguncev Titu le prišlo ter da se je po raznih poročilih izteklo v „množičen pokol“.

To MacMillan-Robertsonovo zapoved je maršal Alexander 23. maja preklical s svojo, da nihče od Jugoslovanov, ki so jih dobile v roke zavezniške sile, ne bo pognan nazaj proti svoji volji. Ameriško zunanje ministrstvo je še isti dan prejelo iz Caserte zagotovilo, da „Jugosov“, ki so v varstvu zavezniških oddelkov, ne bodo izročali Titu. Toda Keightley, ki je za to početje imel MacMillanovo pooblastilo, se za Alexandrovo povelje sploh ni zmenil ter je za vračanje beguncev uporabljal silo vse do konca maja 1945. Alexander je njegovi samovolji naredil konec šele, ko je MacMillan nazadnje le bil odpoklican v London. 4. junija je izdal odlok „o novi uradni politiki do Jugoslovanov, ki začne veljati takoj: noben Jugoslovan ne bo poslan v Jugoslavijo ali izročen jugoslovanskim silam proti lastni volji“.

To je bil tudi uradni, žal prepozni konec MacMillanove „zarote v Celovcu,“ ki jo je Nikolaj Tolstoj zdaj prvi razodel nam in, kar je zlasti pomembno, vsemu svetu. V nadaljevanju svoje razprave dokumentarno ugotovi še naslednje:

Ko so Amerikanci avgusta 1945 nazadnje le zvedeli za krvave posledice celovškega dogovarjanja med MacMillanom in Keightleyem, je njihov politični svetovalec v Caserti Kirk poslal nov oster protest Alexandru, ker MacMillana ni bilo več na nekdanjem službenem mestu. Odgovoril mu je namestnik načelnika maršalovega štaba rekoč, da je MacMillan soglašal z nameravanimi (Keightleyevimi, op. pis.) koraki. On (namestnik, op. pis.) je kot dober vojak tudi sam prevzel odgovornost za odobritev tega Keightleyevega početja. Kirk, ki je bil zdaj povsem poučen, kdo je resnični krivec za vrnitev Slovencev in ostalih, je k temu sporočilu s poudarkom pripomnil, da je britanski rezidenčni minister (MacMillan, op. pis.) ravnal v nasprotju z uradno politiko vrhovnega vojaškega poveljstva, za katero so se zedinil po posvetovanju z ameriškim in britanskim zunanjim ministrstvom.

(Tolstoj imena tega namestnika ne zapiše. Kakor pravi v eni izmed opomb pod črto, je Alexandra o tem, da nižji poveljniki njegovih zapovedi ne izpolnjujejo, obvestil dr. Miha Krek, „bivši podpredsednik jugoslovanske (kraljevske, op. pis.) vlade.“ Krek je za vračanje Slovencev zvedel 1. junija 1945, piše Tolstoj, in je 7. junija* poslal pismen protest britanskemu zuna-

* Zelo verjetno je, po Tolstojevem mnenju, Krek o tem informiral že prej po drugih kanalih.

njemu ministrstvu in zavezniškemu vrhovnemu poveljstvu. Alexander, pravi, je bil v svojem odgovoru dr. Kreku prisiljen priznati, „da je vračanje bilo izvedeno po navodilih tega glavnega štaba.“ Iz dokumentacije, ki sta jo leta 1975, ob 30. obletnici poslednje usode slovenskega domobranstva, priobčila „Sij slovenske svobode“ in „Zbornik Svobodne Slovenije 1973—1975,“ je vidno da je šele 31. julija 1945 dr. Kreku odgovoril ameriški general Lyman L. Lemnitzer v imenu načelnika zavezniškega glavnega stana generala W. D. „Sij slovenske svobode“ in „Zbornik Svobodne Slovenije 1973—1975“, je vidno, da je šele 31. julija 1945 dr. Kreku odgovoril ameriški general Lyman L. Morgana. Lemnitzer trdi v svojem sporočilu, „da so Jugoslovani, ki so bili repatriirani v zadnji polovici maja iz Avstrije v Jugoslavijo, nosili orožje za Nemce proti zavezniškim jugoslovanskim oddelkom maršala Tita. Z njimi so zaradi tega ravnali kot z zavezniškim vojaškim osebjem, ki se je vdalo. Kot taki so v zvezi s stanjem, ki je tedaj bilo v Avstriji, bili dani v roke jugoslovanskim vojnim silam med vojaškimi nastopi, ki so jih tedaj v nekaterih delih te države vodili zavezniški in jugoslovanski oddelki. Izročitev je bila izvedena po navodilih tega glavnega stana. Nobeden od Jugoslovancev, ki niso nosili orožja proti zavezniškim, ni bil vrnjen v Jugoslavijo proti lastni volji.“ Imenij generalov Morgana in Lemnitzerja in omemba brezimnega Alexandrovega namestnika v teh dokumentih pričajo, da so v „celovško zaroto“ in njeno prikrivanje bili vpleteni, ali so vsaj za oboje vedeli, še drugi višji anglo-ameriški častniki.

(Kirk je 4. avgusta 1945 poslal v Washington daljši brzojav, ki ga Tolstoj ne omenja. Objavljen je bil leta 1945 v 5. zvezku revije FOREIGN RELATIONS. Ker je z njo znova uradno pribita odgovornost za usodne dogodke na Koroškem maja 1945, jo tukaj navajam vso v prostem nebirokratskem prevodu:

„V zvezi z našo brzojavko št. 2162 14. maja sporočam: Pravkar smo zvedeli, da so bila navodila iz osnutka Robertsonovega brzojava, s katerim *mi nismo soglašali*, izpolnjena, čeprav smo o stališču (ameriškega) zunanje-ga ministrstva, navedenem v njegovi brzojavki št. 484 15. maja, obvestili načelnika glavnega stana (generala Morgana), glavnega upravnega častnika (general Robertsona), *rezidenčnega ministra (MacMillana)* in G—5 (britansko vojaško obveščevalno službo). Zaradi tega (Robertsonovega naročila) je bilo med 23. in 31. majem izročenih Titu: 12.196 Hrvatov, 5.480 Srbov, 8.263 Slovencev in 400 Črnogorcev. Britanske vojaške oblasti na terenu so sicer poročale, da so jih Titovi oddelki, katerim so bili dani v roke, sprejeli uradno in korektno ter da ni na razpolago zanesljivih dokazov, kako so z njimi ravnali pozneje. Toda Miha Krek, bivši podpredsednik Jugo kraljevske vlade, je poslal zavezniškemu vrhovnemu poveljstvu pismo, v katerem je zahteval, naj nikogar več ne izroče Titu, tiste pa, ki so še živi (v Sloveniji), naj vzamejo v varstvo zavezniške misije tam. Pismu je dodal izpovedi „očitvicev“, ki so ušli množičnemu pokolu stotin in stotin vrnjenih po Titovih

silah. Videli smo tudi brzojavko generalu Murrayu (poveljniku britanske 6. oklepne divizije na Koroškem), ki je Robertsonove zapovedi izpolnjeval. Sporočilo pravi, da je Murray te ljudi zbral in jim velel, naj odkorakajo, ne da bi jim bil povedal, kam. Ko so prišli na cilj in se zavedeli, da so bili izročeni Jugo silam, so nekateri skušali pobegniti in so jih Jugo straže obstrelile... Če ministrstvo želi, da bi v tej stvari še kaj storili, bomo z veseljem sprejeli vsako navdilo. Ministrstvo bi morda hotelo, naj preudarimo stisko kakih 70.000 Jugo razseljencev (Displaced Persons), katerih večina se ne more vrniti domov. Največkrat morajo živeti na prostem po stadionih in atletskih igriščih. Njihova usoda je v poletnem vremenu še znosna, ne bo pa tako pozimi. *Kirk*.“ — (Kar je v tem odstavku med oklepaji, ali podčrtano, je moje. M. J.)

V.

Tolstoj svoja razodetja končuje takole:

„Čudno je, da so Kirkove vloge — in odgovori nanje ter zapisniki zavezniškega vrhovnega poveljstva — *izginili* iz zadevnih map v (londonskem, op. pis.) Uradu za državne dokumente, ki so zdaj občinstvu dostopne. Javnost mora zatrdno biti zaskrbljena, da je s tako pomembnimi listinami lahko nekdo šaril po svoje, preden bi jih dali v ta arhiv.“

Pisec potem še poudarja, da je o nagibih, ki so MacMillanu narekovali pripraviti vse za vrnitev več ko 70.000 moških, žena in otrok v neogibno smrt, mučenje in ječo, mogoče samo ugibati. Morda je mislil, da se bo s tem prikupil Titu in Stalinu, večno žejnima krvi. Najbrž pa ne bo nikoli znano, po kakšni logiki je prišel do prepričanja, da bo tako dejanje služilo koristim njegove države.

V dolgem pogovoru z urednikom londonskega štirinajstdnevnikarja NOVA HRVATSKA (2. maja 1983) je Tolstoj med drugim povedal:

„Bilo mi je povsem jasno, da je to (prisižno izročitev Slovencev in drugih, op. pis.) zakrivil MacMillan, a nisem za to imel potrebnih direktnih dokazov. Tu (v Angliji, op. pis.) grozi nevarnost zakona proti žalitvi dobrega imena. Zakon v tej deželi sicer ni posebno strog, toda človek MacMillanovega slovesa bi le dosti vplival na sodišče. Po drugi strani pa zdaj, ko sem stvar priobčil v Reviji ENCOUNTER, MacMillan ne najde poguma, da bi me tožil... A prav to daje, poleg vse dokumentacije, ki sem jo objavil, slutiti, da je ta zgodba še strašnejša, kakor pa vemo mi...“

* * *

„Zarota v Celovcu“ je, kar se tiče Slovencev, sem pa tja pomanjkljiva, včasih zmotna, ker pisec ni poznal medvojnega političnega stanja pri nas, ne posebnosti komunistične revolucije v Sloveniji, ki je bila po zamisli in izvedbi doslej edina taka v Evropi in na svetu; ne splošnega ljudskega samobrambnega odpora proti njej. Ne omeni na primer, da je slovensko domobranstvo bilo le pomožna policijska sila, mednarodno pravno veljavno ustanovljena po določilih ženevske konvencije o vojskovanju *samo* za vzdrževanje notranjega reda in miru ter obrambo življenja in imovine na slovenskem

ozemlju, zasedenem po Nemcih. Bilo je civilna policija, zbrana iz prostovoljcev, tako v moštvu kakor v večini poveljstvenega kadra. Orožje in drugo za izpolnjevanje njene naloge ji je bila dolžna dajati nemška zasedbena oblast. Domobranstvo ni nikoli bilo del rednih nemških oboroženih sil. Celo Angleži sami, se pravi Keightley in Murray, so maja 1945 na Koroškem za tako policijo uporabljali Kozake, ki so v sklopu armade generala Vlasova uradno bili sestavina nemške vojske, vse dokler jih niso britanski celovški zarotniki neusmiljeno pogнали v Stalinovo smrt. To vem sam, ker sem od 15. maja bil v službi pri Skupini A Murrayeve 6. oklepne divizije v Stainfeldu, blizu kozaškega vojaškega taborišča ob Dravi.

A če grof Tolstoj tega in drugega o Slovencih ni vedel, ni kriv sam. Ni namreč mogel dobiti naših pravih in zanesljivih podatkov v kakršnem koli tujem jeziku, ki bi mu bil dostopen. O mednarodno-pravnem položaju domobranstva se pa ni mogel poučiti niti iz angleških ne iz ameriških uradnih dokumentov. Doslej v njih ni bilo moč zaslediti, da bi bil kak medvojni slovenski politični zastopnik na Zahodu kdaj, kaj šele začasa, seznanil zaveznike s pravo naravo, nalogami, delom ter končnim idealom teh naših samoobrambnih policijskih enot.

Če ni Tolstoj za svojo razpravo imel na razpolago naših dokazil v tujih jezikih, je krivdo za to žal treba pripisati slovenski politični emigraciji. V 35 letih po vetrinjski tragediji ni bila zmožna pripraviti niti ene vsaj za silo povzete, zaokrožene, dokumentirane in objektivne zgodovine rdečega prevrata pri nas ter njegovih usodnih posledic spomladi leta 1945 — ne v angleščini in niti v slovenščini.

Umske sposobnosti in volje posameznikov za tako delo je bilo in je med nami dovolj. O tem govori obilica tehtnega, čeprav razdrobljenega, nič vzporejenega raziskavanja načelnih in zunanjih aspektov revolucije, obravnavanja njenih vzrokov in poedinih dogodkov ter neorganiziranega zbiranja virov. Dokumentirane snovi za tako zgodovino je tudi že skoraj na pretek — od ČRNIH BUKEV iz leta 1944 do impozantnega niza ZBORNIKOV Svobodne Slovenije; od obilnih razprav v listu istega imena do tehtnih prispevkov v glasilih obeh organizacij bivših protikomunističnih bojnikov; od izdaj Zgodovinske komisije ZDSPB Tabor do nič manj dragocenih DOKUMENTOV dr. Filipa Žaklja in Miha M. Vira PRAVEGA OBRAZA OF I.—III.; od nepregledne vrste krajših in daljših zapisov v GLASU SKA, SIJU SLOVENSKE SVOBODE, SLOVENSKI DRŽAVI, AMERIŠKI DOMOVINI in drugod do lepega števila osebnih spominov v knjigah in literarnih stvaritev svobodnih slovenskih pesnikov in pisateljev. Za vse to nimamo nikjer na svetu kake osrednje knjižnice ali arhiva.

Denarne moči za izpolnitev naloge je v emigraciji dovolj in odprtih rok tudi. Priča za to so na primer, poleg toliko drugega, velike vsote dolarjev, ki so jih slovenski politični izseljenci v tem dolgem obdobju zbrali za misijone križem sveta. Spričo tega bi bilo zdaj edino potrebno, vse te zmožnost, sile, voljo, organizirano zenotiti za izpolnitev velike dolžnosti, ki jo emigraciji

zapovedujeta njena slovenska vest in zavest. Le z objavo takega dela najprej v tujem in potem v našem jeziku bomo svetu in domu razodeli svojo, edino pravo resnico o najstrašnejšem času v naši trpeči preteklosti in o vseh krivcih zanj. Če kdaj, bi to veljalo storiti vsaj za štiridesetletnico slovenskega krvavega maja 1945!

(Pisec tega povzetka Tolstojeve „Zarote v Celovcu“ se zahvaljuje g. Vinku Levstiku, slovenskemu gospodarstveniku v Rimu, da mu je preskrbel izvornik razprave v reviji ENCOUNTER takoj po njenem izidu.)

Z n a m e n j a č a s a

VODNIKI MOHORJEVE DRUŽBE V CELOVCU — prej 120 let Družbe sv. Mohorja, zdaj samo še „Hermagoras — Mohorjeva“ — tožijo, da med Slovenci v svetu zanimanje zanjo upada. Pri tem merijo največ na denarno zanimanje med slovensko povojno politično emigracijo. Sprašujejo po vzrokih tega, za njihovo ustanovo kočljivo kvarnega obrata. Poglavitni med njimi je Družbina nova, propagandnim naklepom ljubljanskega komunističnega režima hote ali nehote ustrezajoča založniška politika. Ta se je zlasti kričeče razodela, ko so v Celovcu med redno knjižno zbirko za 1981 izdali 385 strani dolgi pamfletni roman *Križ s križi*. Napisal ga je koroški titovsko-komunistični in avstrijsko socialistični literat, učitelj Valentin Polanšek. Knjiga je bila namenjena samo naročnikom v Evropi, a je nekaj izvodov po nerodnosti zašlo tudi med „izdajavce“ v Kanadi in ZDA. To sramotilno delo je sprožilo ostre kritike v slovenskem izvenevropskem svobodnem tisku. L. P. (dr. Ludovik Puš, podpredsednik Slovenske ljudske stranke in glavni tajnik Narodnega odbora za Slovenijo) je na primer v uvodniku *O Mohorjevih družbah (Ameriška domovina, Cleveland, 8. febr. 1983)* poudaril naslednje:

„Močno se je po drugi svetovni vojni razmahnila Družba sv. Mohorja v Celovcu... ki se ima za pravo naslednico Slomškove ustanove... Na noge so ji odločilno pomagali oni tisoči beguncev čez Ljubelj l. 1945, ki so se iz koroških taborišč razšli po svetu in se utaborili zlasti v Združenih državah in Kanadi, kjer se pridelujejo dolarji... S temi dolarji je bil kupljen celovški Mohorjev nov moderen tiskarski stroj in s temi dolarji jo kar bogato podpirajo nekdanji begunci, zlasti njene dijaške domove. Po obtožbi „bratomora“ in „vprezanja v okupatorjev voz“ v Polanškovi povesti *Križ s križi* je padla med te podpornike in Mohorjevo v Celovcu težka zavesa. Polanškova knjiga, ki poje slavo partizanom na splošno in ne le na Koroškem, protikomunistom pa obeša značko bratomora, je izšla kot redni dar Mohorjeve. S tem je pokazano, da se (Družba) s pisateljem strinja in da posluša muziko z onstran Karavank. Ali bo mogoče dvigniti zastor, da bodo spet tekli dolarji?“

K oživitvi dotoka dolarjev, ki so obema zamejstvom in „matici“ edina dobra stvar zavržene emigracije, zatrdno ne bo pomagala novica, ki jo je

priobčila zadnja lanska številka tržaške Mladike (in ponatisnila torontska Slovenska država, april 1983) v rubriki Mogoče ne veste, da...“, namreč da „je sekretar Zveze komunistov Slovenije Franc Šteinc nedavno obiskal Mohorjevo družbo v Celovcu, a so sredstva javnega obveščanja v Sloveniji to zamolčala.“ Ni bilo moč ugotoviti, če je o tem najbrž ne le simboličnem obisku kaj poročal Naš tednik, glasilo (katoliškega) Narodnega sveta koroških Slovencev. (šetinčeva Socialistična zveza delovnega ljudstva Slovenije že deset let plačuje listu tisk, Svetu osebje in obema udobne prostore — v Mohorjevi.) Šetinc je po lanskem odžaganju Ribičiča v Beograd dejanski rdeči diktator Slovenije ter najbolj zagrizen nasprotnik Cerkve in njenega dela.

O Križu s križi je ostro, a tehtno oceno za isti ameriški list napisal tudi Peter Urbanc, liberalni član Narodnega odbora za Slovenijo v Kanadi. (Križ s križi, 8. jan. 1983). Razkrinkal je pravi obraz danes tako slavljene koroškega partizanstva, ki večina tamkajšnjih Slovencev ne mara o njem nič slišati. Poudaril je, da je letošnji Mohorjevski Koledar sicer priobčil zavrnitev Polanškovega sramotenja, da pa se je zanj brezpogojno zavzel župnik Lovro Kaselj, lektor (cenzor) Družbinih publikacij, ki zatrdno govori tudi v imenu njenega odbora. Njegovo ravnanje je dr. Urbanc po pravici obsodil za dvojno moralo, ki si je katoliška ustanova ne sme privoščiti. Družbo je tudi obtožil dvojnega knjižno-programskega merila do naročnikov.

Ta dvoličnost, katere krivci imajo emigracijo po vsem videzu za bolj lahkoverno, kakor pa je, se kaže v izbiri „nedolžnih“ knjig za svobodne Slovence onkraj morja, drugačnih pa za rojake na Koroškem in v Evropi. Prvih zaradi dolarjev ne kaže pohujševati s partizansčino, druge pa je treba z njo obdržati v lojalnosti do „matice“ in odporu do emigracije. Tako namreč narekujejo prijemljive koristi koroških političnih vodnikov. Po teh računih je Polanšek bil dober za drugo kategorijo naročnikov, ni pa smela lani brati zbirke memoarnih novel Vinka Beličiča (*Leto borove grizlice*), ker je v njej nekaj ironije na Tita. Ta morda do nadaljnjega le še ostati nedotakljiv malik tudi za Korošce in druge rojake v Evropi.

Mohorjeva družba v Celovcu zadnja leta izdaja v redni zbirki knjige, namenjene naši koroški in izseljenski mladini v nemški Evropi, v nemščini, a zaradi lepšega še v slovenščini. Ta usodni korak zagovarjajo s trditvijo, da njihovi mladi Korošci ne razumejo knjižne slovenščine, in pa, kar je najbrž prej odločivno, da nemška dela bolje gredo v denar. Če drži prvo, čemu potem služi popolnoma slovenska gimnazija v Celovcu, s katero se koroški vodniki tako radi postavljajo kot z vzgajavko novih narodno zavednih rodov? Resničnost druge utemeljitve pa bi pomenila, da se je najstarejša slovenska založba jela odpovedovati zvestobi narodnim namenom, katere ji je za trajno vodilo zapisal njen ustanovnik Anton Martin Slomšek, in se s tem posredno uslužila ponemčevanju ostankov slovenstva na Koroškem. Je mar tudi ona prevzela načelo, ki ga svoji celjski Mohorjevi vsiljuje socialistični podškof Grmič z besedami: „...napak je namreč ostajati zvest tradiciji zaradi tradicije... zgolj ohranjati staro. Tradicijo je treba spreminjati

in to je prava zvestoba njej sami... Nameni in naloge Mohorjeve družbe so... da utrjuje slovensko narodno in socialistično zavest ter kulturo v skladu z ustavnim, pravnim in družbenopolitičnim redom Socialistične republike Slovenije in SFRJ... kajti če bi držali tradicije po črki, bi sploh ne imeli tradicije. Zvestoba Slomšku zahteva „Nezvestobo!“ (V Delu, uradnem glasilu Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije, 7. aprila 1982).

Nezvestobo narodnemu, ali tudi verskemu Slomškóvemu izročilu?

ZAHTEVO PO ZEDINJENI SLOVENIJI smo Slovenci prvič in zadnjič javno izrekli leta 1848. Od tedaj do druge svetovne vojne je ni uradno ponovila nobena naša politična stranka. Kot politik-poedinec pa jo je edini ponovil rajni dolgoletni vodnik Slovenske ljudske stranke dr. Anton Korošec. V svojih Punktacijah iz leta 1932 se je javno zavzel za brezpogojno združitev vseh Slovencev v eno upravno celoto, ne da bi bil pri tem omenjal kak širši, recimo jugoslovanski okvir. Punktacije smo potem brž preimenovali v „Slovensko deklaracijo“, a po smrti diktatorskega jugoslovanskega kralja Aleksandra I. nanjo tudi brž pozabili.

Od časov naše Zedinjene Slovenije je bilo v 130 letih na ozemlju zgodovinske Evrope, segajoče od Groenlandije do Urala, ustanovljenih ter bodisi za trajno ali začasno obnovljenih 25 samostojnih držav: Albanija, Avstrija, Latvija, Liechtenstein, Litva, Luksemburg, Malta, Madžarska, Norveška, Podkarpatska Rusija (Rutenija), Romunija Slovaška, Srbija, Vatikan in seveda Jugoslavija. Pet od teh je po ozemlju in po prebivavstvu dosti manjših celo od okrnjene jugoslovanske Slovenije; med njimi ima samo Malta lasten jezik.

Kakor vidimo, so v omenjenem obdobju za stalno ali za nekaj časa dobili državno neodvisnost skoraj vsi evropski manjši in majhni narodi — razen Slovencev. Na vprašanje, zakaj ne, še enkrat odgovarja pisatelj, publicist in politični zgodovinar Franc Jeza v svojem novem zborniku *Neodvisna Slovenija* (Trst, februar 1983). V razpravi **VZGOJA K NARODNI NEZAVEDNOSTI** je tam zapisal:

„Slovenci si ob nobenem od dveh velikih prevratov in razpadov držav, v katere smo bili uokvirjeni, nismo znali ali hoteli ustanoviti lastne države, niti leta 1918 niti leta 1945. Ne le, da si je nismo znali ustanoviti. Niti poskušali nismo, da bi si jo ustanovili, in je niti tedaj niti ob drugih priložnostih nismo postavili v svoj narodni program. Zakaj ne? Odgovor je jasn: zato, ker nismo imeli politične plasti, ki bi bila sposobna spoznati nujnost slovenske narodne države, ali ki bi imela pogum izdelati ali objaviti tak politični narodni program. Ni bil kriv le slučajni splet neugodnih okoliščin, da med toliko evropskimi narodi ravno Slovenci in Hrvati še nimamo lastnih narodnih držav. To je logična posledica vzgoje k narodni nezavednosti... Povprečnega slovenskega izobraženca in še bolj polizobraženca je bilo nepriemerno lažje dobiti za kako frazersko deklamiranje o narodu in za cmerave obtožbe o „narodnih sovražnikih“ kakor za resno politično delo. Politična vzgoja na Slovenskem... je namreč vedno težila po tem, da bi vzgojila

slovenske ljudi v „zavedne“ Slované ali Jugoslovane, ne pa v zavedne Slovence... Dejstvo je, da so bili Slovenci bolj zavedni kot Slovenci pred letom 1848 kakor pa potem...“.

NOVI „MILIJONSKI VELEFILM“ O GANDHIJU, uradnem maliku Indije in tako imenovanih nenasilnih odporiških gibanj po svetu, je letos prejel kar osem hollywoodskih Oscarjev. Menda je to največ v zgodovini te reklamne ustanove za svetovno judovsko tvornico sanj v Californiji — za najboljši film leta, najboljšega igravca, za najboljšo režijo, za najboljše kdove kaj. Večino denarja za to propagandno slikanico je dala gospa Indira, diktatorka največje sestradane demokracije na svetu, ki je imela tudi vso besedo pri scenariju in montaži. Prejemniki nagrad z britanskim režiserjem Attenboroughom na čelu so se ob kronanjski slovesnosti tudi sami topili v hvalnicah Gandhijevi in svoji miroljubnosti.

Celuloidni Gandhi je seveda hollywoodska legenda kakor Lassie. Resničnega je ob tej priliki razodel politični publicist Grenier v ugledni ameriški reviji *Commentary* (April 1983) takole:

Gandhi je bil mož izredno oblastne, samodrške čudi, tiranski, neodjenljiv celo v tistem, o čemer ni vedel nič. Ni trpel nobenega mnenja razen svojega. Poleg tega je bil zagrizen reakcionar, ki ni v Indiji dopuščal nobene spremembe med fevdalno gospodo in njenimi tlačani ter hlapci. Tudi ni bil kak nasprotnik rasizma. Ko je živel v Južni Afriki, se je zavzemal za popolne pravice tamkajšnjih indijskih priseljencev, skoraj nič pa za pravice zamorcev. Med tako imenovanimi „kaforskimi vojnami“ je nadlegoval Britance, naj mu dovolijo zbrati posebno indijsko brigado za boj proti črnim Zulujem. Vrh tega je nasprotoval številnim arabskim osvobodilnim gibanjem v turškem cesarstvu. Do prizadevanj drugih Azijcev in Afrikancev je bil povsem brezbrizen. Celo do lastne družine je bil sila okruten. Režiser filma o njem je dosegel višek stvarjalnosti s tem, da je vse sledi tega ter več ko čudnega Mahatmovega ozdravljivega mazaštva temeljito prezrl.

Kar se tiče pacifizma in nenasilja, pravi Grenier, je Gandhi še zdaj zgled za oboje. A do svojega petdesetega leta je bil nekaj docela nasprotnega. Ne le, da je bil ves v ognju za pobijanje Zulujev, bil je tak tudi do južnoafrikanskih belih Burov in do vseh sovražnikov Anglije v prvi svetovni vojni. Njegovo „nenasilno“ gibanje je spremljalo divje nasilje. Prvi indijski Nobe-lovec, pesnik Rabindranath Tagore, je že leta 1920 govoril o Gandhijevi „divji radosti nad pokončevanjem ljudi“. Ta sla se mu je povrnila v zadnjih letih življenja, ko je razglasil, da je bratomorni „krvavi kopeli“ dal prednost pred nadaljevanjem britanske kolonialne uprave. Krvava kopel — pobijanje Indijcev po Indijcih — je prišla in slovití pacifist se je rjove zavzemal za „nasilje v moralni stvari“. Med nacističnim divjanjem v drugi svetovni vojni je Gandhi silil zahodne zaveznike, naj se vdaajo. Po angleškem umiku iz Dunquerquea je pisal britanskemu podkralju za Indijo: „To klanje je treba ustaviti. Vi izgubljate. Če boste vztrajali, se bo iz tega rodilo še večje klanje. Hitler ni slab človek...“

O MOREBITNI PAPEŽEVI POTI V SFRJ še vedno vlada na obeh prizadetih straneh zgovoren molk. Med nedavnim njegovim obiskom pri italijanski vladi je titovskega zunanjega ministra Lazarja Mojsova sprejel v zasebno avdienco tudi sv. oče. Uradnega sporočila zaradi njene neuradnosti ni bilo. Mojsov je po vsej priliki šel v Vatikan protestirat zaradi imenovanja zagrebškega nadškofa dr. Kuharića za kardinala. V pogovoru s časnikarji je potem zlasti poudarjal, da je mogoče odprta vprašanja (med Cerkvijo in njegovim komunističnim režimom) urediti le z medsebojnim dogovarjanjem.

Med avdienco za slovenske in skupino drugih škofov iz SFRJ 18. marca letos je ljubljanski metropolit dr. Šuštar v pozdravu Janezu Pavlu II. dejal tudi: „Ob koncu dovolite, sveti oče, da vam ponovno izrazim našo veliko željo in naše prisrčno vabilo: pridite nas obiskat, pridite tudi k nam v Slovenijo, v Ljubljano in k Mariji Pomagaj na Brezje...“ — „nas“ v tej zvezi očitno pomeni Jugoslavijo. Papež je v svojem odgovoru šuštarjevo vabilo povsem prezrl. Navzlic temu je goriški Katoliški glas v poročilu o avdijenci zapisal: „Janez Pavel II... je leta 1980 prejel tudi uradno vabilo državnih oblastí, naj obiše Jugoslavijo, vendar se zdi, da kasneje tako ena kakor druga stran nista več na tem vztrajali. Je sedaj povabilo dr. Šuštarja tudi v soglasju z oblastmi?“

Tudi če bi bilo, so titovske oblasti prej in potem zagrešile stvari, ki ne morejo drugega ko odvrniti Vatikan od sleherne misli na tak obisk. Recimo:

Delo, uradno glasilo ljubljanskega priveska režimske Socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije, je 31. decembra lani Janeza Pavla II. imenovalo „sovražnika Jugoslavije in cele vzhodne Evrope“.

Bolj in bolj proti moskovski KGB in njenemu poglavarju Andropovu razpredajočo se preiskavo o atentatu na papeža vodi italijanski skeptično objektivni in nepodkupljivo pošteni porotni sodnik Ilario Martella. Po dolgih zasliševanjih turškega morivca Agča je trdno ugotovil, da je vse tehnične in druge priprave za ustrelitev sv. očeta vodil Sergij Antonov, direktor rimskega urada bolgarske državne letalske družbe Balkanair. Agča je med drugim izpovedal, da je pri izdelavi končnih načrtov za atentat na stanovanju Antonova 10. maja 1981 bila navzoča tudi tega žena Rosizka.

29. aprila letos je bolgarsko veleposlaništvo v Rimu sklicalo izredno tiskovno konferenco. Na njej sta zagovornika zaprtega Antonova trdila, da njegova žena ni mogla biti navzoča pri omenjenem morivskem posvetu, ker da je že 8. maja odpotovala iz Rima prek Trsta, prenočila v nekem hotelu v hrvaški Novi Gradiški, majhnem kraju 90 km južnovzhodno od Zagreba ter naslednji dan prestopila bolgarsko mejo. V dokaz za to svoje sumljivo pozno odkritje, ki naj bi razpršilo vse sume proti Antonovu, sta odvetnika časnikarjem pokazala fotokopijo Rosizkinega vpisa v zakotno novogradiško gostišče. Ta uradni „dokument“ je uslužno preskrbelo jugoslovansko zunanje ministrstvo in ga po diplomatski pošti spravilo v Rim. Dodalo mu je

posebno spremno pismo neznane vsebine — vse za razbremenitev organizatorja atentata na papeža.

Vodilna ameriška družba za izdelavo televizijskih sporedov CBS (Columbia Broadcasting Systems) je sklenila izdelati za božično oddajo 1983 življenjepisi film o Karlu Wojtylu do njegove izvolitve na stol sv. Petra. Poljska komunistična vlada ni dovolila snemati zunanjih, pokrajinskih delov filma na svojih tleh. CBS je potem sklenila pogodbo za tako snemanje v Jugoslaviji, katere ravninski kmečki predeli so zemljepisno in po zunanji siromašnosti na las podobni papeževi socialistični rodni deželi. Za množične prizore bi Belgrad pustil najeti tudi oddelke svoje Ljudske armade, ki so v zahodnem filmskem podjetništvu zelo popularni; bili bi poceni in najboljši predstavljavci hitlerjevih SS-ovcev. A ko so ameriške tehnične skupine in igralci aprila prišli na Hrvatsko, so jih titovske oblasti kljub dani uradni besedi meni nič tebi nič pognale v Avstrijo. Svoje delo bodo opravile v okolici Gradca na Štajerskem. SFRJ ne sme svojega socializma in njegove hrabre vojske kompromitirati s papežem niti v filmu.

Druga italijanska sodna preiskava, tako imenovani Trent, vzporedna in povezana s tisto o Antonovu, je aprila privedla do obsodbe petih mednarodnih tihotapcev z orožjem in mamili, z izkupičkom od katerih so kupovali vojno preskrbo za teroriste v Italiji in zahodni Evropi ter financirali komunistično špijonažo v demokratičnih državah. Sedež tolpe je v Bolgariji. Njen vodilni član je Behir Čelenk, ki je Agčo najel za umor papeža in mu v plačilo obljubil milijon dolarjev. Bolgarske komunistične oblasti Čelenka ne marajo izročiti Italiji, ki je to v zvezi s preiskavo atentata že večkrat zahtevala. Med petimi obsojenci, ki so jim odmerili po 15 let ječe, so trije Italijani, en Sirijec in en neimenovan jugoslovanski državljani. Ni znano, če je ta Jugoslovian tudi vpleten v poskus umora na trgu Sv. Petra. Zatrdno pa je v dobavo mamil za to skupino vpletena SFRJ, ki je danes edini neovirani in neraziskavani pridelovavec opija v Evropi, po količini deseti na svetu, torej ne tako daleč za prvakoma Sovjetsko zvezo in Kitajsko. Že leta 1970 je letna pridelava čistega opija, najdražjega na trgu, dosegla čez 200 ton. Kam ta velikanska količina tega strupa gre, ve samo UDB. 200 ton surovine, predelane v morfin, je baza za dve toni najboljšega heroína, danes v ulični prodaji vrednega vsaj tri milijarde dolarjev.

V POROČILU LJUBLJANSKE DRUŽINE (št. 13-14, 1983) o sprejemu slovenskih škofov pri papežu, poklicanih „ad limina“, na občasno poročanje o vorskem in splošnem stanju na njihovih pastirskih področjih, je najbrž malokdo zapazil zanimivo podrobnost. Med njimi ni bilo mariborskega pomožnega dr. Vekoslava Grmiča. List ni omenil, zakaj ta ni prišel v Vatikan, četudi je že majhno zakasnitev njegovega ljubljanskega sobrata dr. Stanislava Leniča opravičil z misijonarsko zaposlenostjo pri Slovencih na Dunaju. Škofovsko delo doma Grmiča ni zadrževalo, saj se mu je iz užaljene častihlepnosti odpovedal po postavitvi dr. Franca Krambergerja za rednega škofa

v Mariboru. Spričo Grmičevega javno izpovedovanega marksističnega socializma in njegovih ogorčenih pritožb in obtožb v jugoslovanskem komunističnem tisku po Krambergerjevem imenovanju je upravičena domneva, da Grmič ni poslušal klica iz Rima, temveč je odrekel pokorščino svojemu duhovnemu gospodarju — žalostno prvenstvo v Cerkvi na Slovenskem in drugod. A pri možu njegovega kova ne more človeka nič presenetiti. Sam se v raznih socialističnih družbah rad ponaša z resnično ali izmišljeno anekdoto s prve in menda zadnje svoje avdience pri kakem papežu — rajnem Pavlu VI. Ta ga je sprejel s pozdravom „moj rdeči škof“. Med pogovorom ga je svaril pred jugoslovanskimi komunisti. A ko je Grmič odhajal je papežu še s praga zaklical v slovo: „Jaz jim pa vseeno zaupam.“

KNJIGO O DR. LAMBERTU EHRLICHU pripravlja dr. Ciril Žebot, profesor v Washingtonu. Tako ve poročati tržaška Mladika v letošnji številki 2-3. Najbrž bo to ponatis, upajmo, da temeljito predelan, njegovega pripovedovanja *Pred štiridesetimi leti*, ki ga je od maja lani do januarja letos v 29 nadaljevanjih kot uvodnik priobčevala clevelandska *Ameriška domovina* za 40-letnico umora dr. Lamberta Ehrlicha na zapoved komunistične Osvobodilne fronte. Pisec ta niz sestavkov na koncu imenuje najprej „zbirko spominov“, nato pa, ob napovedi še drugega, „prvi del svojih spominov“.

Spomini to vsekakor so, toda skrajno osebni in še kot taki zbujejo občutek, da so skrbno izbrani in je v njih preveč neopravičljivih vrzeli v navajanju konkretnih dogodkov, za obujanje katerih v objektivni luči je tudi zanesljivih virov danes dovolj, da se je z njih pomočjo mogoče izogniti nevarnosti zanašanja samo na človekov spomin. Že ob površnem prebiranju tega, s ponavljanji in svojevoljnimi interpretacijami obremenjenega pisanja se poraja vtis, da ima dr. Žebot z njim namene, presegajoče skromno označbo „zbirke spominov“. Poveljčati hoče osebnost in delo rajnega dr. Ehrlicha; dati končno veljaven, čeprav sila splošen in pomanjkljiv, skoraj z ničemer drugim ko z lastno besedo dokumentiran, pa navzlic temu kar nekam dogmatičen pregled slovenske politične zgodovine, zlasti zgodovine Slovenske ljudske stranke, vsaj od začetka in prvega obdobja komunistične revolucije v Sloveniji pod krinko Osvobodilne fronte ter ideološkega in potem dejavnega odpora proti komunizmu. Iz teh namenov pa netenkočutno, neskromno in včasih odbijajoče udarja na dan poglobljena piščeva težnja: prikazati sebe kot nekakšno osrednjo osebnost v najbolj dramatičnem času naše polpreteklosti.

Razpravo *Pred štiridesetimi leti* začenja dr. Žebot z zagonetnim stavkom: „Ta obletnica je zgodovinsko preveč pomembna, da bi jo smeli spregledati iz kakršnih koli sedanjih ozirov, pa naj bi ti bili še tako konstruktivni“. Ne pove pa, kakšni naj bi bili in na koga naj bi se nanašali „današnji konstruktivni oziri“, ki bi svobodnim, demokratičnim protitotalitarnim in zlasti krščanskim Slevencem, med katere naj bi spadal tudi on, narekovali

prezreti tragično obletnico enega najstrašnejših političnih zločinov v naši zgodovini — bogokletnega umora prvega vidnega, mednarodno znanega in svetniškega duhovnika. Marsikdo bo sklepal, da utegnejo to biti le oziri na komunistično SFRJ, do katere je dr. Žebot svoje stališče docela spremenil že leta 1968. (Glej njegovo knjigo *Slovenija včeraj, danes in jutri*.)

Že v zunanjem opisu atentata na dr. Ehrlicha 26. maja 1942 dr. Žebot sebi kot domnevni drugi tarči rdečih morivcev iz varnostno-obveščevalne službe OF odmeri dvakrat toliko prostora kakor pravi žrtvi. V tisto, kar naj bi bodoča njegova knjiga bila, ne da niti Ehrlichove zunanje biografije, za katero je izčrpne podatke, zlasti o njegovem pismenem znanstvenem delu doma in po svetu, priobčil *Primorski slovenski biografski leksikon* (6. snopič, str. 329-330). Pove samo, da je ta veliki mož bil iz Žabnic, a ne navede niti leta njegovega rojstva. Potem, da je imel doktorat univerze v Oxfordu — prvi Slovenec! —, član in tajnik slovenske delegacije na mirovni konferenci v Versaillesu (1919 in 1920), po izgubljenem koroškem plebiscitu (kdaj?) pa profesor (česa?) na teološki fakulteti v Ljubljani, preučevavec slovenskih misijonov, organizator pomoči potrebnim študentom in duhovni svetovavec katoliškim vseučiliškim klubom.

Na mirovni konferenci v Parizu po prvi svetovni vojni ni bilo nobene slovenske delegacije, temveč le skupina znanstvenih in političnih strokovnjakov iz Slovenije z Ehrlichom vred, šele po začetku pogajanj dodeljena uradnemu jugoslovanskemu zastopstvu, v katerem sta bila dva Srba, en Hrvat, pa noben Slovenec. Vendar bi bilo prav to Ehrlichovo delo na mednarodnem področju treba podrobneje obravnavati. Lani je dr. Peter Urbanc iz Toronta poslal uredništvu *Slovenske države* (št. 8-9) pismo, v katerem dr. Ehrlicha dolži, da je kriv izgube slovenskega dela Koroške, ker je v Parizu dosegel, da je bil v plebiscitno ozemlje (Cono A) vključen tudi nemški Velikovec, kar naj bi bilo odločilo izid ljudskega glasovanja v prid Avstrije. Uredništvo lista je v pripombah k tej resni, doslej prvi taki obtožbi proti Ehrlichu dokumentarno dokazalo, da ne drži. Dr. Žebot bi bil iz krščanskih in etičnih, nič manj pa osebnih vzrokov dolžan svojega nekdanjega vodnika, vzgojnika in dobrotnika, obraniti vsaj enega od toliko krivičnih obrekovanj, ki jih je bil za življenja in po smrti deležen s komunistične in drugih strani. Dokumentacija za to je bila pri roki iz nesumljivega vira.

Dr. Žebot v svojem spisu večkrat poudarja, da se je dr. Ehrlich zavestno vzdržal aktivnega udejstvovanja pri političnih in gospodarskih ustanovah ter se omejil samo na versko in ideološko vzgojo mladine, posebno vseučiliške. To ne drži. Ehrlich res ni nikoli imel nobene uradne politične funkcije, je pa poleg znanstvenega tudi vse njegovo drugo javno delo, ki ga ni bilo malo, bilo politično, četudi ga je včasih opravljal iz ozadja. Politično je bilo njegovo sodelovanje pri mirovni pogajanjih v Parizu, politična ustanovitev akademskega kluba Straže in njenega glasila, ki bi ju brez njega ne bilo; politične njegov začetek boja proti vdiranju

komunizma na ljubljansko univerzo, politična njegova vzgoja stražarjev za konkretne javne naloge, politični njegovi spori s Katoliško akcijo in njenimi mladci, političen njegov predlog pozneje tudi umorjenemu bivšemu banu dr. Natlačenu za obnovev podtalnega Narodnega sveta kot suverene, ilegalne slovenske narodne vlade leta 1941, po italijanski zasedbi Ljubljanske pokrajine; politične njegove zahteve za zavarovanje Slovencev pred terorizmom rdeče OF, ki jih je v začetku aprila poslal italijanskim oblastem v Ljubljani in Rimu; politično njegovo sodelovanje z dr. Žebotom in še bolj Žebotovo z njim. Vodstvo SLS je njega in Straže zmeraj imelo za politično opozicijo in do njih tako ravnalo. In partija je dala Ehrlicha umoriti zaradi njegovega ideološko-političnega, rdeči revoluciji nevarnega dela, ne zaradi njegove verske in duhovne vzgojne dejavnosti. Čemu torej prenarajati pravi značaj in s tem pomen njegovega tako zaslužnega dela za slovenstvo?

Dr. Žebot je pred leti v Slovenski državi bučno razodel skrivnost, da je dr. Ehrlich bil jezuit „in pectore“, se pravi, da sta za to vedela le on in vodstvo Jezusove družbe. Do tedaj vsaj pri nas ni bilo znano, da tako članstvo v tem redu obstaja. Če obstaja, potem sta obe strani zavezani k najstrožji molčečnosti.

A zdaj ne gre za to, kdo je to obvezo za molk prekršil in zakaj, pač pa, ali drži, da je dr. Ehrlich bil res jezuit. Dr. Žebot v svoji „zgodovini“ te trditve ne ponovi. Če je resnična, potem je treba Ehrlichovo javno in politično delo presojati v še eni, dokaj zanimivi luči. Stražarjevo gibanje, ali vsaj njegov vodstveni krog, bi v tem primeru bilo zasnutek Opusa Dei, prvi tak izven španije, kjer je ta laični red z obljubami, enakimi jezuitskim, bil ustanovljen leta 1928.

Netočnost v navajanju datumov in drugega je splošna hiba tega Žebotovega pisanja. Ne izogne se ji niti v podrobnostih o svoji lastni skupini. Ustanovitev akademskega kluba straže na primer v 4. nadaljevanju postavi v leto 1936, v 5. pa v 1937. Organizacija slovenskih Orlov je uradno bila najprej Orlovska zveza, po letu 1918 pa se je prekrstila v Jugoslovansko orlovsko zvezo. Njena naslednica ni bila Zveza slovenskih fantov in deklet, temveč Zveza fantovskih odsekov in Zveza dekliških krožkov. Dr. Anton Korošec se ni rodil v šentjurju ob ščavnici, temveč v vasi Biserjanih tam blizu, kakor Edvard Kocbek in Bratko Kreft. Žebotova Slovenska prosvetna zveza je zmeraj bila le Prosvetna zveza. Dolomitska, ne Pugledska, izjava, s katero so Kocbek, Tone Fajfar in Marjan Brecej likvidirali krščanske socialiste kot samostojno politično in vojaško skupino v Osvobodilni fronti, ni bila podpisana februarja 1942, temveč natanko leto dni pozneje. Gre sicer za malenkosti, a napake v njih lahko zbude dvom o splošni piščevi zanesljivosti.

Druge, hujše pomanjkljivosti v vseh delih razprave so izpuščanje ali omalovaževanje pomembnih dogajanj, njihova svojevoljna interpretacija in

prav tako povzemanje in prikrajanje nekaterih zgodovinskih dokumentov, ter preziranje virov.

Svojevrstne dogodke ob begu Simovičeve vlade s slovenskima ministroma dr. Krekom in Francem Snojem ter vedenje dr. Ehrlicha ob njem na Nikšičkem polju v Črni gori aprila 1941 obnavlja dr. Žebot hudo različno od drugih, tam navzočih prič, na primer M. Javornika v njegovem literarnem portretu o tem velikem človeku. Sicer ne navaja drugih imen, a je za zanesljivost stvarnih elementov v prikazu zastavil svoj pisateljski in časnikarski ugled. Žebot bi bil svoj spomin na tiste zgodovinske trenutke lahko preveril tudi ob konkretnih podatkih o njih v pripombah Slovenske države k že omenjenemu pismu dr. Urbanca, ki je o tem odhodu, pri katerem ni bil navzoč, trdil podobne stvari, kakor jih zdaj on.

V vsem za zajetno knjigo dolgem sestavku **Pred štiridesetimi leti**, pisec z besedo ne omeni zelo pomembnega dogodka — začetkov gibanja za samostojno slovensko državo leta 1942 in 1943, pri čemer so on in stražarji imeli dokaj tehtno vlogo. Da ta ideja ni bila zgolj kaka enodnevna fantazija, temveč zlasti komunističnim načrtom za bodočnost Slovenije nevarna konkretna zamisel, priča znanstveno posvetovanje, ki so ga novembra 1981 priredili ljubljanski partijski Institut za zgodovino delavskega gibanja, Filozofska fakulteta univerze Edvarda Kardelja ter Institut Milka Kosa pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti. Na njem so obširno razpravljali tudi o razmahu slovenske misli med vojno in revolucijo. Ugotovili so med drugim, da je popuščanje SLS liberalcem v Slovenski zavezi, ki so na prvo mesto njenega programa postavljali zahtevo po obnovitvi kraljevske Jugoslavije, „izzvalo proteste druge skupine iz klerikalnega tabora, to je stražarjev, ki se jim tudi pripisuje prizadevanje za samostojno Slovenijo. Res je, da so ti učenci dr. Lamberta Ehrlicha ter fanatični protikomunisti bili najbolj samoslovenski... Poudarjajo zgolj slovenske narodne interese in dodajajo, da morajo Slovenci svoje programe sestavljati sami kot samostojen narod, ki mu gre v lastnih zadevah lastna suverenost, ter šele nato s tega vidika ugotoviti tiste širše politične in gospodarske okvire, v katerih se želi v lastnih stvareh suverena slovenska država priključiti“ (**Kakšno Slovenijo si je želela kontrarevolucija**, Delo, 22. decembra 1981).

Kako da je mogel Ehrlichov prvi pomočnik pri vodstvu Straže, soustanovnik povojnega akcijskega odbora za slovensko državo v Rimu ter do srede šestdesetih let zastavonosec gibanja zanjo mogel tako pomemben preobrat v političnem razvoju Slovencev in svoje sodelovanje v njem pozabiti? Zaradi kakih „sedanjih konstruktivnih ozirov“ do SFRJ?

Svojevoljno ravnanje dr. Žebota s pomembnimi dokumenti iz slovenske politične zgodovine je vidno iz njegovega povzetka Majske deklaracije iz 1917 in Punktacij dr. Antona Korošca iz 1933. O prvi, katere zasnovo pripisujejo dr. Janezu Evangelistu Kreku, pravi: „Leta 1917 je dr. Korošec dunajskemu parlamentu predložil Majniško deklaracijo kot uradni izraz

slovenskih narodnopolitičnih zahtev v zvezi s prvo svetovno vojno. Deklaracija, katere celotno besedilo je bilo objavljeno v Slovenski državi za november 1981, pravi, da poslanci Jugoslovanskega kluba v dunajski zbornici zahtevajo, „naj se vsa ozemlja (avstroogrske) monarhije, v katerih prebivajo Slovenci, Hrvati in Srbi, združijo pod žezlom habsburško-lotarinške dinastije v samostojno telo...“ „Listina, katere vsebino in namen je revizionistična zgodovina v obeh Jugoslavijah trmasto ponarejala, zasluži, da jo zaradi objektivne resnice dobesedno objavi tudi površno obravnavanje naše politične poldavnine, zlasti, ker se dr. Žebot ima za znanstvenika.

O drugem takem zgodovinskem dokumentu dr. Žebot piše, da je „Korošec leta 1932 izdal Slovensko deklaracijo (Punktacije), ki je posodobila stoletni narodno-politični program Zedinjene Slovenije z lastno demokratično vladavino...“, na drugem mestu pa: „Po izstopu iz prve Živkovičeve vlade septembra 1930 je dr. Korošec decembra 1932 podtalno razglasil Slovensko deklaracijo („Punktacije“), s katero je pod Aleksandrovo diktaturo obnovil odprto borbo za demokratizacijo in zvezo preureditev države.“

Prava vsebina Punktacije je drugačna. Dasi se na naglo ni dalo ugotoviti, ali je njihovo izvirno besedilo bilo kje v svetu objavljeno, sta vendar na razpolago dva vira zanj. Rajni France Kremžar, državni poslanec v prvi Jugoslaviji, pozneje dolga leta urednik za domačo politiko pri ljubljanskem katoliškem dnevniku Slovenec, podaja njihovo vsebino takole: „Skoro istočasno je v Ljubljani izšla „Slovenska deklaracija“, ki je, ne da bi uporabljala besedo federacija, izrekla zahtevo po brezpogojni združitvi vseh Slovencev v eno državno skupnost, na drugi strani pa zahteva, naj se Jugoslavija tako uredi, da bo slovenski narod v njej svobodno in neovirano izvrševal svoje zgodovinsko in narodno poslanstvo“ (Zbornik - Koledar Svobodne Slovenije, Buenos Aires 1955, str. 75). Nemški publicist in politični zgodovinar Michael Braga pa v lanski knjigi „Voelker zur Freiheit“ Punktacije povzema takole: „Slovenska deklaracija iz leta 1932 poudarja, da je slovenski narod razdeljen na štiri države. Zaradi tega je temeljna zahteva Slovenije njena združitve v eno samo politično enoto, ker samo tako lahko ohrani svoj obstanek in si zagotovi splošen napredek“ (Glej Vestnik 1, 1983). Iz obeh navedkov je jasno, da je prva in glavna Koroščeva zahteva bila združitve vseh Slovencev v eno upravno, to je, državno enoto, ne da bi pri tem omenjal kak jugoslovanski ali drugi širši okvir, kakor je habsburško-avstrijskega vsebovala Majska deklaracija. V tem, ne v zahtevi po zagotovitvi temeljnih pravic okrnjeni Sloveniji v Jugoslaviji, je bila „protidržavnost“ Punktacij, zaradi katere je moral v konfinacijo.

V prikazovanju dela stražarjev po umoru dr. Ehrlicha dr. Žebot docela preskoči njihovo močno in junaško udeležbo v aktivnem, oboroženem ljudskem odporu proti komunističnemu terorizmu v sestavi Vaških straž. Ne omeni npr. policijskih racij proti aktivistom rdeče OF za Božič 1942 v Ljubljani in lastnega sodelovanja pri njih, ki mu je leta 1968 hudo narobe hodilo pri dogovarjanjih s komunističnim režimom v Sloveniji. Nima besede

spomina ali priznanja za poveljnike in vojake Vaških straž iz svojega kroga, brutalno pobite jeseni 1943 po padcu Turjaka. Tedaj je Straža izgubila najboljši del svojega jedra. Med njimi so bili: dr. Ludvik Arko, dr. Ludovik Kožuh, Jaro Novak, Jože Logar, Franc Kadunc, Janez Strupi, Tone Perné, Jernej Jereb, Jože Šegula, Janez Klobčič, Stane Cimerman. Njihova strahotna mlada smrt ne zasluži omembe v knjigi o dr. Ehrlichu, najbrž zaradi „konstruktivnih ozirov“ njenega pisca.

Neresne in objektivni zgodovini povsem nasprotujoče trditve „znanstvenika“ dr. Žebota so tudi tele :

„V demokratičnem razdobju do leta 1929 je komunistična partija bila domala nepomembna... Do leta 1929 je demokracija bila prijetno ozračje vsega javnega življenja... Politično življenje se je razvijalo v besednem in volivnem tekmovanju med večinskimi „klerikalci“ (SLS) in „liberalci“ (SDS — Samostojna demokratska stranka). Dvorsko-vojaški udar 6. januarja 1929 je povzročil konec te slovenske demokratične idile.“

„Idila“ med koncem leta 1918 in začetkom leta 1929 je Slovincem poleg kaotičnega konca prve svetovne vojne in razpada cesarske Avstrije, v kateri so živeli 600 let, prinesla vrsto političnih in drugih pretresov, kakršnih dotlej v svoji preteklosti niso poznali.

SLS ob ustanovitvi države Srbov, Hrvatov in Slovencev še zdaleč ni prebolela posledic spora med dr. J. E. Krekom in bivšim kranjskim deželnim glavarjem dr. Ivanom Šušteršičem, Krekovim laičnim tekmečem za vodstvo stranke, zaradi različnih zamisli glede bodočnosti Slovencev po vojni. Razdor ni ostal omejen na osebnosti, temveč je ostro razdelil stranko v celoti, razbil enotnost duhovščine, njene glavne opore med ljudstvom na deželi, ter razcepil do tedaj enotno in gospodarsko ter s tem tudi politično sila pomembno slovensko katoliško združenje. „Demokratični dialog“ se je celo v katoliški stranki sprevrgel tako, da je moral dr. Šušteršič iz strahu za življenje pobegniti v tujino.

Stranka tudi sicer ni bila načelno-politično enotna. Slovenci in SLS so v svoji večini prišli v novo državo kot antimonarhisti in republikanci. Posebna izdaja ljubljanskega katoliškega dnevnika *Slovenec* je 30. oktobra 1918 poročala, da je prejšnji dan med manifestacijo za oklic SHS na Kongresnem trgu 60.000 ljudi burno vzklikalo Wilsonu, Masaryku, Pašiću, Korošcu, Trumbiju in J. E. Kreku ter zahtevalo „jugoslovansko republiko od Koroške do Soluna s prestolnicami Belgrad, Ljubljana in Zagreb.“

Republikanstvo je zlasti v kranjskem delu SLS ostalo močno tudi po uradnem oklicu Kraljevine SHS pod dinastijo Karadžordževićev 1. decembra 1918 v Belgradu. *Slovenec* je še 12. in 13. decembra poudarjal, naj se jugoslovanska država uredi na republikanski in federativni podlagi, čeprav se je dr. Korošec že dogovarjal za vstop v prvo kraljevsko vlado, v kateri je postal nekaj dni pozneje podpredsednik. Še po porazu na volitvah v ustavodajno skupščino novembra 1920, ko je SLS dobila le šibko relativno večino

(14 poslancev od 37 slovenskih) so na seji strankinega vodstva (20. dec. 1920) njegovi mlajši člani (dr. Andrej Gosar, Franc Kremžar, Franc Terseglav, Jože Gostinčar in Primorec dr. Engelbert Besednjak) z dr. Kulovcem, tajnikom SLS na čelu, obsodili politiko dr. Korošca ter zahtevali ustanovitev slovenske in hrvatske republike. V tej globoki in ostrí razliki je treba videti začetek opozicije delavskega in mlajšega razumniškega elementa proti uradni naravnosti stranke v raznih obdobjih; opozicije, ki se je pozneje izrodila v radikalni krščanski socializem in nazadnje v usodno komunistično sopotništvo. Republikanci so v stranki bili tedaj tako močni, da so izdajali celo lasten dnevnik **Večerni list** v Ljubljani.

Slovinci so že od raznih predustavnih belgrajskih vlad — do 29. junija 1929 — dobili vrsto političnih in gospodarskih udarcev, ki so jim močno omajali vero v komaj ustanovljeno novo skupno državo, s čimer se je začel njihov nikoli zmagoviti boj za politično, upravno, gospodarsko in kulturno avtonomijo.

7. januarja 1919 je bila razpuščena narodna vlada za Slovenijo in namesto nje imenovana deželna, ki je bila le še urad državnega ministrskega sveta. Celo sodobni srbski politični zgodovinar dr. Momčilo Zečević poudarja, da so s tem bili likvidirani zadnji elementi slovenske suverenosti. Njen simbol in izraz je bila prav narodna vlada, ki je 20. oktobra 1918 prevzela vso državno oblast v slovenskih deželah Avstroogrške in jo dejansko opravljala do razpusta.

Za 13. junij 1919 so vse tri poglavitne slovenske stranke SLS, JDS in JSDS v soglasju z deželno vlado sklicale protestno zborovanje proti poteku mirovne konference v Parizu in njenim namenom glede slovenske Koroške. Ta zbor v Ljubljani je svojevoljno prepovedalo poveljništvo Dravske divizijske oblasti za Slovenijo.

10. januarja 1920 je belgrajska vlada sprejela uredbo o pripravi imenikov za volitve v ustavodajno skupščino in z njo vzela slovenskim ženam volilno pravico, kolikor so jo že leta uživale v stari Avstriji. Uredba je bila seveda naperjena zlasti proti SLS.

Osrednje vlade so si vse leto 1919 prizadevale izvesti zamenjavo denarja na priključenih ozemljih bivše monarhije v razmerju štiri krone za dinar. Slovenski in drugi zastopniki teh pokrajin v Začasnem predstavništvu (neizvoljenem jugoslovanskem parlamentu) so se temu koraku krčevito upirali, češ da je resnična vrednost srbskega dinarja enaka avstrijski kroni, če ne celo manjša od nje. Navzlic temu je uradni sklep za razvrednotenje bil sprejet 12. januarja 1920. Tako sta kupna moč Slovencev in vrednost njihovih prihrankov bili zničeni za tri četrtine. To prisilno obubožanje je še bolj pretreslo slovensko gospodarstvo in zadružništvo, oboje na moč iztirjeno zaradi komaj končane vojne.

Predlog državnega proračuna za 1921, pripravljen poleti 1920, je Sloveniji naložil 247 milijonov dinarjev ali skoraj milijardo kron davka, pri-

bližno 250 dinarjev na prebivavca. V ostali Jugoslaviji je to breme znašalo le 158 dinarjev na glavo.

Kraljevina SHS je 19. novembra 1920 podpisala rapalsko pogodbo z Italijo, 5. decembra pa mirovno pogodbo z Avstrijo v Saint-Germaineu. Z njima smo Slovenci izgubili dobro tretjino svojega ozemlja in števila ter postali narod manjšin, razbit na štiri države in obsojen na odmiranje — vse do danes.

Centralistična vidovdanska ustava iz junija 1921 nam je vzela še edino kar smo od Zedinjene Slovenije v letu 1848 prinesli v novo državo — skupno ime za slovenske dežele. Izbrisala ga je nova upravna razdelitev Slovenije na Ljubljansko in Mariborsko oblast.

In zgodovinska slovenska zastava ni bila v Jugoslaviji nikoli uradno priznana. Do 1929 je bila tolerirana, potem pa vse do današnjih dni prepovedana.

Žebotovo trditev, da je komunistična partija bila pred 6. januarjem 1929 domala nepomembna, postavljajo na laž med drugim naslednja dejstva:

Proti koncu aprila 1920 se je v SHS začela velika stavka železničarjev. V Sloveniji jo je Partija razhujskala v splošno stavko, ki je zlasti v Ljubljani zavzela oblike nevarnega revolucionarnega prevrata. Deželna vlada in dr. Korošec, tedanji jugoslovanski minister za promet, sta jo bila prisiljena prvič v slovenski zgodovini, zatreti z oboroženo silo. (Krvavi spopadi in smrtne žrtve na Zaloški cesti v Ljubljani 24. aprila 1920.) KP je zadušitev tega prvega poskusa rdeče revolucije na Slovenskem vsa leta pozneje uspešno izkoriščala za svojo propagando. Zaradi tega je že konec leta lahko uspešno organizirala veliko rudarsko stavko v Zasavju, ki jo je izvedlo 12.000 premogarjev.

Pri volitvah v jugoslovansko ustavodajno skupščino 28. novembra 1920 je nepomembna komunistična partija prejela v Sloveniji 10,3 odstotka glasov ter pet državnih poslancev od vsega 37. Dotlej absolutno večinska SLS je dobila 33% glasov in 14 poslanskih mest, nova Samostojna kmečka stranka (Pucljevi) 8 mandatov, marksistična Jugoslovanska socialno-demokratska stranka 6, Jugoslovanska demokratska stranka (liberalci) 3, tudi nova Narodno-socialistična stranka pa 2.

„Demokratični“ volilni in časopisni dialog med „klerikalci“ in „liberalci“ je bil tiste čase vse prej ko idiličen. Potekal je v tako surovih ostrinah kakor še zlepa nikdar. „Klerikalci“ so „liberalcem“ očitali izdajo slovenskih koristi in slovenstva samega, ti drugi pa so nje dolžili veleizdaje do Jugoslavije. Ta obtožba je lahko bila sila nevarna, ko je osrednja vlada po komunističnem umoru notranjega ministra Draškovića razglasila Obznano, izjemni zakon o prepovedi komunistične partije, ki pa je bil uporabljen tudi za vse, kar je Belgrad označil za protidržavno.

Ta idilično-demokratična leta so Slovincem prinesla prvo in doslej

edino fašistično gibanje Orjuno (Organizacija jugoslovenskih nacionalistov), ki je uživala politično in tiskovno podporo unitaristično naravnanege liberalnega tabora. Orjuno so ustanovili mlajši emigrantje s Primorskega in jo organizirali v mussolinijevskem duhu in taktiki. Organizacija je v slovensko javno življenje prinesla nov, strahoten element — dotlej nepoznani in nemogoči politični umor. (Medsebojni poboji med orjunci in komunističnimi rudarji v Trbovljah junija 1924).

(Viri za te podatke: dr. Dragotin Lončar *Politično življenje Slovencev od 1779 do 1921*; Silvo Kranjec „Kako smo se zedinili“; dr. Momčilo Zečević *Slovenska ljudska stranka i jugoslovensko ujedinjenje*).

Dr. Žebot prav tako ne pripisuje nič pomena križarskemu gibanju, ki se je začelo v zgodnjih „idiličnih“ dvajsetih letih, čeprav je bilo po protestantizmu v 16. stoletju največji duhovni, verski, kulturni in politični prelom v naši preteklosti. Tu ni mesto za obravnavanje njegovih dobrih in zlih aspektov ter učinkov za razvoj slovenskega naroda do druge svetovne vojne in čez. Njegovo glasilo *Križ na gori* (1924—1927) je bilo ustanovljeno zaradi spora s cerkvenimi oblastmi, ki so v njem zasledile zametke nove, protestantsko-modernistične herezije. Križarski tabori križem Slovenije so začeli dobivati podobo množične opozicije proti SLS in tedanji slovenski politiki nasploh. Iz križarskih vrst je prišlo vse razumniško vodstvo krščanskega socializma z Edvardom Kocbekom na čelu, ki je ta rastoči del slovenskih katoličanov povsem odcepilo od SLS in od tradicionalne naše politike ter jih pozneje zavedlo v komunistično Ljudsko, nato Osvobodilno fronto in v lastno uničenje.

Celo Ehrlich — Žebotov krog je leta pozneje, ko se je križarstvo kot gibanje že zdavnaj razdrobilo, še vedno videl v njem skoraj prav takega sovražnika, kakršen mu je bil komunizem. Straža v viharju, komaj dobro ustanovljeno glasilo njune skupine, je 10. decembra 1934 priobčila silovit napad na križarje. Dolžila jih je, da sta jim problematična že celo krščanstvo in katoliška Cerkev sama (navzlic njihovemu zglednemu verskemu življenju). Očitala jim je, da so eni zašli v marksizem, drugi v megleni nemški misticizem.

Dr. Žebot pripisuje v svoji pripovedi začetek načrtnega seznanjanja Slovencev s komunistično ideologijo in taktiko dr. Ehrlichu in njegovim ter ga zaradi sebe omejuje le na ljubljansko univerzo in njene študente, pa na srednješolsko Slovensko dijaško zvezo (ki so jo ustanovili Križarji!). To delo je dolgo poprej, v dosti širši in zaradi tega dosti pomembnejši meri opravljal slovenski katoliški in liberalni tisk s svojimi dnevniki in tedniki. Podobno nalogo kakor dr. Ehrlich in njegovi sodelavci so si najprej med srednješolci zastavili profesor Ernest Tomec in njegovi Mladci ter pozneje svoja prizadevanja uspešno razširili tudi na univerzo. Tomec je prvo in edino, senzacionalno, dokumentarno razstavo o komunizmu ter njegovi revolucionarni in penetracijski taktiki organiziral že leta 1937 v Ljubljani. To drugo ideološko-informacijsko delo Žebotu ni omembe vredno.

Tudi se ne dotakne globljih vzrokov, ki so že pred zadnjo vojno v Sloveniji ustvarjali ozračje za bodočo revolucijo. Dalje povsem zanemari komunistično vdiranje v slovensko kulturo, ki je bilo bitno pomembno za partijske dolgoročne načrte. Konec leta 1935 so komunisti imeli v rokah ali pod svojim odločujočim vplivom vse slovenske literarne revije razen katoliškega **Doma in sveta**, prav tako vse knjižne založbe z izjemo katoliške Jugoslovanske knjigarne ter liberalne Tiskovne zadruge; državno Narodno gledališče v Ljubljani in Mariboru, tam pa še dnevni **Večernik**.

Kolikor se dr. Žebot na koncu razprave **Po štiridesetih letih** dotakne oboroženega ljudskega samoobrambnega odpora proti komunizmu v prvem obdobju revolucije in državljanske vojne, ne pove ničesar, kar ni bilo obširneje in temeljiteje obravnavano drugod že tedaj, zlasti pa po letu 1945 v svetu. Tudi tukaj povsem preskoči vlogo vsega slovenskega zakonitega tiska, ki je bila v revolucijskih letih tehtna in odločilna kakor orožje ter nikoli premagana ali omalodušena. Kolikor svoje trditve podpre z viri — zelo redko —, jih najde samo v komunističnih publikacijah. Vendar je obilna vrsta sila razodevnih in avtentičnih komunističnih dokumentov o pravem značaju in namenih revolucionarne OF ter o njenih zarotniških in morivskih skrivnostih bila objavljena na protikomunistični strani že v letih 1942-1945. Marsikaj tega je v povojnih partijskih uradnih zbirkah dokumentov o tako imenovanem narodno-osvobodilnem boju previdno izpuščeno.

V svetu sicer ni izšla še zaokrožena in povzetna, znanstveno objektivna zgodovina komunistične revolucije v Sloveniji. Vendar je zanjo in za vsako novo razpravljanje o njej na razpolago že obilna, zanesljiva in temeljito dokumentirana literatura. Sega od črnih bukev, ki jih je že leta 1944 pripravilo ter v 40.000 izvodih poslalo med slovenske trpeče ljudi uredništvo Slovenskega doma v Ljubljani, do vrste neprecenljivih **Koledarjev-Zbornikov** argentinske Svobodne Slovenije; od impozantnega števila izdaj Zgodovinske komisije ZDSPB Tabor do dvajsetih knjig **Dokumentov Pravega obraza OF** iz založbe dr. Filipa Žaklja; od zgodovin revolucije v posameznih slovenskih krajih do samozaložniških osebnih spominov, objavljenih križem sveta; in nazadnje do slovstvenega prikazovanja našega krvavega časa in ljudi, ujetih vanj, v svobodni slovenski književnosti (Tine Pebeljak, Ruda Jurčec, Vinko Beličič, dvojezični Mirko Kozina in vrsta drugih). Od tega je bilo že v naglem izboru na lanskem mednarodnem knjižnem sejmu v Frankfurtu razstavljenih nad 50 knjižnih del. K vsemu temu je treba prišteti še 35 let raziskav, razprav in reminiscenc v svobodnem slovenskem tisku — od taboriščnih listov v Italiji in Avstriji do tednikov, mesečnikov, revij in zbornikov v Evropi, Argentini, Združenih državah, Kanadi in celo Avstraliji. Ob tej prepričevalni obilici so dr. Žebotu kaj vredni viri edino uradni partijski zgodovinar, odpadli duhoven Metod Mikuž, krčansko-socialistični izdajavec Tone Fajfar in patološki Franček Saje.

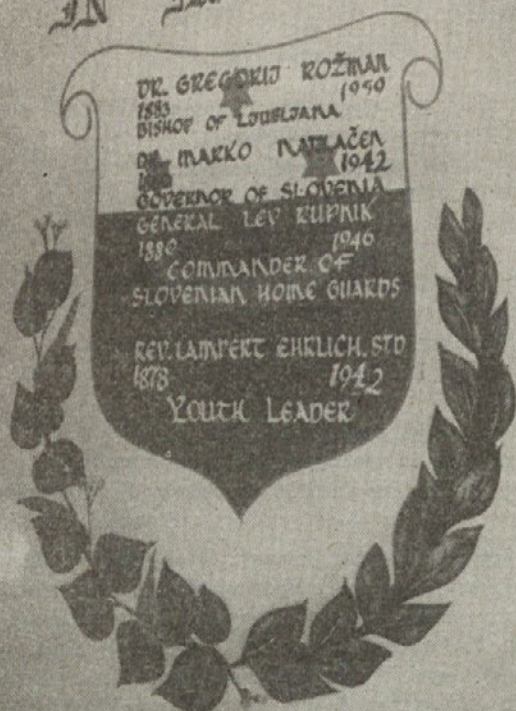
Ob koncu teh pripomb se oglašča še kočljivo vprašanje o etični legitimaciji dr. Žebota za pisanje **Knjige o dr. Lambertu Ehrlichu**. Prav on, ki se razglašča za nadaljevalca Ehrlichovega dela in ohranjevalca njegovega načelnega in političnega izročila, je svojega umorjenega vodnika dvakrat izdal. Prvič, ko se je leta 1968 šel v Ljubljano pogajat z njegovimi morivci v upanju na politični kompromis z njimi. Izgovor, da je njegov sogovornik tam bil „liberalni, razvojni komunist s človeškim obrazom“ Stane Kavčič, tedanji predsednik vlade SRS, je prazen. Kavčič je leta 1942 za Ehrlichovega umora po VOSi bil sekretar okrožnega komiteja komunistične partije Slovenije za Vrhniko ter, kakor je očitno iz njegovih poročil njenemu Centralnemu komiteju, popoln gospodar nad partijci, aktivisti OF, partizanstvom in ubijavsko VOS na svojem področju. Od tam je bil v ljubljansko VOS, ki je izvedla atentat na dr. Ehrlicha in ki naj bi bila pripravljala tudi umor dr. Žebot, v začetku leta 1942 poslan tudi mlad morivec, ki se je svojega posla izučil pod Kavčičem. Pozneje je zaradi svojega „dobrega dela“ v Sloveniji in svojega poguma bil izbran v posebno skupino KNOJA (Korpus narodne obrambe Jugoslavije, poznejša UDB), ki je leta 1949 na belgrajskem letališču pobila skupino teroristov sovjetske politične policije ter preprečila ugrabitev Tita v Moskvo. Za Žebotovega neuspelega obiska v Ljubljani je ta mož bil eden Kavčičevih najzvestejših v CK ZKS.

Drugo tako dejanje je bila Žebotova preprečitev spominske plošče žrtvam slovenske komunistične revolucije v osrednji ameriški katoliški cerkvi The National Shrine v Washingtonu. V besedilu zanjo so bila imena škofa Rožmana, dr. Lamberta Ehrlicha, bana dr. Natlačena in generala Rupnika. Prostor za ploščo in njeno izdelavo je vnaprej plačala skupina slovenskih emigrantskih duhovnikov in laikov, med njimi dosti bivših domobrancev, ki so se zavedali, kako pomemben za slovenstvo in njegov pravi osvobodilni boj bi bil tak spomenik v prestolnici najmogočnejše države sveta. Ko se je februarja 1974 klesanje napisa že začelo, je bilo delo za ploščo, katere vsebino in namen je uprava cerkve zelo naklonjeno sprejela, na lepem ustavljeno zaradi dolgega protesta, ki ga je ravnatelj svetišča poslal dr. Žebot. Podpisali so ga še trije drugi, a je treba poudariti, da med njimi ni bilo nobenega bivšega stražarja. Žebotova spomenica je trdila, da sicer podpisniki nimajo nič proti omembi Rožmana, a da bi povezovanje njegovega imena z drugimi tremi, baje omadeževanimi s „kolaboracionizmom“ med vojno, škodilo katoliški Cerkvi v Sloveniji, ter da bo vsa zamisel služila „določeni politiki“

Začelo se je dolgo zavračanje te Žebotove politične spletke, v katero je skušal njen avtor vplesti tudi vidne slovenske cerkvene osebnosti v Ameriki, Rimu in doma. Po letu dni prerekanj in raznih „alternativnih“ predlogov so začetniki tega načrta zastrašenemu ravnatelju washingtonske bazilike naročilo odpovedali.

DANEZ, FRANCA, FRANK
RED. DANEZ, KRALJIC, STO.
SEANKO VECOR, M.D.

IN HEROISM

AND

30,000 OTHER VICTIMS OF YUGOSLAV
COMMUNIST REVOLUTION IN SLOVENIA
FALLEN FOR FAITH AND FREEDOM OF THEIR
COUNTRY.

PLOŠČA POSTAVLJENA V SPOMIN NAJVIDNEJŠIM
BORCEM ZA BLAGOR SLOVENSKE OČETNJAVE —
V CERKVI BREZMADEŽNEGA SRCA MARIJINEGA
v Brentwoodu pri Oaklandu.

Tako je bilo Žebotovim „konstruktivnim ozirom“ na slovenski in jugoslovanski komunizem, zaradi katerih je v drugo izdal dr. Ehrlich, zadoščeno. Eden podpisnikov njegovega protislovenskega memoranduma pa je pred smrtjo bridko obžaloval, da jim je nasedel tudi on... (Glej podrobno, a nedokončano poročilo o tej nespodbudni zadevi v Siju slovenske svobode 1978-1979 pod naslovom Rdeč madež na zgodovini slovenske politične emigracije).

„POLITIČNI“ NAPIS na preprečeni plošči v Washingtonu je v slovenskem prevodu tale:

V SPOMIN

Dr. Gregoriju Rožmanu,

1883 - 1959

škofu ljubljanskemu

Dr. Marku Natlačenu,

1886 - 1942

guvernerju Slovenije

Generalu Leonu Rupniku

1880 - 1946

poveljniku slovenskega domobranstva

Dr. Lambertu Ehrlichu,

1878 - 1942

vodniku mladine

in vsem drugim znanim in neznanim žrtvam komunistične revolucije v Sloveniji, padlim za vero in svobodo svoje domovine

Slovenci v svobodnem svetu

Dobrih osem let pozneje, 23. januarja letos, pa je bila v Brentwoodu pri Oaklandu v Californiji, v cerkvi Brezmadežnega srca Marijinega, slovensko odkrita plošča z enakim napisom, na moč lepo izdelana v slovenskih barvah in simbolih. Vse zasluženje zanjo je treba pripisati požrtvovalnim prizadevanjem slovenskega župnika te fare, Rev. Mirka Kozina, ki se je vneto zavzemal tudi za uresničenje takega načrta v Washingtonu. Rev. Kozina je pisec slovenske in angleške brošure Komunizem, ki je v tisočih izvodov oznanila resnico o komunizmu in revoluciji v Sloveniji po ameriškem Zahodu. Objavljal je dalje knjigi Slovenija v plamenih in Slovenia, the Land of My Joy and My Sorow (Slovenija, dežela moje radosti in bolečine).

LECTOR

Krivic, ki jo store nemu samemu izmed nas, je nevarna pretnja za nas vse. Montesquieu

Vrednost in cena nekega naroda ni nič drugega kot cena in vrednost vsakega posameznika iz istega rodu. Mill.

Opombe h knjigi Škof Rožman (2)

10. Kraljič ni edini, ki trdi, da je pismo prinesel v Ljubljano Heinzl. Drugje beremo, da je celovški škof poslal pismo v Ljubljano po jezuitu Heinzlu in da je ljubljanski škof dobil pismo na prvi petek maja 1945 (Sv. Sl. 1983, 10).

P. Odilo, kateremu je škof Rožman o zadevi sam pripovedoval, piše: „Škof Rohrachar je napisal pismo ali dal nalog za tako pismo — saj še živi. Pismo je bilo poslano jezuitu Hainzu, ki se je takrat mudil še v Kranju. P. Hainz je takoj poslal pismo po varni in takrat edino možni poti v Ljubljano... Tako nekako mi je škof Rožman pravil o tem celovškem pismu. Saj mora to pismo najbrž še obstajati. Škof mi je tudi pravil, da je pismo prejel zgodaj zjutraj na prvi petek meseca maja“ (Koledar Ave Maria 1961, 56—57, odslej: KAM 61).

Pri vsem tem ni dvoma, da je namesto p. Heinzla prinesel pismo v Ljubljano tirolski vojak. Ne moremo pa kar tako zavreči Kraljičeve trditve glede časa, ko je sel prišel do škofije, čeprav moramo računati s tem, da je bil Kraljič l. 1968, ko je bil v Argentini, že v letih in se je utegnil pri navajanju dogodkov motiti. Lažje se je motil o osebi, težje pa o dnevu in času prihoda. Zato smemo, dokler tega kdo ne ovrže, reči: Vojak je prišel do škofije prvič že v petek zvečer.

Za to trditev govorijo še drugi razlogi: Povabilo je bilo treba izročiti čimprej. Natmessnig je Kadrasa opomnil, da mora biti izročeno že 3. maja. Heinzl v Kranju predarlskega nadporočnika najbrž ni šele iskal, temveč je že od prej poznal njega in njegovo pripravljenost, da pomaga. Zato se je mogel vojak pripraviti na pot, medtem ko je Heinzl pisal spremno pismo. Tako je vojak imel okoli pet ur časa za pot iz Kranja do Ljubljane, kar je očitno dovolj, saj je tudi za vrnitev v Kranj potreboval toliko ur. Vrnil se je v soboto okoli poldneva (KDMC, 61). Če bi bil potoval ponoči, bi bil moral oditi iz Kranja sredi noči, kar je malo verjetno. Heinzl je kajpak hotel dati škofu dovolj časa za premislek in pripravo na potovanje. Za razumevanje spremnega pisma je škof potreboval miru in časa. Ne moremo si misliti, da Heinzl, ki je škofa prosil, naj mu odgovor napiše na spremno pismo, ne bi bil vedel, da mora škof njegovo pismo imeti nekaj časa pri sebi, da ga ponovno prebere, premišli in pokaže sodelavcem ali celo kapitlju, saj škof ne more meni nič tebi nič oditi iz škofije.

Vratar, stražnik ali strežnik slu ni odprl vrat, čeprav je trdil, da prihaja v imenu jezuitskega patra. Ker je govoril nemško, in morda še v tirolskem narečju, je bil njegov prihod res sumljiv. Če vrata nimajo za tak pogovor kake odprtine, je bilo sporazumevanje pri zaprtih vratih še težje. Vojak je sprevidel, da vlada v Ljubljani velik preplah in si je šel drugam poiskat večerjo in posteljo v upanju, da bo imel zjutraj več sreče.

Previdnost vratarja ali strežnika torej ni bila majhna. Kolarič omenja podoben primer, ko se je neke noči oglasil zvonec. Strežnik je to naznanil škofu, ki mu je naročil, naj gre pogledat, kaj je, železnih vrat naj pa ne odpira (111). Toliko bolj je mogel vratar v tem času domnevati, da stoji pred vrati trojanski konj in da hočejo Nemci ali partizani ali kdo drug škofa ugrabiti. Previdni vratar, ki je v petek zvečer dobrega vojaka odgnal izpred škofije in morda še misli, da je škofu rešil življenje, škofu v resnici ni storil najmanjše usluge.

11. Okoliščina, da je moral iti v soboto zjutraj do škofa „pod stražo“, je požrtvovalnega vojaka najbrž spet precej razočarala. Pismi, ki sta seveda bili v večjem, dobro zapечатem ovoju, je izročil škofu ali verjetneje tajniku, ki je nesel pošto škofu v kapelo. Škof je šel v sobo in pismi prebral. Pokazal ju je tajniku, ki mu je svetoval, naj gre v Celovec.

P. Odilo pove malo drugače, ko piše, da je prišel tajnik v kapelo ob času škofove maše in mu je škof takoj vse povedal glede celovškega pisma. Tajnik mu pravi: „To je prst božji, hitro se odpravite na pot, da ne bo prepozno!“ Škof je še odmaševal (KAM, 61).

Sel je želel razgovor takoj. Očitno se mu je zdelo, da se je že dovolj zamudil. Morda je imel določen rok za vrnitev k edinici, škof je tajniku naročil, naj skliče kanonike, sam pa je na spremno pismo napisal odgovor za p. Heinzla: „Neverjetno hitro se moram odločiti, nikogar ne morem vprašati za svet, ker sel ne utegne čakati... Z božjo pomočjo bom skušal danes zvečer biti v št. Vidu...“ (404).

12. Škof ne bi bil postavljen pred tako težko in naglo odločitev, če bi bil pismi dobil v roke že v petek zvečer. Mirno bi ju bil lahko preštudiral in ju pokazal kapitelju. Tako pa se je odločil za odhod v Celovec sam, še preden je vprašal kapitelj za svet.

Kaj bi bil škof mogel in moral razbrati iz spremnega pisma? Heinzel je prosil Kadrasa dovoljenja, da „škofu v spremnem pismu pojasni, za kaj gre“ (401). Kadrasovo uradno povabilo je nujno potrebovalo pojasnil, ki jih je Heinzel dal v spremnem pismu. Zato je to pismo za razumevanje vabila bilo neogibno potrebno. Nadalje lahko sklepamo, da Heinzel ni imel namena iti osebno do škofa. Kadras piše, da se mu je Heinzel ponudil posredovati prenos pisma (401). Ni torej obljubil, da pojde sam do škofa. Že v Celovcu je mogel računati z možnostjo, da v Ljubljano ne bo mogel osebno priti. Tako se razume, zakaj je Kadrasa prosil za dovoljenje, da sme napisati spremno pismo k vabilu za škofa (401). Če bi bil nameraval s škofom ustno govoriti, bi bila misel na spremno pismo odveč, razen če bi bil hotel Kadrasu pismeno dokazati, da je njegova navodila škofu natančno in pravilno razložil.

13. Heinzel je v pismu dosti jasno povedal, 1) da so slovenski duhovniki krške škofije pobudniki povabila, ker so v veliki skrbi za škofa in njegove duhovnike. Šele pred kratkim je neki duhovnik tako bojazen prinesel iz ječe. Posebna zaskrbljenost se vzbuja za primer, da bi partizani, čeprav samo

mimogrede, vdrl v Ljubljano. 2) Odločujoče mesto je Kadrasu odgovorilo, naj škofa za čas zasedbe Ljubljane povabi, da začasno pride na Koroško. 3) Namen uradnega vabila je tudi ta, da škof dobi z njim potno dovoljenje za potovanje v Celovec. 4) Po Kadrasovem predarku (Überlegung) bi škof na nekem od Anglije zasedenem ozemlju Koroške (in einem von England besetzten Gebiet Kärntens) lahko veliko storil za svojo škofijo. 5) Kadras vse to le predlaga. Če se škof ne bi hotel umakniti na Koroško, mu navedeno mesto svetuje, da odide prek Soče. —

Če bi bili škof in kanoniki spremno pismo natančno prebrali, bi bili zlahka opazili, da je glavni namen vabila, da se škof začasno umakne iz Ljubljane, ne pa kratek pogovor o cerkvenih zadevah. O tem, ali je Celovec že zaseden ali še ne, v pismih ni govora, temveč samo o Kadrasovem predarku. Toda vojak je tedaj, ko je škof kanonikom Kadrasovo vabilo bral, bil s spremnim pismom že daleč.

Duhovnik, ki je iz jetnišnice prinesel vest o sklepu komunističnih partizanov, da je škofa treba obesiti (KMDC, 61), je bil dekan Košir, ki je jezuite obiskoval (812). P. Odilo pove, da so komunisti prišli k dekanu Koširju. Najbrž se Kolarič in p. Odilo motita, ko prvi trdi, da je bil Košir takrat dekan na Žihpoljah (812), in drugi, da so komunisti prišli h dekanu Koširju na Žihpolj (KAM, 61). Verjetno je bil Košir tedaj še v št. Vidu. Morda je obiskal svojo župnijo Žihpolje že pred koncem vojske.

14. P. Heinzl je pozneje glede spremnega pisma zapisal: Za primer, da bi škof hotel „mimogrede“ priti v Celovec, naj bi prišel še istega dne, ko pismo prejme, ob 6. zvečer na postajo v št. Vid ob Glini, kjer ga čakam (KMAG, 61). To mesto stavi v dvom Kraljičevo trditev, da je vojak hotel izročiti pismo že v petek. Vendar besedilo v spremnem pismu Kraljičevi trditvi ne nasprotuje, čeprav je tudi ne potrjuje. Glasi se: Če bi se V. E. odločila za prihod na Koroško, bi Vas v št. Vidu (ob Glini) pričakoval, najbolje kar jutri zvečer (5. V.) pri večernem vlaku za Celovec (402). Nobeno mesto pa ne stavi v dvom izvajanj, ki izhajajo iz dejstva, da je škof prejel pismo v soboto zjutraj.

Da je Kadrasovo pismo potrebovalo pojasnila, trdi Heninzel sam, ko piše, da je v usodnem spremnem pismu na kratko razložil smisel povabila in kako ga je treba razumeti (KDMC, 61). Že v spremnem pismu pa je Heinzl zapisal: To je pomen priloženega pisanja. Prosim, da bi vse tako sprejeli, kakor je mišljeno (403).

15. Ker škof Heinzlovega pisma očitno ni utegnil natančno preštudirati, je bila njegova nagla odločitev res težavna. Bil je tudi neprespan, razburjen in stiskan od vseh strani. Do neke mere ga je vezala obljuba, da svojega mesta ne bo zapustil. Zavedal se je, da mora ostati pri čredi, kar na splošno tudi Rim želi. Resna nevarnost mu je pretila, da bo ugrabljen od prijateljev, ustreljen od Nemcev, ubit od partizanov. Vendar ni znano, ali se je nevarnosti, ki mu je grozila od nacistov, zavedal in ali je bil prepričan, da ga bodo komunisti ubili, saj je še na Koroškem upal, da bi mogel v Ljubljani živeti

v pokoju. Verjetno se je bal nemških represalij nad Ljubljano, medtem ko je čakal na učinek telegrama, s katerim je povabil zaveznike v Slovenijo. Glede prvih stisk naj priča p. Odilo:

Škof Rožman je bil že med vojsko obsojen na smrt. Škof je 12. dec. 1943 v stolnici povedal: „Z božjo pomočjo hočem in moram vztrajati na mestu, kamor me je postavil Bog.“ — Škof je bil odločen, da ostane. Toda mi smo se bali zanj. Slovenski fantje in možje so sklenili, da ga je treba rešiti. Mene so prosili, da mu to povem. Kakih 14 dni pred razpadom sem mu rekel: „Umaknit se morate iz Ljubljane. Ubili vas bodo, saj veste, da ste obsojeni na smrt.“ Škof je odločno rekel: „Ostanem! Nikamor ne grem! Pastir mora biti pri čredi!“ — „Vaši dobri fantje tega ne bodo dopustili, sklenili so, da morate oditi. Če se boste upirali, vas bodo s silo odpeljali na varno. Tako so mi naročili za vas.“ — „Sili se ne morem upirati, toda storili bodo proti moji volji!“ — To sem takoj povedal onim, ki so me poslali (KAM, 61).

16. Kraljič pripoveduje na traku o nevarnosti, ki je ob koncu vojske grozila Ljubljani in škofu od nacistov in navaja nov nagib, ki naj bi bil vodil Kadrasa pri prizadevanju, da spravi škofa na varno, in pri pisanju vabila, da pride v Celovec. Na vprašanje, kako je bilo takrat, ko je bila (3. 5.) na Taboru razglašena slovenska država, in kako so reagirali Nemci, Kraljič na široko odgovarja:

„Daljnosežnosti svobodne Slovenije se nismo zavedali. Nacisti so takoj reagirali in so smatrali izključno svobodno Slovenijo za upor v vojnem času pod okupacijo in so takoj šli na delo. Najprej so pobrali zastave iz hiš, kjer so visele, potlej so fotografirali in popisali lastnike, ki so jih razobesili in so razglasili vojaške represalije, kakor so jih delali v Rotterdamu, Antwerpenu, posebno pa v Varšavi in deloma v Jugoslaviji v Kragujevcu in mnogih drugih (mestih), kjer so razdejali mesta, moške nad 15 let stare odpeljali in pobili, žene odpeljali, in so jih navadno zažgali. Ljubljani so se represalije bližale od dveh strani. Od Italije so poslali večji kontingent vojaštva. Po večini so bili italijanske narodnosti. Nekateri so pravili, da jih je bilo 4.000. Recimo, da jih je bilo dva tisoč. Prišli so do Vrhnike, kjer jih je razbil major Leman z 220 domobranci in zaplenil tudi 12 topov. Šli bi v Ljubljano, da bi jo ustrahovali in izvršili represalije. To mi je pripovedoval nemški častnik, ki je bil poklican v Wehrmacht in je pri tem oddelku sodeloval kot zvezni oficir. Ime mu je bilo Bachman in je bil po poklicu jezuit. Glavni kontingent se je zbiral na Koroškem. Korošci, posebno kapitularni vikar Kdras, je, ko je zvedel, kaj se pripravlja — tudi dr. Mikula je mnogo vedel —, in ko je videl, da je prvi na listi naš škof Rožman, da se ga bodo nacisti znebili in javno ustrelili v ljubljanskih ulicah, je pisal prevzvišene-mu pismo, naj pride v nujnih cerkvenih zadevah v Celovec. Naj se pripravi, da bo šel še dalje, kar smo razumeli, k svetemu očetu. In Kdras ni hotel, da bi pobili našega škofa nacisti in zato je vse storil, da bi škofa spravil iz Ljubljane.“

Nekaj pripomb: Z jezuitom Bachmanom je Kraljič očitno govoril na Koroškem. Na vprašanje, kako ve, da se je pisal Bachman, Kraljič odgovarja: „On je sam govoril in sem zapisal njegovo ime. Sem ga vprašal, če je bil on tisti na Vrhnikih. Je takoj prekinil.“ — Kapitularni vikar krške škofije je bil tedaj salzburški nadškof Rochracher, Kadras je bil škofijski kancler in njegov generalni pooblaščenec (KDMC, 61). Pozneje je postal generalni vikar. — Župnik Mikula je prišel iz nacistične ječe 5. ali 6. maja in se je srečal s Kraljičem na škofijskem ordinariatu v Celovcu 6. maja. O škofovem potovanju v Rim Kadras v povabilu ne govori. — Glede represalij Kraljič sklene:

Nemci niso več imeli časa, da bi to izvršili, ker so se morali umikati in so se umikali takrat zelo hitro. Danes mislim, da so se bali tudi naših domobrancev, ker so vedeli, da naši domobranci niso Italijani, katerih se je enemu nemškemu bataljonu predala v Ljubljani cela divizija, in še nas je bilo sram, kako so se predajali. Nemci so vedeli, da domobranci niso Italijani in da se bodo branili zares.

17. Poleg trojne nevarnosti, da bi bil s silo odveden iz svoje hiše, je škof moral upoštevati še možnost, da bi zavezniki na njegovo prošnjo res prišli v Ljubljano in bi se čudili, če bi ga ne bilo več na mestu. Ko je bila 3. maja razglašena svobodna Slovenija v federativni kraljevini Jugoslaviji, je škof poslal v Italijo za glavni stan generala Alexandra telegram z besedilom: Da se prepreči nadaljno prelivanje krvi in uničenje slovenskega naroda, prosim hitre intervencije po Vaših oboroženih silah v Sloveniji. Dr. Gregorij Rožman, škof, Ljubljana, 3. maja 1945. Narodni odbor (Vestnik 1975, 7—8, 110).

Škof tega telegrama ni tajil, ko je bilo v obtožnici proti njemu omenjeno tudi to njegovo dejanje: „Škof je poslal na zahodne zaveznike poziv za zasedbo Slovenije“. — Škof odgovarja: „Ta trditev se pri obravnavi ni mogla dokazati. In če bi bil škof tudi storil, kar mu očita obtožnica, bi to ne bil noben zločin“ (Rožmanov odgovor, Celovec 1966).

18. Zanimivo je poudarjanje prvega petka ter prve in duhovniške sobote. Heinzl omenja, da je na prvi petek po sveti daritvi v čast presv. Srcu Jezusovemu, ki jo je mogel opraviti šele ob enih popoldne, pisal usodno pismo in da se je vojak vrnil v Kranj na duhovniško soboto (KMDC, 61). Kraljič pravi, da je sel prinesel pismo na prvi petek. Škofov tajnik je po branju pisma poudaril prvo soboto (404).

Škof je opravljal pobožnost prvih sobot in jo goreče in uspešno širil, kakor tudi pobožnost prvih petkov. Tudi v krški škofiji so med vojsko zelo gojili to pobožnost. Duhovniki so o njej razpravljali na mesečnih dekanijskih shodih. V vsaki dekaniji je en duhovnik o tej pobožnosti napisal razpravo za mesečni sestanek. V dekaniji Strassburg je to nalogo odlično opravil dr. Franc Zeichen in vsebino razprave po vojski tudi meni pripovedoval. To pobožnost so širili zlasti jezuiti. Zato je umevno, da p. Heinzl poudarja, da je na prvi petek srečno prišel peš od Jesenic do Kranja s Kadrasovim

vabilom v žepu. V krški škofiji je prva sobota v mesecu bila duhovniška sobota in dan molitve za duhovnike.

Govori se tudi o škofovi molitvi v noči od prvega petka na prvo soboto, le da ni soglasja glede časa, ki ga je škof prebil v kapeli. Kolarič pravi, da je škof molil v kapeli še dolgo v noč (403). Blüml piše: Pol noči se je v molitvi boril za pravo odločitev (KDMC, 61). Tajnik je rekel škofu, ki je bil zgodaj zjutraj še vedno v kapeli: „Vso noč ste molili“. Škof je zapisal na spremno pismo: „Polovico noči sem pred tabernakljem molil za svet“ (404). Naj bo že kakorkoli, škof je bil mož molitve in je očitno premolil velik del noči, če ne vso noč. V kapeli je prejel celovški pismi. Pravilno sta s tajnikom sklepala, da sta bili pismi odgovor na molitev. Bili pa sta tudi odgovor na škofovo opravljanje in širjenje pobožnosti do Marijinega brezmadežnega Srca. Marija je hotela na prvo majniško soboto rešiti škofa, ki je za portugalskimi škofi, ki so posvetili svojo domovino Marijinemu brezmadežnemu Srcu, menda prvi posvetil škofijo Marijinemu Srcu po temeljiti pripravi škofljanov in s tem rešil sebe, Ljubljano in škofijo še hujših preskušenj.

Bo še.

SLOVENSKI PRISPEVEK K DOGAJANJEM V MEDJUGORJU

Uredništvo je iz domovine prejelo v nemščino prevedeno napisano noto, ki jo je decembra 1982 poslal dr. Ludvik Stopar župnemu uradu v Medjugorju in škofijskemu uradu v Mostarju.

Odpošiljatelj navede kot predmet note „parapsihološke dogodke, ki trajajo že od 24./25. junija 1981, ko se je Marija prvikrat prikazala 6 vidcem — otrokom med 11. in 18. letom (...). Otroci vidijo, slišijo Marijo in z njo govore; ona jim daje navodila, jih poučuje in odgovarja na njihova vprašanja. Videnja trajajo od 3 do 10 minut.“

Nota terja, naj cerkvena komisija v Mostarju to dejstvo potrdi ter prizna, da ta pojav presega normalne pojave.

Dr. Stopar je vidce preiskal z nevropsihiatričnega, medicinskopsihološkega in somatološkega vidika in dognal, da so popolnoma normalni in ne kažejo nobenih psihopatoloških reakcij.

Da bi dognal, če gre pri pojavih za kakršno koli manipulacijo, se je poslužil medicinske hipnoze, pri čemer se izločijo zavestne funkcije (razum, izobrazba, vpliv okolja), ki obsegajo nekako 10% duševnosti. Torej je delovala samo podzavest; ta pa ne more producirati neresnične doživljanja.

Preiskovavec je prišel do sklepa, da so pojavi v Medjugorju teistično-parapsihološki, ne pa kakšna človeška manipulacija, in da so transcendentni (nadčutni). Poziva komisijo pri cerkvenem sodišču v Mostarju, naj uvede kanoničen postopek, ki naj to potrdi.

Noto konča z besedama: „Digitus Dei“ (Božji prst).

Dr. Ludvik Stopar je doktor medicine, psihiater, teističen parapsiholog. Živi v Mariboru.

Papeži in fatimska skrivnost

MARIJINO SPOROČILO SVETU
(Nadaljevanje)

10. Lucijino pričevanje je zanesljivo tudi zaradi njenega izrednega spomina in natančnosti. Svoje druge Spomine je sklenila z besedami: „Morda bo kdo vprašal: „Kako se sestra Lucija vsega tega spominja? Kako, ne vem, Dobri Bog, ki deli svoje darove, kakor mu je všeč, je dal meni ta drobec spomina. Samo On ve, zakaj. Razen tega se mi zdi, da obstoji razloček med naravnimi in nadnaravnimi stvarmi, ki je v tem: Kadar govorimo z navadnim človekom, pozabljamo sproti, kar se govori, medtem ko se te druge stvari, ki jih gledamo ali poslušamo, vtisnejo tako globoko v dušo, da jih ni lahko pozabiti“ (SF 85).

V četrtilih Spominih piše Lucija: „Nemalo ljudi se je precej čudilo spominu, ki mi ga je Bog blagovolil dati. Po njegovi neskončni dobroti je moj spomin precej dober v vsakem pomenu. Vendar se pri nadnaravnih stvareh temu ni treba čuditi, ker se vtisnejo v dušo s tako silo, da jih skoraj ni mogoče pozabiti. Vsaj smisel stvari, ki ga izrazijo, se nikoli ne pozabi, razen če Bog hoče“ (SF 148).

11. Kako je Lucija pri pisanju Spominov bila resna in natančna, se vidi tudi iz njenih besed, zapisanih ob koncu tretjih Spominov: „Gospod škof, glede izražanja ne vem, ali sem zamenjala kako besedo z drugo, kakor recimo: Ko smo govorili naši Gospe, smo včasih rekli: naša Gospa, drugič tista Gospa. Zdaj se ne spominjam natančno, kdaj smo rabili en ali drug izraz. Podobno velja glede nekaterih drugih podrobnosti, ki se mi ne zdijo posebno pomembne“ (SF 98). Če je bila Lucija tako natančna pri pisanju spominov na splošno, si lahko mislimo, s kako natančnostjo je zapisala nadnaravno Marijino sporočilo, ki se ji ji vtisnilo globoko v dušo in ga je hotela zapisati besedo za besedo in v istem vrstnem redu, kot je bilo izrečeno.

Značilna je tudi Lucijina molčečnost. Trinajst let je Marijino sporočilo hranila v svojem sreju in v prvih Spominih je škofa prosila, da sme nekatere skrivnosti ohraniti za večnost.

Lucijine kreposti: ponižnost, pokorščina, potrpežljivost, skromnost, pobožnost, ljubezen do Cerkve, spoštovanje do papeža, škofa in predstojnikov, resnicoljubnost, natančnost, izreden spomin, molčečnost in druge naravne vrline in nadnaravni darovi potrjujejo verodostojnost njenega pričevanja.

VI. Za boljše razumevanje Marijinega sporočila omenim na kratko fatimske dogodke v letih 1916—1917 in pojasnila dr. Ukmarja o Marijinih prikazovanjih.

1. Marijina prikazovanja v Fatimi so za človeštvo tako pomembna, da je izbrane otroke nanje pripravljala angel, ki se je v letu 1916 pastirjem

od pomladi do oktobra trikrat prikazal. Učil jih je častiti Boga. Prosil jih je, naj veliko molijo in se žrtvujejo. Povedal jim je, da imata Jezus in Marija z njimi usmiljenja polne načrte. Razodel se jim je kot angel varuh Portugalske (SF 47, 107).

2. Brezmadežna Devica se je pastirjem prvič prikazala v nedeljo 13. maja po dvanajsti uri v globeli Iria pri Fatimi, ki je bila last Lucijinih staršev. Lucija to prvo prikazovanje takole opisuje: Ko smo se igrali nad bregom globeli, smo nenadoma videli nekak blisk. Iz strahu pred nevihto smo hoteli iti domov. Ko smo prignali ovce do sredine brega, smo videli drug blisk in že zagledali nad hrastičem gospo, vso oblečeno v belo, bolj bleščečo kot sonce. Iz nje je izhajala bolj svetla in močna luč, kot iz kristalne čaše, polne kristalno čiste vode, ki jo presevajajo žarki najbolj žarečega sonca. Presenečeni zaradi prikazni smo obstali. Bili smo ji tako blizu, da smo stali v luči, ki jo je obdajala ali je iz nje izhajala. Morda smo bili od nje oddaljeni pol drug meter. Naša Gospa je rekla: Ne bojte se. Ne storim vam nič hudega. — Odkod ste? sem vprašala. — Sem iz nebes. — In kaj želite od mene? — Prišla sem vas prosit, da bi prišli šest mesecev zapovrstjo na trinajsti dan v mesecu ob tej uri semkaj. Potlej vam bom povedala, kdo sem in kaj hočem. Prišla bom sem še sedmič. — Nato je Marija na Lucijina vprašanja obljubila, da bodo prišli v nebesa, in jih vprašala: Ali se hočete darovati Bogu, da boste prenašali vse trpljenje, ki vam ga bo hotel poslati, v zadoščenje za grehe, s katerimi ga žalijo, in kot prošnjo za spreobrnitev grešnikov? — Da, hočemo. — Ob teh besedah je razprostrla roke in iz njih na nas razlila tako močno luč, da nam je prodrla v prsi in v globino duše. V njej smo v Bogu, ki je bil ta luč, mogli videti samj sebe jasneje, kot se vidimo v najboljšem ogledalu. — Otroci so padli na kolena in molili Boga. Marija jim je še naročila, naj vsak dan molijo rožni venec, da bodo dosegli mir in konec vojske. Nato se je pričela vzdigovati proti vzhodu, dokler ni izginila v neizmerni razdalji. Luč, ki jo je obdajala, ji je tako rekoč utirala pot med zvezdnato pregrajo. Zato so otroci včasih rekli, da so videli, kako so se nebesa odprla (SF 140—141).

3. Tudi druga Marijina prikazovanja do 13. oktobra je napovedal blisk. Prav tako je Marija pri naslednjih dveh prikazovanjih iz razprostrtih rok razlivala na otroke svetlobo in enak je bil njen odhod, le prošnje, sporočila in pogovori so bili različni.

Ker je p. Gonsalves na podlagi prvega zasliševanja Lucije 27. 9. 1917 v knjigi „Naša Gospa fatimska“ zapisal — in za njim drugi pisči, tudi Zamjen — da so prestrašeni otroci hoteli zbežati, ko so videli Marijo, je Lucija to trditev zanikala: „Od trenutka, ko smo zagledali našo Gospo, nismo mislili na beg. Naša Gospa ne povzroča strahu, temveč samo presečenost, mir in veselje. Tudi bliski niso bili pravi bliski, temveč odsev luči, ki se je bližala. Ker smo videli to luč, smo včasih rekli, da smo videli prihajati Našo Gospo; vendar smo Našo Gospo zagledali v tej luči, ko je že bila nad hrastičem (SF 141).

Marija je med prikazovanji stala na oblačku, ki se je drevesne krošnje rahlo dotikal. Okoli zbrana množica je medtem večkrat videla steber dima, ki je kakor kadilo ovijal drevo. (Škof Jožef Alves v pismu, s katerim je l. 1927 potrdil verodostojnost videnj). Lucija je pri zasliševanju 27. 9. 1917 povedala, da se Gospa „nikoli ni nasmehnila, niti se ni pokazala žalostno, temveč zmeraj resno.“ V oktobru je pa vendarle pokazala nekaj žalosti.

4. Da bi potrdila nadnaravnost prikazovanj, je Marija za oktober napovedala čudež. Kljub dežju se je 10. oktobra zbralo na tisoče ljudi. Gospa je Luciji rekla: „Hočem ti povedati, naj tukaj sezidajo kapelo meni v čast; da sem Gospa rožnega venca; naj še naprej vsak dan molijo rožni venec. Vojske bo konec in vojščaki se bodo v kratkem vrnili na svoje domove“. — Z nekoliko žalostnim izrazom je prosila: „Naj ne žalijo več Boga, našega Gospoda, ki je že zelo žaljen.“ Lucija je v drugih Spominih k tem poslovilnim besedam zapisala: „Kako ljubezniva tožba, kako obzirna prošnja!“ (SF 147, 65).

Ko je Marija zatem odprla roke, se je odsev njihove svetlobe pokazal na soncu. Tedaj so vsi ljudje videli čudovito vrtenje sonca, ki je obsipavalo zemljo z mnogobarvnimi žarki. Škof Jožef je l. 1927 zapisal: „Tega pojava ni ugotovila nobena astronomska opazovalnica in zatorej ni bil naraven. Videle so ga osebe vseh slojev in družbenih razredov, verni in neverni, časnikarji glavnih portugalskih časnikov in celo posamezniki na kilometre daleč, kar izključuje vsako skupinsko samoprevaro.“ — Lucija pa nadaljuje: Ko je naša Gospa izginila v neizmerni razdalji obzorja, smo videli ob soncu sv. Jožefa z detetom Jezusom in našo Gospo v beli obleki z modrim plaščem. Zdelo se je, da sta sv. Jožef in Dete blagoslavljala svet s kretnjami, ki sta jih delala v obliki križa. Ko je zbledela ta prikazen, sem videla malo zatem našega Gospoda in našo Gospo, ki se mi je zdela kot žalostna Mati božja. Zdelo se je, da naš Gospod blagoslavlja svet enako kot (prej) sv. Jožef. Zbledela je ta prikazen in zdelo se mi je, da vidim našo Gospo, podobno karmelski Gospe (SF 147—8). Vsa ta videnja je Marija napovedala otrokom že v septembru (SF 146). S tem so se končala prikazovanja.

Otroci so resničnost prikazovanj in Marijinih sporočil izpričali z odklanjanjem denarja in daril ter z junaškim prenašanjem vsakovrstnega trpljenja v ječi in na bolniški postelji, Lucija pa tudi v domači hiši. Nekatere Marijine napovedi so se spolnile, druge se spolnjujejo dobesečno. Marijine prošnje so bile izpolnjene le deloma.

5. Kaj pravi Cerkev o razodetjih? V koncilski listini o božjem razodetju stoji zapisano: Krščanski odrešenjski red kot nova in dokončna zaveza ne bo nikoli prešel; in preden se bo naš Gospod Jezus Kristus prikazal v slavi, ne smemo pričakovati nikakršnega novega javnega razodetja (BR 4). Javno razodetje se je sklenilo s smrtjo zadnjega apostola. Pri zasebnih razodetjih je treba razločevati med razodetji, ki jih Cerkev potrdi in med razodetji, ki takega potrdila nimajo.

6. O Marijinih prikazovanjih ima priznani slovenski teolog dr. Jakob Ukmar v knjigi Mariologija (Trst 1969) daljše poglavje, iz katerega povzame glavne trditve: O dejstvu Marijinih prikazovanj sodi Cerkev. Vse je treba natančno preiskati: ali so osebe, ki so prikazane videli, normalno razvite glave in v moralnem pogledu neoporečne; ali se to, kar govore, strinja z verskimi resnicami in ali se je stvar izpričala s čudežnimi dogodki, kot so čudovite prikazni na nebu vpričo tisočere množice i. p. Taki dogodki so v postopku škofijske komisije odločilni dejavnik. V primeru Fatime je preiskava trajala 8 let in šele čez 25 let je najvšeja oblast ves postopek javno potrdila.

Resnična Marijina prikazovanja so zelo koristna, četudi za obstoj Cerkve niso nujno potrebna. Tudi če cerkvena oblast prikazovanja potrdi, nismo vanje dolžni verovati, kajti ne gre za versko resnico, ne za božje razodetje, temveč za dobro izpričano zgodovinsko dogajanje, ki se po pameti ne da tajiti, ki ga pa pod grehom nihče ni dolžan verovati.

V Marijinih prikazovanjih je bila navzoča Marijina nebeško blažena duša, ki je neločljivo povezana s poveljanim telesom. S takim telesom se je Marija prikazovala, toda v tisti obliki, v kakršni je Bog hotel, da se prikaže in da naj bo vidna izbranim vidcem. Za prikazni angelov in svetnikov je potrebno, da Bog ustvari navidezno človeško telo.

V vseh Marijinih prikazovanjih je glavni operater Bog. Marija se je prikazala kadar, kjer in kakor je bilo to v večnih, zveličavnih božjih načrtih. Vsako njeno prikazovanje je združeno s tako velikimi preknaravnimi dogajanja v svetovnem prostoru, da jih človek ne more doumeti. Samo vsemogočni stvarnik more poveljanim dušam in telesom dati tako gibčnost, da zanje ne obstaja nobena razdalja v svetovnem prostoru. Marija je v trenutku prišla iz nebeških razdalj v Fatimo v času, ko je Bog hotel po svoji brezmadežni Materi racionalistično nadutemu človeku 19. stoletja pokazati, da še obstaja stvarnik in vsemogočni vladar vesoljstva ter nadnaravni svet s svojimi močmi, ki daleč presegajo ves sedANJI fizični red.

Zadnji cilj vsakega Marijinega prikazovanja je dušno zdravje in doseg srečne večnosti. Ker je Marija z Odrešenikom najtesneje povezana, opozarja usmiljeni Bog človeka na ta njegov cilj včasih in izjemoma tudi po Marijinih prikazovanjih. Samo Bog ve, kdaj in kje bo primeren trenutek za tak izreden poseg njegove zveličavne volje. Ko pride tisti čas in Cerkev izjavi, da je res prišel, ga sprejmimo s hvaležnim in otroško vernim srcem, da se po Odrešenikovi materi vzdignemo k Odrešeniku.

Tistim, ki menijo, da se otrokom ni prikazala Marija, temveč je Bog v njihovih očeh ustvaril tako sliko in zbudil v njihovih ušesih take tresljaje, da so videli čudovito lepo žensko podobo in slišali njen glas, Ukmar odgovarja: Čudežni dogodki na bolnikih in v naravi pričajo, da ni šlo za slike v očeh tistih izvoljenih otrok, ampak za resnično prikazovanje božje Matere. Česar ne moremo doumeti, nimamo pravice tajiti.

Na pomislek, zakaj se je Marija prikazovala le nedoraslim in neizobraženim otrokom, avtor odgovarja, da moramo to prepustiti božji volji, in navaja poleg drugih mest iz sv. pisma besede, s katerimi je Kristus slavil Očeta, da „je prikril to modrim in razumnim ter razodel malim. Da, Oče, zakaj tako ti je bilo všeč“ (Lk 10, 21; Mt 18, 3; 1 Kor 1, 27—29; Ps 8, 3; Ukmar 251—254).

Lucijin opis bleščečega Marijinega telesa se popolnoma sklada s tem, kar piše Ukmar: „Cerkvenemu učiteljstvu pokorni teologi učijo, da bodo telesa blaženih žarela v nadnaravnem sijaju in nepopisni lepoti. V tem se naslanjajo na Kristusove besede, da se bodo pravični po vstajenju svetili kakor sonce v kraljestvu nebeškega Očeta (Mt 13, 43). Poveljučana telesa bodo podobna Kristusovemu poveličanemu telesu (Fil 3, 20—21), njihov sij se bo ravnal po notranjem sijaju duš, ki bodo po različni meri zaslužnja v različni meri deležne nebeške blaženosti (1 Kor 15, 41—42; Ukmar 163). Svetloba Marijinega telesa nas spominja na svetopisemske besede, da se Bog ogrinja s svetlobo kakor s plaščem (Ps 103). Ker je Marija dosegla najvišjo stopnjo blaženosti, je tudi njeno poveličano telo očitno deležno v veliki meri te svetlobe in je najbolj podobno Kristusovemu poveličanemu telesu. Seveda ne vemo, ali so otroci videli ves sijaj Marijinega poveličanega telesa, saj jim je že ta sijaj slepil oči. Zanimiva je tudi primerjava Lucijinega opisa božje Matere z opisom spremenjenega Kristusovega telesa: Obraz se mu je zasvetil ko sonce in njegova oblačila so postajala bela ko luč (Mt 17, 2). Marijin sprehod po veselju pa spominja na Kristusov vnebohod.

7. Značilen je čas, v katerem se je Marija prikazovala. Prvič se je prikazala v nedeljo 13. maja 1917. Isti dan je malo prej Benedikt XV. v Rimu posvetil za škofa Evgena Pacellija, poznejšega papeža Pija XII. Osem dni prej, 5. maja, je isti papež s posebnim pismom povabil človeštvo, naj se združi v veliko molitveno vojsko in si po mogočni Marijini priprošnji izprosi miru. Od 16. 4. do 7. 11. 1917 sta Lenin in Trocki v Rusiji pripravljala revolucijo.

Marijina prikazovanja povezujejo vse te dogodke. Marija je kot božja poslanka prišla povedat pogoje za rešitev Rusije in trajen mir. Pozneje je prišla prosit, da bi ji papež in škofje posvetili Rusijo. S posvetitvijo sveta Marijinemu brezmadežnemu Srcu je Pij XII. to njeno prošnjo vsaj delno spolnil in z uvedbo praznika v čast njenemu Srcu Marijina prikazovanja pred vsem svetom potrdil.

Pozneje sta papeža Pavel VI. in Janez Pavel II. Fatimo osebno obiskala in obnovila posvetitev sveta, s čemer sta v navzočnosti sestre Lucije še bolj podkrepila pomen in verodostojnost fatimskega sporočila človeštvu tega težkega stoletja greha in vojsk, dozdevnega in grozečega zmagoslavja za malo časa odvezanega poglavarja hudobnih duhov ter bližajočega se zmagoslavja brezmadežnega Marijinega Srca.

Bo še.

Pisma od doma

Nekateri bravci so sporočili, da so z zanimanjem prebirali odlomke iz pisem, katere smo ponatisnili v lanski 3. številki (str. 194-197). Tu objavljamo odlomke iz štirih pisem.

V nekdanj ponosnem štajerskem kraju stanuje starejši gospod, dobričina in potrpežljiv človek. Pa so mu razmere pred Božičem lanskega leta narekemale te vrste:

„Ne vem, če prejimate naše časopise; tako bi videli in spoznali, kaj vse je narobe, in se včasih kar čudimo, ko prinašajo med vrsticami precej resnice. Korumpiranost, poneverbe astronomskih razmahov, narodnostni problemi, v zadnjem času pa administrativni posegi v osebno svobodo, ko nam omejujejo prehod in prestop meja proti Avstriji in Italiji — predvsem z visokimi taksami in pristojbinami in carino, tako da se bomo počutili kot za železno zaveso. Če smo le nekajkrat letno potovali do Gradca ali Lipnice, nakupili nekaj kave, ki je pri nas čudežni artikel, ali margarino, včasih kakšen kozmetičen produkt, riž ali kaj drugega za pod zob, to ni bil noben čudež, ko doma tega blaga ni bilo. Pred vojno smo se lahko zadovoljili po domačih trgovinah, lahko je bilo dobiti vse naštetu in še kaj več, sedaj po drugi vojni pa smo prišli tako delež, da je vsega čedalje manj. Včasih ni pralnih praškov, nato zopet masla ali olja, v Beogradu često ni kuretine, kranjskih klobas itd. Obeta pa se nam še vse slabše. Ne vem, kam to vse vodi. Tam lahko živite dostojno življenje, cerkvene praznike lahko svobodno obhajate kot nekoč; pri nas so postali to navadni delovni dnevi in manjka nam svečano, praznično razpoloženje. V televiziji vidimo, kako žive v Italiji in Avstriji in se spominjamo nekdanjih dni. Svetovni položaj ni vzpodbuden; povsod izgredi, nemir, vojne, revolucije. Bog nas obvaruj vsega hudega, saj je naša generacija že dovolj pretrpela. V starosti vse te težave težje prenašam. Mnogokrat mislim na ubogo pokojno mamo: ko ji je bilo 60 let, je morala v pregnanstvo; pogumno je prenašala trpljenje. Ko smo se pa vrnili domov, so ji iztrgali iz rok življenjsko delo, vse, kar si je v odpovedih ustvarila. Ko je obnovila od vojne poškodovani dom, so ji ga odvzeli; tako nešteto pridnim ljudem kmečke domačije, trgovcem trgovine, obrtnikom podjetja. In pri vsem tem smo danes na psu, ko ne znajo gospodariti. Tuji strokovnjaki so ugotovili, da bi lahko prehranili vso Evropo, tako pa uvažamo živila. Avstrija izvažajo celo žito v SSSR, bučno olje v ZDA, industrijske proizvode po vsem svetu, v trgovinah se jim šibi, imajo vse, kar si srce lahko zaželi. Za človeka z zdravim razumom je vsak komentar odveč.“

Ob istem času je prišel iz drugega mesta list, na katerem se mr. bere:

„Glede razmer pri nas — Bože mili, saj že vsak ve, da smo tako globoko v blatu, da nam niti vsi svetniki črnega ali rdečega koledarja ne morejo pomagati. Še ata Stalin ne bi nič opravil, čeprav je bil tako udarniški pri uničevanju lastnih ljudi. Kako se pri nas gledajo različni ljudje

med seboj — npr. Hrvati, Srbi, Bosanci in Slovenci ni mogoče povedati, tako sovražstvo nastaja, da je strah. Nas Slovence kar naprej še psujejo, ker imamo malo več elektrike kot jo ima jug, pa malo boljše preskrbo, nočejo pa razumeti, da je treba delati, in da je solidarnost v odmiranju. Kolikor pa še ni mrtva, bo prišel general Jaruzelski in jo bo odpravil tudi pri nas.

Glede anatemika Javorška — veste, res piše imenitno, a kaj mi to pomaga, ko pa je tako naprodaj, da ga lahko kupujejo kar na grame in ščuvajo njegovo briljantno pero na vsakogar, ki jim ni po godu. In ko človek bere vse njegove zadeve za leta nazaj, pa napade na vsakogar, ki se upa tudi kaj pisati, me kar nekam prime. In to človek, ki so ga najprej vzdrževali salezijanci, potem so ga komunisti poslali v Pariz, katerega ni mogel prehvaliti, sedaj pa postrize vsako misel, ki le malce pogleda čez ta nesrečni komunistični plot in ki se ji zahoče malce ven iz tega vražjega usmerjenega izobraževanja in mišljenja. In to, vidite, zamerim, saj vse kar od kjer koli zve, dá v časopis, tudi iz literature, ki jo dobiva iz zamejstva (Argentine, Nemčije, itd.). Zato pravim, da je nevaren, ker nekateri ne znajo odmirati in umirati pošteno in stoje, temveč žele vzeti s seboj čim številnejšo spremstvo — tako kot indijanski poglavarji!“

Od prav tam je pismo konec februarja:

„Pa o stvareh, ki vas preveč jezijo. Glejte pri nas se stvari vsaj v Sloveniji le premikajo na bolje. Še nikoli ni bilo toliko pisanega in povedanega. Sinoči sem poslušala razgovor med Ribičičem in tujimi novinarji. Verjemite, da tako direktnih vprašanj pa tudi odgovorov nanje nisem doživela v vsem času po vojni. Problem med našimi bo vedno obstajal, saj so razlike velike, pa pogledimo s katerekoli plati. Po pridnosti nas nihče ne prekaša in, ker znamo planirati, je Slovenija postala Meka za nakupovanje pralnega praška južnih občanov. In še marsičesa drugega. A pri nas se pač sporazumevamo in vplačujemo v razne fonde precej denarja vnaprej, da preskrba bolje teče. Tudi za kruh ne stojimo v vrstah, kar precej različnih vrst je na razpolago, hvala Bogu. Drugje je pa stiska, zaradi lenobe, neumnosti in slabe organiziranosti.

Kar zadeva zdomce, veste, je pa tudi druga plat medalje. Leta so dobro služili v tujini, se ob prihodih domov norčevali iz nas, ki smo delali za te „veliko vredne“ dinarje. Otroke so puščali doma, da so jih po občinah šolali na stroške nas vseh, niso plačevali nikakršnih samoprispevkov za graditev šol, zdravstvenih domov, ki jih moramo mi plačevati (konkretno plačujem še sedaj vsak mesec preko 50 starih tisočakov kar je cca 7 dol) ter prispevkov za potresno škodo v Črni gori, ki jih izkoriščajo nekateri z juga za graditev počitniških vil. Glejte, moja pokojnina je 2.200.000 starih dinarjev, cca 290 dol., in to za delo, ki je zahtevalo od mene tako in teletek kot fizično veliko napora. No in ti ljubi povratniki, ki so nam prodajali po enormnih cenah devize, kadar so prihajali na obisk, in si sezidali pravcate palače, majhne hotele in podobno, hočejo sedaj vsi crknjeni od garanja v tujini, zadnja leta službe preživeti ob enakih plačah, kot so jih ime-

li v tujini, in dobiti poleg pokojnine, ki jim pripada v inozemstvu, še enako pokojnino tu pri nas. Verjemite, da so te stvari včasih le malo drugačne. Saj je brezposelnost povsod, ne samo pri nas, — ponekod so se lepo dogovorili med seboj, zložili denarje in odprli samostojne obrate in delavnice, kjer kar dobro delajo in služijo. Poznam nekaj primerov in znova ugotavljam, da so si tudi ti ljudje med seboj le dokaj različni. Je pač žal tako, da so nekateri odšli iz te mizerije, ki smo jo mnogi tolkli desetletja in za nizke plače krepko delali, sedaj pa bodo sprejeli vsako službo, samo da so pod streho.

Kar zadeva najinega znanca — pa veste moje mnenje o njem. Strinjam se, da je visoko pismen, a ob tem ugotavljam, da so tudi počestnice lepe, sicer bi težko našle kliente. Ščiti ga Josip, ne Milan, ki je že zdavnaj mrtev. Josip pa sodi v galerijo nesmrtnikov, večnih estetov, arbitrov o tem, kaj je lepo in prav. Veste pri 80 letih je težko verjeti, da je človek še v polni posesti svojih moči, pa naj orje po literarnem ali političnem polju. Ne bojte se za Javorška, če umre Vidmar, si bo našel hitro drug dežnik. Vedno je bil **pod zaščito, enkrat salezijancev, drugič pa komunistov**, in najbrže mu ne bi bilo težko najti argumente za tretji prestop. Še enkrat povem, da so to nevarni ljudje.

Proti hrvaščini in srbščini se vsi vztrajno borimo, saj imamo celo komisijo za pravilno uporabo jezika, — da pa ga uporabljajo bratje z juga, ki so tu pri nas na delu, je razumljivo; samo od nas slišijo le slovenska vprašanja in odgovore. Dvojezičnost šol je zagotovljena — za madžarske, italijanske otroke. Naši južnjaki se preje nauče francoščine (vsaj v posteljnih vprašanjih) kot pa slovenščine. No ja, če jedo slovenski kruh, jim bo že lažje šlo kot doslej.

O tem, da so ljudje brez idealov, ni debate. Nekateri pridejo že na svet brez njih, drugim jih pa z ustreznim cepljenjem preženejo. Včasih so te vakcinacije zelo boleče, nekateri pa prebolimo tudi te posege in umrjemo z ideali ali pa brez njih.

O Golubnjači — no ja, najprej nagrajena v Srbiji, pa prepovedana v Novem Sadu, pri nas nagrajena v Novi Gorici: se vam ne zdi, da v Sloveniji le precej bolj korajžno sprejemamo nova poročila o preteklosti? Jaz vidim v tem kar precej poguma. Veste, mi na severu presojava pravico do svojega jezika zelo rigorozno. In jo dopuščamo vsakomur. Pa tudi delo seveda, pa pravilno uporabljanje denarja, ki ga investiramo v nerazvite republike. Ni nam namreč vseeno, če denar, namenjen za dvig standarda in možnosti novih zaposlitev, vgrade v impozantna gledališča, ki nato zevajo prazna; če grade podobne prestolnice kot Brazil, ob tem pa množica še vedno opravlja svoje potrebe za plotom in se umiva v prgišču dlani. Hudič bo dotlej hodil po svetu, dokler bodo potentati, ki si bodo v vsaki vasi postavljali novo tovarno — za predelovanje političnih sanj. Pa še za to tovarno naj bi uvažali surovine za devize! Vsemu pa je kriv velikosrbski **Drang nach Westen**, tudi vsem problemom v Kosovskem teritoriju. Kar zadeva mene — naj se z ozemljem vred presele k Hoxi, pri svoji indolenci

in velikih zahtevah o dobri plači za malo dela se bodo vrnili že po prvih dveh medenih tednih.

Morda ne bo čisto po všeči to moje pismo — a vedno bolj spoznavam, da je ves svet poln lumpov in barab ter da je povsod več ali manj enako — izenačenje ljudstev v imenu žrtja, avtomobilov, pitja in spolnega izživljanja. Pa oprostite, težje je najti ustrezen filozofski izraz — po domače je bolj plastično.“

Dva meseca kasneje sporoča ista dopisnica te novice:

„Borimo se, da živimo, kave nimamo, pralni prašek dele po 3 kg popoldne po 15h., ko pridejo tudi žene iz služb. Največji problem pa je kurilno olje. Lani sem ga kupila za devize pri neki naši uvozni firmi, sedaj so pa še to ukínili in ne vem, na čem se bom grela — mogoče na obljubah naših vodilnih politikov ali pa na časopisnih racah. Če bi se na tem, bi bilo sredi zime tako toplo, da bi morala kar okna odpirati.

Nič ne raste tako hitro kot plevel in barabe, ne glede na geografsko širino! No, pri nas še vedno ni v redu, mimogrede zgori na pošti v Prištini avtomatska tel. centrala, pa kje kakšna dva miličnika pihnejo, pa kakšna fabrika se vname. Tam ne bo zlepa dobro — ker so tako različni pogoji, bili in so še. Ko se začno ljudje različni po rasi in veri med seboj sovražiti, je vsak razum odveč. V Sarajevu so tudi zaprli več muslimanov, izgleda da Homeinijev in Gadafijev vpliv segata tudi na naše ozemlje — žele si muslimansko čisto ozemlje. Kaj bo, če bodo prapravnuki Turkov, ki so prišli do Dunaja, imeli enake želje? Menda se študentje pripravljajo na demonstracije, ne samo v Sloveniji, tudi drugje. Notranja obramba — splošni ljudski odpor je že opozorjen, da mora biti buden. Si lahko mislite kako bo, ko bodo stari penzionisti z minimalno pokojnino zabranili govorjenje mladim, ki imajo tudi minimalne štipendije in komaj životarijo? Jaz pravim takole: tisti, ki imajo vsaj dvakrat več penzija kot jaz, so dvakrat boljši kot jaz in bodo lahko ukrepali za dva — zase in zame, torej se mene vse skupaj nič ne tiče. Se mi pa že upira vse to nasilje, vse to pobijanje, vse te bombe, vse to izzivanje usmiljenja z barvnimi posnetki — na Tv. Blaženi časi, ko so se ravniki zbrali na polju, se pošteno pretepali v imenu raznih kraljev in cesarjev. Po zakonu naravne selekcije so najbolj štorasti obležali, drugi so šli pa domov otroke delat za novo vojno! Sedaj nas pa uče, kako naj se branimo pred bombami! Tristo hudičev, najbrž mislijo, da bom atomsko kar z metlo pometla na smetišnico in vrgla v smetnjak, pa malo z vodo polila, da se ohladi! Vidite, to so stvari, ki mi v resnici jemljejo razum — vsa ta zlaganost —: ob polnih... in nabasanih skladiščih orožja govore o humanizmu, do ta malih, ki bi eno raketo, spremenjeno v osnovno hrano, glodali kar precej časa in si zapolnili svoj že skrčeni želodec. No takole, malo je pa le nastalo, bom pa drugič bolj pridna, saj moram veliko napisati, že zaradi povišane poštnine!“

(Opomba: nekatere vulgarne, sicer izvirne izraze je urednik — še s predvojnimi in zdanskimi poslušom za lepoto jezika — v teh pismih večkrat omilil.)

Konec junija letos je meščan večjega kraja ob severni meji pisal mdr. te stvari:

„Ljudje so žal pri nas preveč materialistično usmerjeni in gledajo pretežno le na osebno korist, drugo pa večine ne zanima. V prejšnjih časih je bilo več idealistov na raznih straneh, ki so stremeli k višjim idealom, morda po svoje, a bila je vsaj borba za pravico ali resnico, za neke etične vrednote, medtem ko je čas privedel do popolne dekadence.

Materinščina je v šolah tako zanemarjena, da po govoru že ne razločuješ neizobraženca od (kvazi-)intelektualca, in to kljub preštevilnim šolam, magisterijem in doktoratom, ki jih fabricirajo na tekočem traku. Izjema so morda vede čiste znanosti (matematika, fizika, kemija, elektronika ipd.), kjer imamo znanstvenike na mednarodni ravni; a to so zaključeni krogi, stanovski izbranci. (...)

Pri nas smo prišli tako daleč, da ni kave, kolonialnih artiklov, recimo začimb, često pralnih praškov, zobne paste, klin za britje. To me spominja na turobno medvojno obdobje, ko smo prav tako zaskrbljeni gledali in pričakovali bodočnost. No, starejši bomo že nekako pretočkli. Vsa Evropa preživlja strašno krizo. Kaj bo dočakal stari kontinent? Karmo, usodo, ki jo je zaslužil. Zakon vzroka in učinka: kar seješ, to žanješ, ima tudi svoj raison!“

Duhovnik v slovenskem življenju

Ob spomину na čez sedemdeset pomorjenih slovenskih duhovnikov in bogoslovcev v času komunistične revolucije na Slovenskem, se nam zdi primerno, da na kratko pogledamo, kaj je pomenil duhovnik v slovenskem življenju.

Malo je narodov v Evropi, kjer bi imel duhovnik takšne zasluge za obstoj, za kulturni, gospodarski in politični napredek naroda, kot je to pri slovenskem narodu. Vsa slovenska zgodovina od prvih pisanih virov do danes hrani številne dokaze o delu in prizadevanju slovenske duhovščine za blagor slovenskega naroda.

Ko beremo zgodovino drugih narodov — Grkov, Rimljanov, Frankov, Angležev, Poljakov itd. — vidimo, da so njihovo zgodovino ustvarjale politične in vojaške oblasti: vladarji, kralji, cesarji, vojskovodje, plemstvo. Pri Slovencih pa je bilo po zatonu karantanske in Koceljeve države drugače. Slovensko skupnost je ustvarjala Cerkev z gojenjem in ohranjanjem slovenske zavesti in slovenskega jezika, z ustvarjanjem slovenske kulture, z gospodarskim dviganjem slovenskih kmečkih in delavskih množic in z zgodovinskimi političnimi akcijami. Če bi hoteli našteti imena slovenskih duhovnikov in opisati njihove zasluge za slovenski narod, bi lahko napolnili debelo knjigo.

Prav je bilo v lanskem „Katoliškem glasu“ (29. aprila 1982) napisano, da lahko imenujemo slovenski čudež to dejstvo, da smo Slovenci vzdržali in

obstajali kljub številnim močnim nasprotnikom, in da se moramo za to zahvaliti slovenski Cerkvi in slovenskim duhovnikom. Ni s tem rečeno, da ne bi tudi neduhovniki napravili kaj zaslužnega za slovenski narod, toda to so bili še do nedavnega redke izjeme.

Na številnih področjih je bil prav duhovnik tisti mož, ki je kot prvi zastavil svoje moči za slovenski napredek. Prvi spomenik slovenskega pismenstva — brižinski spomeniki — je ustvaril duhovnik, prvo slovensko knjigo je dal natisniti Primož Trubar, sicer protestantski duhovnik ali vendarle duhovnik, prvo slovensko založbo, izredno zaslužno za slovensko kulturo, je ustvaril škof Slomšek, prvo slovensko gimnazijo je ustanovil škof Jeglič. Slovensko združništvo, ki je rešilo slovenskega kmeta, je postavil na krepke noge duhovnik Janez E. Krek. Slovenska univerza je bila ustanovljena po zaslugi duhovnika dr. Antona Korošca, in po zaslugi imenovanega je tudi bila ustanovljena najvišja kulturna ustanova Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani. Tudi najmočnejše politične pobude so prišle s strani slovenskih duhovnikov: majniška deklaracija leta 1917 (Janez Ev. Krek, škof Jeglič, dr. Korošec), Slovenska deklaracija leta 1932 (dr. Korošec).

Samo krščanstvu in nobeni drugi sili se moramo Slovenci zahvaliti za to, kar smo in kar imamo. Tega dejstva ne morejo ovreči komunistična omalovaževanja krščanskih temeljev slovenskega življenja, in tudi ne smešne trditve, da se je pravo kulturno in politično življenje na Slovenskem začelo šele leta 1945. Tega svetlega dejstva tudi ne morejo zasenčiti strastni, verjetno ne dosti premišljeni napadi redkih in jedkih kritikov, ki se nahajajo v zdomstvu.

Slovenska duhovščina skorajda brez izjeme je bila in je še vogelni kamen slovenstva. Skoraj vse, kar je kaj vrednega, je zrastle iz krščanskih korenin, iz silno požrtvovalnega dela slovenskih duhovnikov. Poznanje tega zgodovinskega dejstva po novih rodovih bi seveda naši komunisti radi preprečili, zato njihovi napadi na slovensko Cerkev. Ko bo treba popravljati strašno razdejanje, ki ga je povzročil na Slovenskem komunizem, bo prav gotovo slovenski duhovnik tisti, ki bo spet prvi na delu.

Rudolf Smersu

Iz Ljubljane: Ne vemo, res, kakšna očala morajo imeti naši vodilni, da vse bele vedno tako črno vidijo.

Večkrat se sprašujem, kaj bi bilo, če bi tisti, ki prepuščajo Temeljne Organizacije Združenega Dela drugim, delili po Tovariško Oblast Z Drugimi.

Kaj je kaj čudnega, če najbolj napredni najbolj in najhitreje napredujejo!

In tudi ni nič čudnega, da se tisti pri Delu delajo kot da delajo, kadar včasih koga izdelajo; sicer bi ostali brez dela.

V času groze

Tone Fajfar, doma na Spodnjem Brniku, fara Cerklje na Gorenjskem, je meseca maja 1942 na zborovanju v Kompoljah na Dolenjskem govoril: „MI HOČEMO zvezo balkanskih narodov v sklopu s SOVJETSKO ZVEZO. Zato bomo vse one, ki se bodo borili proti tem našim težnjam, IZTREBILI Z VSO DOSLEDNOSTJO.“ (črne bukve, stran 12)

Na Spodnjem Brniku kot v drugih vaseh cerkljanske fare so v letih grozote in strahu ljudje trpeli ob misli na očete, sinove, ki so jih komunisti — kot je Fajfar grozil — z vso doslednostjo BREZ SODBE morili; pred smrtjo pa pretepali, mučili, rezali, kosti lomili.

V spomin mrtvim fantom in možem iz cerkljanske fare, pa tudi v spomin očetom, materam, bratom in sestram pomorjenih naj bosta tu objavljena dve pismi, ki mi jih je ANTON KORITNIK, po domače Javornikov oče iz Cerkelj št. 9, pisal v letu 1951. Če bi pisma komunistična cenzura odprla, bi ne bilo možno vsebino tu objaviti; Javornikov oče bi bil v ječi, morda celo v ječi umrl, ker je tako odkrito povedal svoje mnenje o komunističnem satanizmu.

Javornikovi so živeli v vasi Cerklje. Niso spadali med gruntarje; imeli so le par kosov zemlje. S trdim delom so se preživljali (Več glej v članku msgr. dekana Matija Škerbca). Mlajši sin Janez je bil kot mnogi cerkljanski fantje prisilno mobiliziran v nemško vojsko. Če ne bi šel, bi bila družina v nevarnosti, da jo preselijo ali celo pošljejo v koncentracijsko taborišče. Janez je padeł nekje v bližini Berlina. Starejši sin TONE je bil pismonoša — nosil je pošto po vaseh. Kot njegov oče, si je Tone širil znanje z rednim branjem. Po značaju je bil mirne narave, skoraj vedno nasmejan, vedno pripravljen sodelovati pri narodnih in verskih programih. Pri njem ni bilo nobene navlake, nobene narejenosti, nobene prevzetnosti; a zelo veliko duha požrtvovalnosti in neutrudljive delavnosti. Brez njega si nisi mogel misliti fantovskih sestankov; pomagal je v knjižnici; organiziral, vodil sestanke, tipkal, litografiral vabila, ki jih je potem raznašal osebno po vaseh. Močna narodna in verska zavednost sta bili temelj njegove nezlomljive doslednosti in delavnosti. Kjer je bil Javornikov Tone, so fantje in ljudje vedeli, da gre za dobro stvar. Ko se je začela javljati OF in je Tone spoznal namene OF, je takoj vedel, kje je njegovo mesto.

Javornikov oče se ni bal v tistih grozilih časih v pismih, ki bodo tu objavljena, poslati imena onih, ki so jih komunisti pomorili. Ni se spomnil vseh, a kar je vedel, je pisal. Kakšna korajža za vernega, trdnega starega očeta.

Iz pisem diha žalost nad pomorjenimi, groza nad satanizmom, ki je zavladal v Sloveniji, pa brezupno trpeče razpoloženje, ko zanj in za pre-

mnoge druge, saj se je bližal že 80 letom — ni bilo nobenega upanja, da bi se razmere spremenile. Iz pisem diha tudi načelna trdnost; nobene žalosti, da je usmerjal življenje po pravih narodnostnih in verskih načelih; nič žalosti, da trpi zaradi trdnih načel. V pismu izraža željo, da bi mu še pisal in pristavlja: Na nikogar se nič ne ozirati — samo da zve za novice iz svobodnega sveta. Ne kaže nič strahu pred preganjavci, kot bi hotel reči: Če je mirni sin Janez v tem groznem brezbožnem potoku umrl, če so mu komunisti dobrega sina Toneta po pretepanju in mučenju umorili, kaj zato če še mene umore. Bil je pripravljen za svoje prepričanje iti po istem križevem potu, kot so šli mnogi iz cerkljanske fare. — Anton Koritnik je bil rojen 19. julija 1876., umrl 15. februarja 1958.

PISMO 12. AVGUSTA 1951:

Čestiti g. Jožef! Na vso moč smo bili veseli Vašega pisma. Hodilo je samo osem dni. Precej ste napisali, pa jaz bi rad, da bi še veliko več in večkrat. Kolikokrat mislim na Vas in na vse druge, ki ste šli in ste raztreseni po takih daljavah sem in tja po svetu. Oh, pri tem premišljevanju bi se kmalu zmešal. Kaj se je zgodilo na svetu. Kaj Vam, ki ste v tujini; kaj pa nam, ki smo še doma, pa moramo živeti tako življenje; pa ni nobenega upanja, da bi bilo v doglednem času drugače. Pa misel na one, ki so padli in jih ni več. Saj vsega tega ni mogoče premisliti in preudariti; to je preveč. Pozabiti in ne premišljevat, je pa nemogoče. Kako smo reveži.

Tukaj doma živimo tako življenje, kakor je pri nas. Čas pa gre vedno naprej in se staramo. Umrlo jih je precej; že to leto naš sosed Lojze; pa Petrovc je umrl 13. julija; v nedeljo popoldne 15. julija je bil pogreb, lep kakor že dolgo ni bilo takega. Po zimi še februarja je imel hripo; od tistega časa ni bil več zdrav. Počasi je hiral in kar mirno brez posebnega trpljenja umrl. Pred par tedni je umrl na Zg. Brniku mlinar Jan. Jenko za mrtvoudom kar hitro; na Sp. Brnik so šli po gospoda, da so mu dali sv. olje. Pa stari Ilja je umrl; bil je najstarejši v fari; 93 let je bil star.

Pa zvonilo je g. STANKOTU ERZAR-ju iz Police, ki je bil v službi v Ribnici. Potem pa je bil dve leti v zaporu. Takrat so ljudje pravili, da je ušel iz zapora in da je skušal iti čez mejo na italijansko stran in da so ga tačkrat obstrelili; pa ne za smrt, a da je le pozneje zaradi krvavitve umrl.

Potem so pa že govorili, da ni bilo tisto res; govorili so, da je umrl naranve smrti v zaporu že nekaj mesecev preje, predno so domači zvedeli. Nič gotovega ljudje ne vedo.

Pri nas smo še kar zdravi: samo Martina boli noga v kolenu, da že več tednov ne hodi na delo v tovarno. Malo se mu sedaj boljša. Dekleta so zdrava. Metka se v šoli dobro uči; vsako leto izdela razred z odliko. Letos bo vstopila v gimnazijo. Sedaj je tudi v Cerkljah gimnazija; menda štirje razredi. Dela imamo vedno veliko. Za težje delo sta le Angela in Franca. Jaz po malem še delam, pa sem slab, se hitro utrudim.

Letina je bila bolj slaba; spomladi je bilo preveč dežja; pa je zaradi tega žito slabo dajalo.

Za take ljudi kot smo mi, za kmete, je življenje težko, dolgočasno in pusto. Z delom se zabavamo in kratkočasimo. Prirejajo razne veselice s plesom in pijačo, da na tak način iz mladih ljudih izvabijo zadnje dinarje. Ustanavljajo vsa mogoča športna društva in prirejajo razne tekme. Tudi v Cerkljah je bilo že veliko veselic na brivčevem vrtu; tam je prostor za take reči. Letos slave desetletnico komunistovske vstaje. Priredili so slavnost na Štefanji gori. Še ta mesec pa bo pri sv. Ambrožu. Tam gori bodo padlim partizanom postavili spomenik. Na Krvavcu pa bo velika reč za vso Gorenjsko; gori se bodo sešli tisti „ta veliki“... Pred enim tednom so naredili pohod partizanov iz Kokre v Cerklje; ravno tisti kot so pred leti bili tam gori in v tisti obleki in opravi. Pred cerkvijo in kaplanijo, kjer je sedež Krajev. odbora, je bil govor. Malo so streljali, potem pa so ležali tam za grabnom in pod kostanji pred farovžem in jedli so iz nahrbtnikov in žakljev, ki so jih imeli mesto pravih nahrbtnikov. Jaz sem ravnal moral z volom gnoj peljati mimo njih in ne veste, kake misli so me navdajale ter komu sem jih izročal. Bili so pa sami; nobenega domačega človeka ni bilo, da bi jih pozdravil; samo Vožbelnov je bil v imenu odbora. Vsa vežna vrata po vasi so bila zaprta; samo iz kaplanije je visela zastava.

Sedaj preurejajo vse gospodarstvo v državi. Čez par mesecev ne bo kart več. Se bo večinoma prosto prodajalo. Za vse določajo nove veliko večje cene. Vse s tem namenom, da bi spravili iz ljudi denar; pravijo, da je preveč denarja med ljudmi, posebno med kmeti. Ko kmetje ne bodo imeli denarja, bodo radi šli v skupne obdelovalne zadruge. Pa pri nas se ljudje zadrug najbolj boje in se bodo tega branili do zadnjega. To bo še pomanjkanje in težko življenje. O tem Vam ne morem pisati, je preveč in se jaz ne razumem več na to; prestar sem, da bi tako premišljeval.

Včeraj smo morali oddati žito na obvezno oddajo. Pri nas ni veliko za oddajo, ker malo pridelamo; skupno 110 kg krušnega žita. Če je le malo večji posestnik, gre pa ta številka hitro navzgor. Težko, da bi ljudje mogli naloženo oddati. To bo hudo, pa koliko kazni in prisilnega jemanja ali odvzemanja. Plačajo pa oddano žito po 7 Din za 1 kg. Vžigalice so bile do sedaj po 1 Din škatljica, sedaj je pa škatljica 10 Din. Najslabša cigareta je 10 Din, 1 liter vina 180 Din; pa ta le naj bo drag. Obleka se je silno podražila; a jaz je ne bom več kupoval; imam še Janezovo in Tonetovo. Le kaj bo za mlade ljudi, ki bodo morali obleko si napravljati. Kako prav pride za našo Franco tisto, kar ste Vi poslali. Bo lahko otrokom preuredila. Hvala Vam.

Pa da je g. Gabrovšek umrl. Jako ga je škoda. Težka je ta novica. Kolikokrat je predaval v Domu v Cerkljah. Sedaj je pa tam pokopan.

Dom v Cerkljah je še vedno ves razrukan; okna so zaplankana z deskami od zidarskih ogrov. Samo mlekarna ima 1 sobo izdelano, kjer se spre-

jema mleko in prodaja naprej. Pa dvorana je tudi izdelana. A jaz še nisem bil v njej in gotovo tudi ne bom.

Jančetova hiša je tudi še brez stropov in vrat in oken. Pa tako manjka stanovanj v Cerkljah. Bunkarji so tudi še nedotaknjeni; na kaplaniji je tudi še tisti leseni turn, ki so ga Nemci naredili.

Vi nam še kaj pišite, kako se imate in če ste s katerim iz našega kraja skupaj. Pišite lahko vse in BREZ KAKIH OZIROV NA KATEREGA.

Prav srčno Vas vsi pozdravimo.

Anton Koritnik, Cerklje 9.

PISMO 7. OKTOBRA 1951:

Častiti g. Jožef! Vaše pismo sem prejel dne 22. septembra. Zelo sem ga bil vesel, posebno še ker vem, da ste tudi Vi moje pismo prejeli, ki sem ga Vam pisal. Bil sem v dvomih, ali ga boste prejeli, ker je bilo prvo pismo, ki sem ga poslal naravnost na Vaš naslov.

Vprašate, kako je bilo s TONETOM v št. Vidu. Ko so se prvi domobranci začeli vračati domov iz št. Vida in sem zvedel, da je prišel domov Andrejčev iz Češnjevka, sem ga šel na dom vprašat, kako je z našim Tonetom, ako mu je kaj znano. Pa mi je to povedal: Je že več dni — ne vem dobro, morda 10 ali 14 dni — ko sva zvečer skupaj prišla na stranišče. Bil je ves črn in plav v obraz in po životu od tepenja. Je rekel: danes sem bil na zaslišanju. Kar dobro bi bil izšel, nič obtežilnega niso imeli zoper mene, je rekel. Ko je bilo zasliševanje končano, pa je segel po neki papir, ki so ga iz občine v Cerkljah glede mene doli poslali. Potem ko ga je prebral, so me pa tako stepli, da sem sedaj tak. Tožil mi je, kaj vse so napisali, kakšen da je bil doma; samo slabo, nič dobrega zanj; vse polno neresnice. Rekel je, kako ga skrbi, kako bo kaznovan. Le kdaj bom prost. Na kakih 12 let bom obsojen. — Po tem razgovoru pa ga ni več videl. Povedal je tudi, da so zadnje tri večere veliko domobrancev v št. Vidu naložili na tovrne automobile; prva dva večera po 13 ali 14 avtov, zadnji večer pa 9 avtov; rekli so jim, da gredo delat v Kočevje. Potem ko so one odpeljali, so nas druge izpustili, da smo šli domov. Tako da v št. Vidu ni domobrancev nič več. To mi je povedal Andrejčev mlajši. Pri domobranci je bil tudi njegov starejši brat, za katerega pa on ni nič vedel. Zadelo ga je isto kot našega Toneta.

Takrat so bili imenovani v krajevni odbor (to je županstvo) GABER kot predsednik in hči tistega GLAVNIKA — ne vem, če ste ga poznali; stanoval je v Kernovi hiši tam gori ob grabnu. Bil je penzioniran žandar, preje v Mariboru. Bila je to strastna komunistka. Ta dva sta sestavljala in pisala spričevala o vedenju vseh domobrancev, ki so bili zaprti v št. Vidu. Cerkljani smo takrat to vedeli. (Kovačičeva pri tem nima nič zraven.)

Škoda, da Vam jaz ne morem na papir spraviti vsaj približno tega, kar se je govorilo o domobranci in nalagalo njim na hrbet. Vi si tega misliti ne morete, GABER je vse podpisal in pritisnil pečat. Kaj gotovega nič ne vemo, kje je bil Tone umorjen in kje pokopan. Več onih, ki so prišli iz št.

Vida domov, so rekli, da je naš Tone izginil že preje, kot pa so druge tiste tri večere odvažali. Morda si ga je privoščil kak domač divjak, da ga je s posebno naslado počasi moril. Saj so se kar oglašali v št. Vidu posebno strastni partizani — češ tega in tega meni izročite, da ga bom jaz likvidiral. Tako je PEKOV iz šenčurja se ponudil in prosil za SEDEM zaprtih šenčurških fantov, da jih je on sam postrelil. Imena tistih sem vedel; druge sem pozabil. Le to se še spominjam, da sta bila med tistimi AJDOVČEV in VIŠNJARJEV iz šenčurja. Starše teh dveh poznam. Ta PEKOV je bil čez nekaj tednov postavljen za načelnika državne milice v Cerkljah; v Jernejčevi hiši je imel svoj urad. Takrat so vsi, katerih sinovi se še niso vrnili iz št. Vida domov, delali prošnje zanje. Tudi jaz sem naredil prošnjo za Toneta. Prošnjo sem moral nesti potrdit na Miličin urad. Ne veste, kako težko sem šel k tistemu. Ne bi šel, ako ne bi šlo za Toneta. Pa skoraj gotovo je bil Tone takrat že mrtev, ko sem jaz tisto prošnjo poslal v Ljubljano. Tisti Pekov se je civilno poročil z mlajšo hčerjo Nimernikovega Janeza. Ni bil dolgo, pa je bil prestavljen na Bled. Kako zgleda: majhen, suh, črn; z eno roko bi ga vzdignil. Pa je tak divjak. Ravno ta teden je ženo spodil; ta je spet doma pri Nimerniku.

Nič ne vemo, kako in kje je bil ta ali oni pokončan. Le to so povedali, da je ANDREJČEVEGA starejšega ubil VOŽBELNOV ANDREJ iz Cerkelj (saj gotovo ste ga poznali), a je pred ustrelitvijo še po njem skakal, da mu je vsa rebra polomil, šele potem ga je ustrelil. To se je godilo, ko so imeli domobranci še v LOKI zaprte. Tam so ustrelili tudi MRLEŽEVEGA CIRILA in pokopali blizu cerkve Sv. Duha pri škofji Loki. To je VOŽBELNOV ANDREJ sam pravil v gostilni pri BAVANTU, ko je bil precej pijan. Andrejčevi so bili zelo žalostni, ko so to zvedeli. Matere ni bilo mogoče utolažiti. Dolgo časa je bila bolna od žalosti.

Gotovo se še spomnite, da je pri Gvantcu služil Janez iz Vodice. Bil je pri partizanih v št. Vidu. Njemu je naš Tone izročil listino z nekaj fotografij, nalivno pero in nekaj denarja s prošnjo, naj nam odda. Vse smo dobili. On je tudi povedal, kako je bil Tone žalosten ter da nas pozdravlja.

ROBASOV STANKO (op.: ERZAR STANKO) je bil nastavljen kot župni upravitelj v Ribnici. Tam je bila cerkev zelo poškodovana od bombardiranja iz zrakoplovov. On je začel popravljati poškodovano cerkev brez vladnega dovoljenja. Pa so ga zaradi tega zaprli. Bil je zaprt dve leti. Potem je ušel iz zaporov in skušal priti čez mejo na italijansko stran. Stražniki so ga zapazili in obstrelili tako, da je vsled tega izkervavel in umrl nekaj dni pozneje. Tako so pravili ljudje. Dobro se pa ni zvedelo, kdaj in kje je umrl. Tudi Robasovi niso nič vedeli, kje je pokopan. Da ni več živ, so slišali govorice. Gotovega pa nič. Pozneje so ljudje povedali, da ni bilo vse tako res. Jaz nisem nič drugega zvedel, kako je pravzaprav bilo. VSE JE NEKA TAJNOST.

Kako se je ROBAS nad spremembo režima ogoljufal, se ne da misliti. Tiste dni, ko so prvi prišli v Cerklje, je bil silno vesel. Prinesel je od doma

veliko žganja, da jih je z njim pogostil. Rjovel je kot blazen: živijo Stalin, živijo Tito. Domobrance je treba vse pobiti. Ljudje so se ga kar bali, posebno Poličani. Ali čez nekaj časa je pa moral dati vse: žito, živino, krmo za partizansko vojsko itd. Hlev in zaloge so se izpraznile, pa tudi njegovo mnenje se je spremenilo. Danes jih izmed vseh ljudi najbolj kolne. Tudi je moral s par konji iti v Tržiško goro vozit les; večkrat po 4 tedne.

Spominjam se naslednjih domobrancev, da so bili v št. Vidu in da jih ni bilo več domov:

CERKLJE: naš Tone, Ambružev Ciril, Luštnov Peter, Bajten Andrej, Avmanova Matija in Mirko.

Pšenična POLICA: Jernejov starejši, Grošelnov, Jurjev (imen ne vem).

ŠMARTNO: Predmanov Joža, Ponavšekov Joža, Mrležov Ciril, Jernačev Janez. Jernačov Janez je bil izpuščen kot več drugih; na poti domov so ga pod šmarno goro v družbi s petimi ubili.

GLINJE: Čuježov, Ančnikov Janez.

POŽENK: Flegarjev Andrej, Šternarjev.

ČEŠNJEVK: Andrejčev Janez, Polajnarjev Joža.

Zgornji BRNIK: Lipove, Vonšekov Francelj, Mlinarjev Lojze. — Zimova dva, Marko (iz Nemčije). Gotovo jih je več, a jaz imen ne vem.

Spodnji BRNIK: Milharjev Tone, Gregorjevčeva dva: Janče in Joža. Štrukljev Francelj. Iz Spodnjega Brnika jih je morda več, a jaz ne vem dobro. Ne vem, kako je s Kotenkovim in več drugimi; Kraljevi mlajši (Andrej) je gotovo mrtev.

Nekaj gorjancev je bilo pri domobranci. Dobro vem le za dva, ki ju ni bilo iz št. Vida domov: Goričnikov iz Štefanje gore in Čarmanov iz Ravnega. Pa STANKO OSENDAR.

Nekateri domobranci niso šli z drugimi na Koroško; so ostali doma. Več jih je bilo, a sem pozabil imena. Zdaj se spomnim le ZIMOVEGA Franceta in Markota, ki je bil namestnik Osenarja. (Sem ju omenil že prej.) Čez nekaj dni so partizani vse tiste pobrali in zaprli, pa jih ni bilo več nazaj. Takrat so vzeli in zaprli tudi župana JAKOPINA, katerega so pozneje videli v zaporu med domobranci v št. Vidu. Partizani so z vso silo primorali domobrance, da so Jakopina ob tla metali tako dolgo, da je izgubil zavest; ko si je opomogel, pa spet. Nazaj domov ga ni bilo. Od metanja ni umrl. Partizani so ga ustrelili. So tudi domobrance tako mučili, da so jih butali z glavo ob zid.

(Opomba prepisovalca: Vidimo iz tega pisma, kako so bili ljudje dobro poučeni o trpljenju domobrancev. Lahko ob tem mislimo na trpljenje družin, katerih sinovi niso prišlo domov... Pa kakšno je bilo razpoloženje družin do onih, ki so povzročili smrt po mučenju. — Pismo nadaljuje:)

V NEMŠKI VOJSKI SO PADLI:

Koritnik Janez, Cerklje. — Gabrov Tone, Cerklje. — Grošelnov Janez, Polica. — Šternarjev, Poženk. — Kodranov Tone, Poženk. — Šmartno:

Mrležov Janez, Bvasov Janez, Ukačov Janez, Kotkova Franc in Jože. — Zg. Brnik: Petričkov Jan. — Vasca: Lohnarjev Janez. — Dvorje: Šubelnov, Koritnikov Joža. — Grad: Dragarjev Joža. — Pšata: Goščov Milan. — Poženek: Flegarjev Jože. — Spodnji BRNIK: Žušmova dva.

Veliko jih je padlo od partizanov ali pa v partizanskih vrstah, posebno hribovcev vseh naštetih ne morem.

Poškodovan je Flerjanov; Vrbančnikov iz Dvorij je slep; bil je pri domobrancih v Tupaličah. Pri borbi s partizani je bil v zvoniku; mislil je na partizane vreči bombo. Ko je opazil, da je več drugih ljudi, je bombo zadržal, v roki mu je eksplodirala ter uničila oči. Na šenturški gori je bil pri partizanih ranjen v nogo sin šenturškega mežnarja in gostilničarja. Bilo je v boju za Ljubljano ob umiku domobrancev. Odrezali so mu nogo. Ne vem, kaj bi Vam še pisal. Z današnjim dnem so odpravljene karte za vse predmete. Ta mesec, ki ga bomo nastopili, bodo dali neke bone mesto kart. Čez en mesec pa se bo vse prodajalo na prosto.

V novembru bodo občinske volitve: seveda bodo popolnoma svobodne. Potem pridejo nazaj k nami vasi češnjevke ter Zg. in Sp. Brnik; spet se bo imenovala Občina Cerklje, ne več Krajevni Odbor Cerklje. Avmanovo posestvo bo sedaj prevzela občina. Dosedanji gospodarji so naredili 360.000 din. dolga. Težko, da bi bilo vnaprej bolje. Avmanovo posestvo je imela dosedaj Strojarska tovarna iz Kranja; obdelovala ga je s svojimi delavci.

G. župniku sem povedal Vaš pozdrav. Tudi oni Vas pozdravljajo. Radi bi Vam pisali, pa jih ravno isto zadržuje kot Vas. Zelo strogo so letos odzimali žito kmetom, posebno večjim kmetom so vzeli ves pridelek pšenice, rži pa ječmena. Veliki kmetje hodijo kupovat kruh v Ljubljano, posebno iz vasi Glinje, Zalog in Lahovče, ki spadajo pod Kamnik. Tam je v tem oziru slabše kot v kranjskem okraju. Pa tudi pri nas ni dobro.

Oprostite slabi pisavi. Težko pišem. Več časa in v presledkih sem to pisal, zato je brez zveze napisano. Vi nam še in kmašu zopet pišite.

Vas vsi srčno pozdravimo.

Anton Koritnik, Cerklje 9.

PISMA UREDNIŠTVU:

Julija 1983

Dragi g. urednik Vestnika:

Prav iskrene čestitke in zahvalo za članek, ki odgovarja na očitke bratomora v Koledarju celovške Mohorjeve za leto 1983 (glej na strani 155). Čakal sem, da bo kdo odgovoril. Nič se ne bojte, da ste prehudo udarili. So ljudje, ki do resnice ne morejo, ali je pa ne marajo videti. Že pred meseci sem v koledarju podčrtal tisti stavek o bratomoru in se čudil, čudil, kako

je mogel pisec kaj takega zapisati. Ob tistem stavku sem mislil na Finžgarja, ki ni hotel nikomur verjeti in je rad govoril o „naših fantih“, ki so morili prave fante in može... Mislil sem na čudno ozračje, ko smo se umikali čez Ljubelj na Koroško. Čutil sem se ponižnosti, potrpežljivosti in dobroti škofa Rožmana. Kako je moral Rožman trpeti ob žgoči resnici: ko so ga Korošci (in to tudi nekateri duhovniki) odklanjali in verjetno nekateri zaničevali tudi kot izdajavca. Rožman, koroški rojak, katoliški duhovnik, pa tudi škof, ki je očitno prav učil in svaril — pa zaničevan! Verjeli so bolj mednarodnim borbenim brezbožcem kot pa duhovniku, rojaku in škofu. Kaka bolečina za škofa! Dosedaj še nikjer nisem bral, da bi tisti (sobratje tudi), ki so mu delali krivice, kdaj toisto javno obžalovali... Vprašujem se: kako bodo nekateri rojaki v zamejstvu verjeli v to, kar je o komunizmu pisal Pij XI., ali o zločinskem početju komunizma v Rusiji, v Španiji in drugod, ko pa ne morejo najti poti do resnice o strahotah komunističnega divjanja v naši, osrednji Sloveniji!

Zato ponavljam: ne bojmo se povedati resnice, kadar gre za duhovni ali tvarni blagor naše domovine.

Bog z vami!

Jože Cvelbar

Spoštovano uredništvo VESTNIKA:

Obračam se na Vaš tako razširjeni list s prošnjo, da v eni prihodnjih številčk priobčite tale naš komentar, ker je naša iskrena želja, da bi vsebina le-tega segla v številni krog Vaših cenjenih bravcev. — Slavko Skoberne.

PRIPOMBE H KREMŽARJEVIM PRIPOMBAM

Po uspešnem sestanku, ki ga je sklicalo Slovensko katoliško starešinstvo v osrednji Slovenski hiši v Buenos Airesu, je namestnik načelnika SLS, dr. Marko Kremžar, posvetil dostojno napisan članek v Svobodni Sloveniji od 21.-7.-83. k „Pripombam k deklaraciji SLS“, ki so bile izšle izpod peresa gospoda Staneta Buda v aprilski številki „Smeri v slovensko državo“.

Pisec, ki je iskren pospeševalec slovenske državne misli v krogu SLS in KA, je nanizal nekaj dobrohotnih vrstic slovenskemu narodnemu problemu in tudi nam „državarjem“. S svojimi pripombami je dr. Kremžar skorajda izpopolnil vrzel, ki jo je g. Rudolf Smersu pustil odprto kot član NO za Slovenijo, ko je bil navzoč na omenjenem sestanku „za vzajemno politično delovanje“ (da ta sestanek tako poimenujemo), ker ni želel v tistem trenutku potegniti nekega zaključka iz obravnavanih tém.

Kremžarjevo ugotovitev, da „nismo zadovoljni in (da) kritično presojamo deklaracijo SLS“, jemljemo kot njegovo osebno priznanje za nepopolnost le-te in menimo, da se to nanaša tudi na prenekatero člane oz. pristaše SLS. To je pričal tudi miren in (upamo) plodovit razgovor na sestanku SKS-a. Pribiti moramo skupaj z njim tudi mi: „Dvom z zaupanjem je lahko plodovit. Brez njega — smrtonosen.“

Piščeva trditev, da razlogov za zaupanje ne manjka, je na mestu —

škoda le, da dr. Kremžar s člani načelstva vred tega zaupanja ne more še bolj utrditi z jasnejšo opredelbo poslanstva večinske SLS. Če hočemo mi „spreminjati“ sedanost (tako pisec), še daleč ni rečeno, da je naša zahteva pretrgati s preteklostjo in zanikati zasluge, ki so se jih v teku desetletij s trdim delom nabrali načelniki in starešine stranke. Čeprav od dr. Kremžarja ne moremo pričakovati identične sodbe z nami, ki smo zrastli v SLS, vendar menimo, da so prvi koraki k vzajemnosti v političnem delu storjeni.

Po tem začetnem koraku se bo pač NO, ki mu načeljuje starešina stranke, g. Miloš Staré, težko odločal za pot, ki bi bila drugačna od skupne poti SLS z jasnim slovenskim programom. V naši slovenski politični emigraciji, menda ne more biti dvoma, ima misel krščanske demokracije velikansko večino. K tej krščanski demokraciji se prištevamo tudi „državarji“, ki smo že pred časom započeli gibanje (dr. Kremžar „gibanje“ stavi med oklepaje), ki naj med Slovenci ustvari nove miselne, družbene in državnopravne tokove.

Dasi je „napetost med gibanjem in stranko naravna“, kot trdi pisec „Opomb k opombam“, bi rekli še, da je bila do sedaj ta napetost tudi koristna, saj danes pač nihče ne more kratiti „državarjem“ zaslug za precejšen in pozitiven preobrat v splošni slovenski emigracijski politiki.

Pripadniki slovenskega državnega gibanja res ne bomo zahtevali od demokratičnih strank neko absolutno „nezmotljivost“ v izvajanju svojih programov in v občasnih političnih manevrih, ne moremo pa se odpovedati zahtevi, da so cilji načelno neoporečni in jasno izraženi. Te jasne opredeljenosti pa v naši emigraciji pogrešamo, kakor pogrešamo tudi nujne politične vzgoje mladih kadrov z izrecnim poudarkom na krepitvi slovenske državne misli in da se le-ti korenito znebijo še vsakega preostalega političnega provincializma.

Prav naravnana politična vzgoja pa zahteva, kot nas tudi sama naša preteklost uči, več odprtosti v stranki sami in boljšega demokratičnega sožitja. Kot demokratje bomo dopuščali tudi anekdotične razgovore ali razpravljanja — kot n. pr. zdajšnje o prestolonasledniku Črnih Jurijev ali za slovensko politiko obrobne četniške sestanke v ZDA — ali resnična, stvarna, učinkovita slovenska zdomska politika se ob takih vprašanjih ne sme ustavljati.

„Priložnostno“ politikó, ki jo omenja dr. Kremžar, zato odklanjamo. To je takoimenovani utilitarizem, ki mnogim služi kot zagovor njihove nenačelne narodne politike. Ta se večkrat sklicuje na nevarnost, ki da nam preti s strani velikih sosedov, če bi se v svojih težnjah po osamosvojitvi preneglili. Zato bi pisca „Opomb k opombam“, g. dr. Marka Kremžarja, radi spomnili na besede, ki jih je pred nekako 20 leti zapisal g. Avsenek, ko je dejal: „Če bo vladala v Evropi demokracija, se slovenskemu narodu ni potrebno bati za svojo svobodo!“

Za Slovensko državno gibanje
v Argentini:
Slavko Skoberne

Avgusta 1983

Modrovanje o slovenščini

V eni izmed številčk „Rodne grude“, mesečniku za izseljence, ki ne premorejo častnega naslova politično opredeljenih zdomcev, je prof. Janko Moder nanizal vrsto pekočih problemov, ker ga skrbi usoda naše materinščine ne samo med slovenskimi izseljenci v svetu, ampak podvomi o njenem bodočem obstoju celo med rojaki doma (ki se bodo prav kmalu počutili izseljence v lastni deželi, če bo šel „razvoj“ tako rakovo pot „naprej“! — op. ured.)

Prof. Janka Modra poznamo osebno še iz časov, ko so se pred desetletji domovci srečavali z njim v tretjem nadstropju Ljudske tiskarne v Ljubljani. Sicer pa je znan kot dober prevajavec, književnik in publicist. V dobi našega poznanja sem ga imel za velikega narodnjaka; v koliko je od tega odstopil po tolikih letih usodnih dogajanj in bivajoč v kletki komunistične slovenske republike, mi je danes skorajda nemogoče vedeti. Kot vem, sodeluje, poleg drugih opravil, tudi pri celjski Mohorjevi družbi in pri Slovenski izseljenski Matici, katere glasilo je omenjena Rodna gruda.

Modrov članek, ki mi je dal povoda za naslednje misli, nosi naslov „Slovenščina v javnosti“. V članku se prepletajo misli, katerim ni odrekati resnicoljubnosti in narodnostne zavzetosti, s trditvami, ki pa pisca zaradi svoje anahroničnosti, nehotene ironije in očitnega cinizma ne morejo opravičiti, četudi sklepamo, da so bile pogojene po delodajalčevemu imperativu. Iz celega sestavka veje namreč taka neskladnost in razdvojenost, kot bi ga pisali dve osebi z enim peresom in z enim podpisom. Katera od teh je pravi Moder?

Iz naslednjih (nekaterih) Modrovih odstavkov, ki si jih dovoljujem izpisati, pa bodo bravec razvideli, kako žgoč in pereč je postal problem slovenstva, pa naj si bo gledan z biološkega, političnega, kulturnega in tudi stvarnega stališča. Na tako dejansko stanje kot je danes domá, so nekateri modri možje in vidci (kot n. pr. škof Gregorij Rožman: ...komunizem je največja nesreča!...) opozarjali že pred desetletji, v zdomstvu pa predvsem listi in obzorniki, katerih pisanje in delo je spočenjalo ideal o svobodni slovenski državi.

Takóle govori Moder:

Eno od prvih vprašanj, ki jih postavi vsak rojak, ko pride v domovino, je gotovo: Kako je s slovenščino?

Takóle je naše modrovanje: čudno vprašanje! Naravno bi bilo, da bi obiskovalec iz domovine, ko prihaja med slovenske izseljence, spraševal „Kako je z materinščino med vami?“ in ne obratno!

Materinski jezik je vse od davnih časov naprej Slovincu skoraj isto kakor svoboda. V narodni zavesti se je ustvaril skrivosten ključ, ki odpira vsa vrata trpljenja in zatiranja pod tujim jarmom v svobodo.

Odgovarjamo: Res je tako; zatorej je tudi danes doma tako zastrašujoče stanje, ko slovenska govornica izginja celo z ljubljanskih ulic in se zateka le še v zasebna stanovanja.

Materinščina nam je tako prešla v slovensko legendo in nedotakljivo svetinjo. Pri nji so se navdihovali naši predniki, nji so peli naši pesniki in pisatelji. Ob vsakem še tako hudem času je Slovenca misel na jezik, ki ga mora nedotakljenega in svobodnega izročiti naprej svojim potomcem, držala pokonci. To je bil dolg, nepretrgan boj z opotečo srečo skozi stoletja, vse od prvih, družinskih in rodovnih vezi, pa do pomladi narodov in še naprej.

Naša misel: Res je: ta nedotakljiva svetinja potomce slovenskih domobrancev drži pokonci! Pa druge in drugod?

Moder nadaljuje:

In ta vera ni bila le vera, je bila tudi trd boj za ohranitev dednih izročil. In največji črnogledi, ki so se bali, da smo se z osvoboditvijo samo iz odkrite zahodne zasedbe rešili pod prikrito vzhodno, so morali leta 1948 priznati, da je največji dan vendarle napočil in da je tu in da je naš. Slovenščina je dobila neomejene pravice in možnosti, ki so narodu potrebne, da oblikuje misli, občutke in spoznanja. Vse naše življenje je poslej sproščeno prekvašeno in prežeto s slovenščino, vse od najnižjih do najvišjih šol, od najnižjih do najvišjih uradov, od najpreprostejših obrtnikov do največje industrije, od vsakdanjega pogovora do vrhunske umetnine.

Že samo to poudarjanje priča, kako smo bili Slovenci dolga stoletja zatirani. To, kar je bilo za nekatere druge narode sama po sebi razumljiva danost, smo si morali mi šele izbojevati in ravno zato je za nas tako samo po sebi umevno, da venomer sproti poudarjamo kot največjo zmago, čeprav gre za naravno pravico, ki bi je moral biti deležen vsak narod.

Mi ga sprašujemo: če je tako, kaj Modra potem skrbi? In si želimo odgovora na tole vprašanje: na sestankih in zasedanjih Zveznih Federativnih forumih upravnega in partijskega značaja — slovenski zastopniki po naše žebrajo?, ali pa po tuje in mešano čvekajo?

Zdaj pa je Moder že na drugo struno uglašen, saj pravi:

Bi je moral biti, ampak Slovincem sreča že skozi stoletja rada laže, zato vas razumemo, dragi rojaki, da ste iz bojazni, da nemara s svobodo jezika le ni vse zlato, zmeraj v mislih z nami, ali je v federativni Jugoslaviji zadosti poroštva in dobre volje za svobodno življenje narodov in jezikov in ali daje ta

ureditev hkrati tudi možnost za uresničevanje vseh vzvišenih demokratičnih in svobodoljubnih načel.

Razumemo vašo skrb, saj sami živite sredi drugih, večjih narodov in ste s svojo očetno ali materino pripadnostjo kakor drobne iskricke razgubljeni v morju tujega ognja, tako da najbolje veste, kaj se pravi jezik, veste, kaj je materin jezik, in veste, kakšen trinog je življenje.

Tudi mi doma to vemo. Čutimo pritisk življenja v vseh njegovih oblikah. Temeljna načela ustave so eno, življenje je nekaj drugega. Na papirju z lahkoto napraviš najtežje račune in najlepše načrte, v življenju pa se ti sproti kažejo zmeraj nove težave. In razumna človeška izkušnja si zato z ustavo postavi vodilo za lažje premagovanje življenjskih težav in dvomov.

Tudi v življenju jezikov, tudi v življenju slovenske materinščine.

Pritrjujemo: Da, tako je: na papirju je ustava, v življenju je partija in suženjska raja!

H koncu pisec odkrito zaključí:

In ker smo stvarni in odkrito gledamo resnici v oči, vam povemo, dragi rojaki, da je vaše spraševanje o usodi materinščine doma po svoje utemeljeno in izraz sodobno perečih skrbi. Življenje je trinog. Ne le življenje iz rok v usta, tudi življenje pri polni skledi.

In tu se je začelo. V želji po kar največjem prometu in kupčiji smo pozabili na zdravo načelo o narodu in njegovem jeziku in postali mednarodni. Angleščina in srbohrvaščina sta vsaka po svoje začeli v marsičem prestopati meje razumnega sožitja. Sami smo začeli pljuvati v svojo skledo, sami zanemarjati temelje svoje narodnosti, svojo materinščino.

Nam preostane le še zahvala za tako modro in pogumno priznanje. Iz teh zadnjih besed sklepamo, da je naš davni znanec kljub časom in vihram, ki so šle čez nas, v mislih in srcu ostal še zvest narodnjak.

Slavko Skoberne

Darujte v tiskovni sklad Karla Mauserja!

Domobranska postojanka Lahovče

Anton Ilija, rojen 9. januarja 1907. v Spodnjem Brniku, pristojen v Lahovče, kjer je bil komandir domobranske postojanke, pripoveduje:

Pomladi 1944. so razmere v naši vasi — kakor tudi v drugih — postajale nevzdržne. Ponoči so nas obiskovali partizani, podnevi pa Nemci, večinoma gestapovci, ki so iskali „bandite“; partizani so iskali živež in prenočišče, Nemci pa tiste, ki so pomagali partizanom, in tudi druge, ki s partizani niso hoteli ničesar imeti skupnega. Kadarkoli se je v vasi razvedelo, da se bližajo ali partizani ali Nemci, so se vsi moški poskrili, kar je razumljivo, ker so kot kmečki ljudje hoteli ostati na svoji zemlji in tako preživljati družine.

Na sv. Jožefa dan 1944. smo se zato vsi trije bratje — Lovrenc, rojen 1910. in Andrej, rojen 1918. in jaz odločili, da izginemo iz vasi; da bi sled na nek način zbrisali, smo šli preko Celovca. Tam sem oddal kartico na ženin naslov — in ta razglednica je bila potem nekaj časa rešilna beseda: „Tole mi je poslal iz Celovca, kje je zdaj, pa ne vem,“ je odgovarjala moja žena.

Na črno smo prekorščili takratno mejo med Gorenjsko in Ljubljansko pokrajino in se napatili v št. Jošt, ker smo vedeli, da je tam župnik naš nekdanji kaplan Jože Cvelbar. Peljali so nas na domobransko poveljstvo tamkajšnje posadke in nas vključili v moštvo. Tako sem se s tistimi domobranci udeležil pohoda v Žiri, kjer takrat še ni bilo postojanke. A iz govorjenja prebivalcev smo zvedeli, da se tudi na več krajih na Gorenjskem pripravlja ustanovitev postojank. Brat Andrej se je podal s kolesom na pot v Cerklje in po vrnitvi na št. Jošt povedal, kako stvari stoje. Hitro smo se odločili: s kamionom so nas zapeljali skozi Škofjo Loko v Kranj in od tam v Cerklje, kjer so nas priključili tamkajšnji posadki. Ostali smo skoraj mesec dni med njimi.

Iz tistih dni se spominjam, da je Manca Galjot „Jurčnikova“ prišla sporočiti na postojanko, da so partizani kradli v obeh Brnikih — Spodnjem in Gornjem. Odšli smo na pohod — 28 mož proti Lahovčam ter za kozolcem za lahoviško cerkvijo v smeri proti Zalogu počakali, ker smo vedeli, da bodo partizani po tej poti prišli. Res so šli v koloni in to v precejšnji razdalji drug od drugega. Spustili smo prve naprej in udarili z vso silo, ko se nam je približala sredina kolone. Padel je komandant, doma iz Most — žal se imena ne spominjam. Ujeli nismo nikogar. Naslednji dan pa se nam je javil nek presilni mobiliziraneec, ki je spopad porabil za pobeg, pretolkel noč in po prihodu k nam postal domobranec.

V Lahovčah je ostala moja žena s štirimi mladoletnimi otroki. Tudi tja smo šli v patroli okrog deset mož, v glavnem vsi samo na obisk domačih.

V jutranjih urah naslednjega dne so nam prišle povedat tri ženske, med njimi Šimnova iz Lahovč, da so gestapovci prišli v vas in odpeljali 24 vaščanov, češ da so „banditi“. Takratni poveljnik postojanke v Cerkljah Nemeč Kemetar, kateremu smo sporočili, kaj se je zgodilo, je takoj poklical na postojanko v Kranj, kjer mu je Dichtel naročil: kliči poveljnika v Kamniku — Stassniya in mu povej, naj vse takoj izpusti, če se bodo prijaviли k domobrancem. Tako se je tudi zgodilo. Še isti dan so prišli vsi v Cerklje, dali smo jim uniforme in orožje. Cerkljanska posadka je bila takrat precej številna — okrog sto mož. Med domobranci nas je bilo precej iz Lahovč, pa smo zato sklenili, naj bi ustanovili samostojno postojanko v naši vasi. Nastanjeni smo bili v župnišču, ki je ostalo prazno, ker so župnika Nemci izgnali. Zakaj so izbrali mene za komandirja, ko sem bil vendar samo navaden vojak mitraljezec za časa vojaškega roka v Budvi leta 1928., še zdaj ne vem. A nekdo je moral biti. Tako je v naši postojanki bilo 43 mož, zaživela pa je sredi junija 1944.

Iz naših vojaških akcij naj omenim vsaj nekaj:

Preko nekoga, doma iz Tunjic, smo zvedeli, da imajo partizani precej orožja pri oddelku, ki so mu rekli bataljon — ne vem, če je bilo 50 ljudi — v vasi Slevo. Napravili smo pohod Zalog—Dobrava—Tunjice—Stolnik—Stahovica— in začeli obkoljevati Slevo. Vasi smo se približali prav v času, ko so partizani iz neke hiše privlekli vola, ga pobili in začeli pripravljati uvodno „pojedino“. Udarili smo z vseh strani, partizani so se razbežali, pustili vola in orožje; padli so med njimi trije ali štirje, od naših je bil eden ranjen. Vola smo seveda pustili gospodarju, zbrali skupaj vse orožje in neka ženska ga je z vozom zapeljala na postojanko v Lahovče.

Desetega oktobra smo kot običajno patrolo izbrali pot Zalog—Dobrava—Glinje in nazaj. A ob prihodu v Zalog nam pride povedat Angelca Kocijas „Štorovčeva“, da gredo partizani iz Vodice proti Dobravi. Hitro smo zavzeli polčžaje in ko smo si bili precej blizu, sem ukazal: „Stoj!“ in to nekajkrat ponovil. Na moj glas mi odvrne iz tiste skupine „partizanov“ študent Matevž Robas: „Tone, ne vpij — saj smo mi, četniki!“ Šešli smo se in med njimi je bil Mirko Bitenc. Ta me je prosil, naj bi mu preskrbeli nočno geslo, da bi se lahko premikali. Zraven pa še, naj tisto noč ne hodimo okrog Zaloga, ker bodo oni šli v akcijo.

Bili smo že v Lahovčah in se pripravljali k večerji. A stražar v stolpu je slišal neko premikanje in za vsak slučaj enkrat ustrelil v zrak. Bilo je tri četrt na osem. Strel je zmedel partizane, ki so se ravno pripravljali na napad na našo vas. (Isto noč so tudi napadli postojanko v Cerkljah.) Bilo jih je precej in z močnim ognjem orožja so se bližali župnišču. Vsa naša municija je bila shranjena v zakristiji, ta je bila pa na najbližjem kraju med cerkvijo in župniščem. Kljub streljanju sem vso znosil v župnišče. Partizani so v najbližjo hišo zraven župnišča — pri Kodranu vdrli in se vgnezdili v kleti, odkoder so začeli z vso silo tolči po naših položajih. Ker

sem vedel, da mora Bitenc s četniki biti zelo blizu, sem dal izstreliti nekaj rdečih raket. Bilo je že precej hudo, ko nenadoma vidim na nebu belo raketo. „No, prišli bodo,“ sem pomislil. In res so iz Zaloga z vso naglico prispeli na cesto Kranj—Moste—Kamnik in malo pred Lahovčami začeli obkoljevati naš in partizanski položaj. Njih poseg nas je tedaj rešil. Padlo je sedem partizanov, od četnikov nobeden, od naših domobrancev tudi ne.

A s tem pohodom proti naši vasi so v Zalogu četniki pustili samo nekaj mož in kurata. In to v hiši pri Recku, kjer je bila gostilna in mesarija. Partizani pa so napadli, obkolili hišo in jo vso dinamitirali, zahtevajoč naj se četniki predajo. Njih komandir je prosil, naj bi dovolili odhod Reckovi družini, ker oni se podali ne bodo. Res so na to pristali in Reckovi so odšli. Kmalu zatem je dvonadstropna hiša zgrmela skupaj in podsula kurata ter šest borcev. Pokopali smo jih v skupnem grobu v Lahovčah: v sredo kurata, in na vsako stran po tri. Kaj je zdaj s tem grobom, ne vem.

Presenečeni pa smo bili, ko se je proti jutru pojavil na naši postojanki duhovnik Andrej Križman, ki je tudi bil v Reckovi hiši in je ob zrušenju ostal živ. Izgubil je očala in se na nek način izkopal in se pretolkel do naše postojanke.

Kolikor vem, so bile domobranske postojanke v: *Kranju* — komandant Milan Amon, *Cerklje* — za Kemetarjem Stanko Ovsenar, brivec po poklicu, vrnjen iz Vetrinja, *Komenda* — Ivan Vrtnik, njegova usoda mi ni znana, *Domžale* — najprej Cerar Peter, ki je padel v nekem spopadu pri Duplici, za njim Cerar Jože, zdaj v Kanadi, *Volklo* — Ivan Brodar, sin senatorja, vrnjen iz Vetrinja, se rešil in bil potem pomladi 1947 ubit ob prehodu meje iz Avstrije v Slovenijo; *Šenčur—Smednik—Vodice*: komandirjev iz teh postojank se ne spominjam.

Kar je zgoraj napisano, je vse točno tako, kakor sem pripovedoval. Zato se bom tudi podpisal:

Anton Ilija, l. r.

Pripomba uredništva: Ta zapis je bil napravljen, ko se je soborec Ilija mudil na obisku pri sorodnikih v Buenos Airesu. Naj bi njegovo dobro voljo in pripravljenost posnemali tudi drugi. Vs ne moremo napisati debele zgodovinske knjige, vsak od nas pa lahko prispeva vsaj nekaj vrstic ali strani h knjigi, ki bo nekega dne pričevanje rodu, ki se je boril za svojo domačijo in ji hotel prihraniti suženjsko življenje v enostrankarski diktaturi komunistične partije.

Politika je odvisna od politikov približno v toliko, v kolikor se vreme ravna po astronomih. Gourmont.

S predrznostjo se po navadi zakriva velik preplah. Lucano.

Slaba vest je edina dušna boleost, ki je ne čas niti kasni kes ne pozdravita nikoli. Stael.

Junjski spominski dan 1983

Iz nagovora pri sestanku Zveze slovenskih žena in mater 1. junija v Slovenski hiši.

Sleherni spominski dn v juniju se ponavlja misel, da smo postali žrtve komunistične revolucije predvsem zaradi izvrstno pretehtanih laži, ki jih je Komunistična partija Slovenije spretno širila doma med narodom, v svetu pa preko svojih tovarišev in še posebej kulturnih boljševikov, ki so sedeli na odločujočih mestih.

Tej taktiki laži je treba dodati najbolj zločinsko hinavščino, ki jo je partiji uspelo zganjati tako od vsega početka revolucije do njenega krvavega konca v Kočevju in drugod, pa tudi še danes, dokler je pač narodova volja ne bo ustavila.

Ko so prve dni v marcu letos armenski teroristi ubili v Beogradu turškega poslanika Galipa Balkarja, se je zunanjepolitičnemu uredniku ljubljanskega „Dela“ Jaku Štularju zdelo primerno, da je napisal naslednje: „Kolikokrat že smo na tem mestu izpovedali nasprotovanje sleherni vrsti terorja, kjerkoli; kolikokrat že smo povedali, da teror, množični ali individualni, ni in ne bo koristil nobeni stvari, naj se zdi zagovornikom in nosilcem terorja še tako sveta in čista.“ Tem in sledečim besedam je dal naslov „Kako je mogoče?“ naslov, ki ga poznamo že iz knjige Jožeta Javorška-Brejca, ko je tuhtal razloge za samomor svojega sina.

Jaka Štular se danes zgraža in zganja hinavščino, ki gre nad vse mere. Saj je bil eden tistih mladih dijakov, ki so med revolucijo odobraval vse atentate na ljubljanskih cestah, in zdaj pač re more biti že toliko senilen, da je to že pozabil: a danes bi rad bil neoporečen, svetniški skorajda. Med tem pa pozablja na vse atentate, ki jih OZNA še vedno počenja na področju zahodne Evrope, in na vsa izsiljevanja, katerim so redno podvrženi obiskovavci svoje domovine. Tako danes Jaka Štular postaja neke vrste simbol tiste „morale“, ki jo poznajo komunisti samo zase, ne pa za druge. Resnična, prava morala pa naj bo obvezna le za druge, njih samih naj ne veže!

In proti tisti zlagani morali se mora emigracija boriti že od dneva prehoda čez mejo, od majskih dni leta 1945 naprej.

Kljub vsem že znanim izjavam Djilasa in Dedijera pa tudi Kocbeka o pobju domobrancev, kljub ugotovitvam, ki prihajajo na dan iz arhivov zunanjih ministrstev zavezniških sil, doslej še ni bilo mogoče doseči, da bi se Komisija za človečanske pravice odločila poiskati krivce in jih tudi javno obsoditi. In tu ne gre samo za naš slovenski primer, gre tudi za hrvaškega pa črnogorskega, da o Baltijeh in Rusih sploh ne govorimo. Mednarodnemu boljševizmu je uspelo, spraviti v vse takšne mednarodne forume osebe, ki znajo postopek ustaviti in tako ali tako zaobrtniti. Na svoj način se nekaj podobnega dogaja v Argentini: nihče ne obsoja dovolj jasno in odločno tistih, ki so začeli s terorjem leta 1970., pač pa so vsa usta polna sočutja z žrtvami, ki jih je boj s terorizmom povzročil. Tudi v teh primerih je

mednarodnemu komunizmu treba pripisati „zasluge“ za uspešno širjenje laži ali pa nesorazmerno pretiravanje, in čezmerno hinavsko postopanje, katerega najvidnejši predstavnik je Nobelov nagrajenec Perez Esquivel.

Dejstvo, da Komunistični partiji Sloveniji ni šlo za narodno osvoboditev, ampak zgolj za revolucijo in za oblast, ni izpričano samo v poznih izjavah nekaterih partijskih mogotcev. Neprimerno bolj izpričuje to resnico vsem znano postopanje partije po propadu italijanske vojske — ko ni bilo več okupatorja, proti kateremu naj bi se menda borila — in je dala brez kakršnegakoli pomisleka potolči tako borce na Grčaricah kakor vaške stražarje, ki jih je zajela na Turjaku. In ko nobenega okupatorja ni bilo več in je v Evropi vladal že nekaj tednov mir, je ista partija brez sodnega postopka izvedla največji množični zločin nad svojim narodom, ko je v podzemeljskih jamah ugasnilo življenje slovenskih domobrancev, naše resnične narodne vojske.

Po vseh teh letih se še vedno sprašujemo, kako to, da še ni bila javno izrečena obsodba nad krivci za vse tiste poboje, tako med revolucijo kakor po njej. Naj mi bo dovoljeno nanizati nekaj razlogov, kakor jih vidim strogo osebno:

- 1.) prva leta po vojni od 1945 do 1948 ni bilo mogoče doseči ničesar, ker je ves zavezniški svet skupaj s Titovo komunistično vlado živel v omamljenosti zmage. Upoštevati je namreč treba tudi, da je komunistična uporaba laži in hinavščine bila tako prepričljiva, da Titu in njegovim niso niti preveč zamerili sestrelitve ameriškega letala nad Slovenijo in tudi skorajda mirno prebavili titovsko-komunistično divjanje v dneh zasedbe Trsta;
- 2.) od leta 1948. naprej je jugoslovanski komunistični politiki uspelo predstaviti pred vsem svetom jugoslovanski komunizem za prvega upornika proti Stalinu, ker so pač že vsi pozabili, da je Tito v času popolne angleške podpore na vrat in na nos zapustil Churchilla in se podal v Sovjetsko Rusijo iskat pomoči za zasedbo vsega jugoslovanskega ozemlja. Saj je vedel, da brez sovjetov s svojimi komunističnimi teroristi ne bi nikdar zavladal nad celotnim področjem;
- 3.) izkušnje prve Jugoslavije so Komunistični partiji služile za uvedbo neke navidezne federacije vseh narodov, a v resnici pod njenim strogim centralističnim vodstvom. To naj bi bil porok pred velikim svetom, da se Jugoslavija obdrži kot ena izmed redkih postojank, kjer je moč pokazati zahodnim demokracijam svoje interese napram Sovjetski zvezi. Tako je razumeti, da ni bilo dosti odpora, ko je Tito skupaj z Nehrujem in Nasserjem pričel z gradnjo bloka neuvrčenih, in tudi ne, ko je jugoslovanska komunistična vlada kazala lep obraz zdaj zahodu zdaj sovjetom, vse pa z namenom, da se partija na vsak način obdrži na oblasti;
- 4.) v vsem tem času pa v emigraciji ni prišlo do skupnega foruma najvišjih predstavništev vseh narodov, ki današnje Jugoslavijo sestavljajo. Ker zahodne demokracije verjetno še ne mislijo na kakršno koli razbitje Jugoslovanske države, bi takšna povezava morala biti že zdavnaj ures-

ničena. S tako ustanovo bi verjetneje dosegli obsodbo sedanjega jugoslovanskega režima za vse poboje preje kot s posameznimi nastopi enega ali drugega narodnega zastopstva oziroma ene ali druge politične stranke.

Upoštevati pa je umestno tudi naslednje misli:

- 1.) angleško govoreči svet Slovanom kot takim na splošno ni naklonjen, češ „saj mi tam ne živimo“, kot se je nekoč izrazil Churchill, in tako gniti sovjetski niti jugoslovanski gulagi ne ganejo preveč. Dovolj jasno je o tej zaslepljenosti govoril Solženicin;
- 2.) za latinski svet predstavlja sleherni Slovan možnost nekega rdeče pobarvanega elementa, ker da imajo vsa teroristična gibanja zadnjih desetletij svoje duhovne očete v Moskvi; zaključek: čim dalj proč in ne vtikajmo se! — naj se uredi sami;
- 3.) Vatikan, čigar enciklike so nam bile osnova boja proti komunizmu — poleg narodnih razlogov, seveda — mora od Janeza XXIII. naprej peljati svojo ladjo med vsemi čermi tako previdno, da ne bo napravil škode svojim potnikom, pa naj bodo na ladji ali v rešilnih čolnih, obešenih nanjo, ali pa že prepuščeni vsem viharjem odprtega morja.

Po vsem povedanem bi se dalo morda sklepati, da je tako za našo kot za druge emigracije nemogoče spraviti v tek postopek za obsodbo glavnih krivcev sicer znanih pobojev. In temu ni tako, ker je možnost dana: v zdomstvu imamo zdaj že dovolj odvetnikov in drugih akademskih poklicev, ki bi se morali kot sorodniki pobitih ali pa samo kot rojaki zavzeti za dokončno razkritje vseh, ki so pri umorih in pokolih sodelovali, bodisi administrativno bodisi dejansko. Pri tem bi se morali v prvi vrsti opirati na različna pričevanja rešencev, ki so bila objavljena tako v Zbornikih Svobodne Slovenije, Taboru in Vestniku kakor drugod v samih komunističnih virih: v Svetinovem romanu Ukana, po Kocbekovih in Djilasovih besedah in Dedijerjevih navedbah.

V tem, da bi matere teh izobražencev zastavile ves svoj vpliv, vidim eno izmed možnosti, ki so nam dane, da stvarem pridemo enkrat do dna na mednarodnih forumih. In če smem biti toliko oseben, bom dejal, da je najbolj otipljiv primer prav ugrabitev in zatem nasilna usmritev dr. Albina Šmajda. Če trenutno le en sam primer spravimo v tek, bodo potem sledili drugi. In na nas vseh je še vedno odgovornost, da bosta umorjenim javno izkazana čast in priznanje, morivcem pa tudi obsodba in zaslužena kazen.

Pavle Rant

19. maja 1983.

ZVEZA ŽENA IN MATER

se je kot prva spomnila žrtev revolucije in ob vsakomesečnem snidenju v juniju posvetila sestanek spomina padlih. Zbranim je povedal nekaj misli ob spominskem prazniku bivši urednik Vestnika Pavle Rant. Poročilo je bilo objavljeno v Svobodni Sloveniji 30. junija.

SLOVENSKA HIŠA

Osrednja proslava je kakor vsako leto priklicala mnogo rojakov, med katerimi je bil posebej opazna navzočnost mladine. Vsi so bili še pod vtisom uradne slovesnosti, ko slovenska skupnost polaga venec pred spomenikom osvoboditelja Argentine generala San Martina. Tega sta položila predsednik osrednje organizacije Zedinjene Slovenije arh. Jure Vombergar in Marjan Loboda, z njima skupaj pa tudi predsedniki vseh krajevnih domov.

V Slovenski hiši se je spominska proslava začela s sv. mašo, ki jo je z drugimi duhovniki koncelebriral msgr. Anton Orehar. Lektor je bil Jože Markež, berili sta brala prof. Neda Vesel in dr. Marko Kremžar, da rove pa so k oltarju prinesli Emil Cof, Ivan Korošec, Slavko Urbančič in Jože Lenarčič. Med mašo je prepeval Gallus pod vodstvom dr. Julija Savellija. Pred spomenikom padlim so se vsi navzoči, s predsednikom Narodnega odbora za Slovenijo Milošem Staretom na čelu, poklonili neizmernim žrtvam iz časov druge svetovne vojne.

V dvorani je Maks Nose recitiral govor Williama H. Smitha, kot ga je imel 3. junija 1953 v parlamentu ZDA in ga navaja dr. Stanko Kociper v svoji knjigi Na božji dlani. Slavnostni govornik je bil mladi dr. Andrej Fink. Njegov govor smo objavili že v prejšnji številki. Sledil je odrski prizor, sloneč na besedah-prošnjah k Sv. Duhu: utrdi spomin — razsvetli pamet — omeči voljo. Vso predstavo je režiral Frido Beznik, nastopili pa so: Gregor Batagelj, Joško Beltram, Jože Cestnik, Nande Češarek, Luka Debevec, Veronika Fink, Mila Hribar, Kristina Jereb, Helena Loboda, Martin Magister, Nevenka Magister, Klavdija Malovrh, Pavle Marolt, Blaž Miklič, Franci Novak, Marije Novak, Stanko Novak, Dominik Oblak, Jože Oblak, Franci Papež, ga. Francka Pérez, Polona Pintar, Darjan Šifrer, Janez Šturm, Emil Urbančič, Helena Urbančič, Mirko Vasle, arh. Jure Vombergar. Sceno je izdelal arh. Franci Klemenc s pomočjo Jožeta Cukjatija in Francija Novaka. Luči in zvočne efekte sta organizirala Milan in Bogdan Magister.

MENDOZA

Teden dni po osrednji proslavi so v Mendози 12. junija zbrani rojaki pačastili spomin padlih. Sv. mašo za pokojne je opravil duh. Jože Horn, slavnostni govornik na proslavi pa je bil bivši domobranski oficir, ki se je kot pripadnik novomeške skupine šele nekaj mesecev po maju 1945 lahko pretolkel do begunskih taborišč na Koroškem, Miha Benedičič. Njegova izvajanja je po zapisu prof. Božidarja Bajuka registrirala Svobodna Slovenija 7. julija.

PRISTAVA — CASTELAR

Isti dan so se zbrali člani pristavske srenje. Takole je o njih spominskem dnevu pisalo njihovo glasilo Glas s Pristave: „Spominska junjska proslava za vse padle je bila skromna, a vsebinsko silno bogata. Marija Zurčeva je podala čudovito lepo povezane misli — Bog daj, da bi jih vsi res vedno nosili v srcih — Jože Oblak je prebral nekaj odlomkov iz daljšega teksta lic. Albina Magistra, Gusti Čop se je z zvokom trobente oddolžil mrtvim. — V nas vseh so oživeli prijatelji.“

SAN MARTIN

Proslavo 19. junija je vodil kulturni referent Janez Petkovšek, slavnostni govornik je bil Ivan Korošec. Kot ena izmed redkih preživelih prič —

saj je pripadal prvi skupini sedemnajstih v Štajerskem bataljonu — je Korošec prikazal grozo časov nekdanje borbe, ki je svoj višek dosegla v zverinskem pobijanju v Teharjah. Petkovšek je zatem prebral pesem „Iz večnosti“, mladinski oktet pod vodstvom Roka Finka pa je zaključil proslavo z ubranim petjem.

SAN JUSTO

Celotno prireditev so si zamislili in tudi izvedli mladi. Tudi slavnostna govornica je bila iz njihovih vrst — Danica Malovrh. Za uvod se je predsednik doma spomnil 40-letnice smrti Franceta Balantiča, po katerem se imenuje sanhuški ljudskošolski tečaj. Besedilo je pripravil za spominsko proslavo Zorko Simčič, recitali pa so Blaž Miklič, ki je bil tudi režiser, ter F. Grilj in M. Zupanc. Scenografijo je pripravil Tone Oblak in pevski zbor je nastopil pod vodstvom Andreja Selana.

RAMOS MEJIA

Na področju Slomškovega doma spadajoči so se k proslavi zbrali 25. junija. Pri maši so darove prinesli na oltar gospa Bedenčičeva v imenu mater padlih vojakov ter nekdanja borca Janez Brula in Tone Andrejak. Tudi tukaj so se spomnili Balantičeve smrti in njegov kip, delo akad. kiparja Franceta Ahčina, se je lepo vraščal v dekoracijo odra, katero je pripravil Stane Snoj. Povezavo med posameznimi točkami je vodil Marjan Šušteršič. Recitali so Maks Nose, Veronika Fink, Marjan Loboda ml. in Marjan Šušteršič. Pevski zbor sta pripravili Olga Urbančič in Vera Breznikar. Spominski govor je imel lic. Vladimir Voršič. Z alegorično sliko 12 fantov, ki so predstavljali dvanajst tisoč pobitih, je bila proslava zaključena.

LANUS

V nedeljo, 19. junija, je tudi Slovenska vas v Lanusu zelo dostojno počastila spomin naših borcev. Za to priliko se je takoj po maši napolnila dvorana Hladnikovega doma, kjer smo v tihi zbranosti poslušali najprej venček slovenskih pesmi, ki jih je spletel cerkveni zbor pod vodstvom svojega dolgoletnega dirigenta, g. Ivana Meleta. Sledile so pietetne in opogumljajoče besede mladega dr. Andreja Finka, nato pa smo z molitvijo za naše narodne junake sklenili to našo najbolj obiskano vsakoletno prireditev.

BERAZATEGUI

Berazategui se je tudi polnoštevilno udeležil krajevne proslave v spomin naših domobrancev. Po sveti maši, ki jo je daroval duh. J. Guštin, smo bili priča deklamacijam, recitacijam, pesmim in glasbenim točkam, katere vse je pripravil naš mladi rod v počastitev slovenskih junakov najsvetlejšega spomina.

.....

Čista vest se ne zmeni za lažen sloves. Ovid.

Svoboda je za duha kot najčistejši zrak za telo. Hugo.

SPOMINSKA PROSLAVA V CLEVELANDU

V nedeljo, 29. maja 1983 je bila pri Marijini votlini-kapelici na Chardon Road spominska proslava s sv. mašo za vse žrtve pretekle vojne in komunistične revolucije, za slovenske vojake, padle v Vietnamu in na Koreji, pa tudi za vse rajne Slovence, ki so umrli v zdomstvu. Sv. mašo je daroval g. dr. Pavel Krajnik.

Kljub ne preveč lepemu vremenu se je zbralo na proslavi izredno mnogo ljudi. Posebno razveseljivo je bilo videti mnogo mladine. Malo pred pol dvanajsto je krenil sprevod narodnih noš z odborniki društva in duhovnikom dr. Krajnikom k lurški votlini. Narodne noše so nosile ameriško zastavo, borci pa venec, ki je bil podložen pred Marijin kip v spomin padlim.

Pred mašo se je predsednik Zveze **Tone Oblak** s kratkim govorom spomnil žrtev Turjaka, Grčaric, Jelendola in vseh neznanih grobov po gozdovih in jamah, posebej še vseh tisočev vrnjenih domobrancev in četnikov, ki so bili pobiti po vojni po Titovih partizanih.

Dr. Pavel Krajnik pa je v svoji pridigi omenil, da je letos štiridesetletnica Turjaka in Grčaric, prve velike naše tragedije v zadnji svetovni vojni, kateri je nato ob koncu vojne sledila druga — vetrinjska tragedija. Poleg žrtev teh tragedij se je pridigar spomnil tudi vseh, ki so umrli v naši skupnosti, posebej rajnega škofa dr. Gregorija Rožmana, msgr. Matije Škerbca, dr. Miha Kreka, rajnega predsednika Zveze društev slovenskih protikomunističnih borcev Karla Mauserja in njegove žene Mimi, ki ni nikdar manjkala na teh proslavah in se jih je udeleževala vedno v narodni noši.

Po maši so borci položili venec pred Marijin kip, pevci pa so zapeli nekaj pesmi. Med mašo je prepeval zbor z izmenjavo ljudskega petja pod vodstvom **Rudija Kneza**. Med mašo je začelo malo rostiti, vendar se je sv. maša v redu končala in se je nato celo pokazalo sonce.

Popoldne se je zopet velika množica rojakov zbrala na pokopališču Vernih duš, da počasti spomin Slovencev, pokopanih na tem pokopališču. Pred molitvami so položili ljudje nageljne in slovenske zastavice na grobove vojakov, dr. Kreka, Karla Mauserja in njegove žene, msgr. Škerbca in drugih Slovencev, ki počivajo na tem pokopališču. Molitve je opravil župnik g. **Jože Božnar** ob asistenci g. **Janija Kumšeta** in g. **Simčiča**.

Tako se je tudi letos DSPB v Clevelandu skupaj s svojimi prijatelji, ki se vedno v velikem številu pridružujejo spominskim proslavam, dostojno spomnilo borcev, sodelavcev, sorodnikov in znancev in Bogu priporočilo njihove duše.

Tone Meglič

DUHOVNEMU SVETNIKU **Karlu Škulju** V SPOMIN OB 25-LETNICI NJEGOVE SMRTI

Duhovni svetnik Karel Škulj je prišel v Argentino leta 1948 ter se je naselil v sanmartinskem župnišču v prvi polovici meseca avgusta omenjenega leta. Skromen kovček je bilo vse njegovo premoženje. Razgovor med njim in sanmartinskim župnikom dr. Clovisom je bila latinsko-španska mešanica. Pa sta se le sporazumela tako, da bo svetnik Škulj kaplan v San Martinu in obenem tudi dušni pastir za Slovence ter bo imel zanje ob nedeljah in praznikih sv. mašo, da je bila na veliki šmaren, 15. avgusta 1948, v sanmartinski stolnici prvokrat sv. maša za Slovence. To je bilo pred petin-tridesetimi leti in se nadaljuje še danes pod nasledniki svetnika Škulja.

Svetnik Škulj je živel deset let med Slovenci v San Martinu — vse do svoje prezgodnje smrti. Takoj po svojem prihodu je v San Martinu organiziral slovensko življenje. Ustanovil je slovensko šolo in tudi dal pobudo za ustanovitev slovenskega pevskega zbora. Kmalu za tem je ustanovil knjižno založbo „Slovensko besedo“ in začel izdajati kar dva lista: kulturno revijo z istim imenom (Slovenska beseda) in „šmartinski vestnik“, ki je s prvo številko tretjega letnika dobil novo ime „Vestnik — glasilo domobrancev in drugih protikomunistov. Danes nam je kar nerazumljivo, kako je mogel — tako rekoč, brez sredstev — začeti izdajati kar dve reviji. Za to sta bila resnično potrebna velik optimizem in velik pogum. „Bo že Bog dal“, je večkrat dejal. In je res dal. Ko je nesel nov rokopis v tiskarno, je že zbral toliko denarja, da je lahko plačal prejšnjo številko.

V prav posebno lepem in hvaležnem spominu pa imajo rajnega svetnika Škulja slovenski protikomunistični borci, ker je bil njihov aktivni sodelavec od prvih začetkov komunistične revolucije pa do trenutka, ko ga je Vsemogočni poklical k sebi. V Dolenji vasi na Dolenjskem, kjer je župnikoval, je že spomladi leta 1941 pomagal ustanoviti edinico Slovenske legije. V njegovem župnišču je bilo središče legijskega delovanja za ves kočevski okraj. Pozneje je pomagal pri ustanavljanju vaških straž na tem področju. Ob italijanski kapitulaciji je skupaj z vaškimi stražarji odšel na Turjak in na Zapotok in nato skozi najhujši partizanski ogenj čez Želimlje v Ljubljano, kjer je pomagal pri ustanovitvi Slovenskega domobranstva.

Vsi, ki so svetnika Škulja poznali že doma, vedo, da so bili vaški stražarji in pozneje domobranci njegova ljubezen in njegov ponos in da je bila zanj strašen udarec novica o angleški predaji domobrancev partizanom. Da bi ohranil spomin na to izdano slovensko vojsko, je ustanovil Vestnik. Z Vestnikom je hotel postaviti spomenik padlim borcem, okoli Vestnika je želel združiti vse borce, ki so preživeli vojno in revolucijo, z Vestnikom je oznanjal vero v končno zmago pravice nad krivico, svobode nad tiranijo.

Naj bodo te vrstice skromna zahvala možu, ki je domobrance in sploh vse protikomunistične borce iskreno ljubil, ki je zanje delal, z njimi živel in se zanje tudi žrtvoval. Pred petindvajsetimi leti je nehalo biti njegovo

dobro srce (22. julija 1958). Njegov Vestnik pa še živi in vedno znova kliče domobrance in potomce le-teh in sploh vso slovensko mladino k vztrajnemu in resnemu delu za rešitev in osvoboditev slovenske domovine.

SmR

Iz dnevnika majorja Ladislava Križa

(Nadaljevanje)

21. maja: zadnje ure potekajo v taborišču Gonars. Razni spomini letijo po glavi. Ura se približuje. Po kosilu še enkrat pregled prtljage, če je vse v redu, kajti vozili bomo še noč in dan. Popoldne hitro mine. Še zadnja večerja. Ob 17.30 zbor, preštevanje, klicanje, prepevanje narodnih pesmi in vrata so se odprla. Vsakdo se še nekajkrat ozre nazaj.

Počasi se pomika kolona 95 višjih častnikov in 20 podčastnikov ter vojakov proti postaji...? ...Arsa“. Ob 20. uri je krenil vlak. Vagoni II. razreda, po šest v kupeju, torej bomo še kar dobro potovali. Kmalu je nastopila noč. Vsakdo si želi obljubljeni kapljice vina in cigaret. In res smo na postajah lahko dobili vino, cigarete, pomaranče, itd. Hitimo skozi pokrajine, škoda, da je noč. Lombardijo smo prepotovali podnevi. V Turinu smo stali precej časa, tako da so bile vsem želje izpolnjene. Vsakdo si je lahko privoščil, kar si je pozelel. Posebno vina je veliko steklo.

Približujemo se Cuneu, zadnji postaji našega potovanja. Kakor vedno nas tudi sedaj „svečano“ čakajo karabinerji in vojaki. Eden med njimi — opaziti je bilo, da nas ves čas gleda — in ni mu dalo miru, dokler ni spregovoril. Slovenec! Med njimi jih je še dvajset. Avtomobili prihajajo. Nalagajo prtljago in ko je vse urejeno, se tudi mi spravimo v avtobuse. Nato krene kolona v smeri Montemaleja. Po vožnji — okrog 20 km — se ustavimo na podnožju hriba in ugledamo grad, naše novo prebivališče. Na strmem, okrog 800 metrov visokem svetu, stavba v staroveškem stilu, a je videti popravljena. Zaradi velike strmine nas odpeljejo avtomobili po dvajset na vsako vožnjo. Po petnajstih minutah smo na vrhu. Spet pregled vse prtljage, oddajanje stvari, denarja in britev, podelitev po sobah, pa urejanje. Kmalu je noč in 22. maj je končan.

23. maja: Sprehod po gradu — lepo, kakor da bi bili na letovišču, a ne po lastni volji. Nekdanji srednjeveški grad, potem samostan in v novejših časih igralnica, zdaj pa naša ujetnišnica. Sobe lepe, igralnica, jedilnica, saloni in salončki. Okolica in razgled diven. Vse okrog hribečki, v daljavi pa planine pokrite s snegom. Razgled proti vzhodu je skoraj po vsem Piemontu. Francoska meja okrog 80 km proč. Za sprehode okrog gradu je premalo prostora. Pomirili so nas, da bomo dvakrat tedensko šli na sprehod po okolici, vsaj malo izven žice. Hrib je med reko Maira in Tessaro in zapira ti dve dolini, ki vodita proti francoski meji. Najbližje mesto je Dronero (?), malo dalj Cuneo. Vse se vidi kakor na dlani.

Še vedno ne vemo, kaj smo. Ne vprašanje, ali smo ujetniki, odgovore, da so nas semkaj poslali. Nič drugega. Torej v hrani slaba sprememba; edino, kar bomo sami doplačali, toliko bo boljše. Verjetno, ker je okolica bogata, se bo kaj dobilo. Obljub je veliko. V kantini je tudi dobiti precej stvari, česar v Gonarsu ni bilo. Tudi vino in cigarete, za kar je bila borba v Gonarsu. Kadilci in pivci bodo prišli na svoj račun.

26. maja. Prvi sprehod zunaj žice skozi vas Montemale in po bližnjem gozdu. Predavanja manjkajo. Branja nič, pisati ni kaj. Kar se hrane tiče, kaže, da bo bolje. Včeraj sem dobil celo pol litra mleka — dve liri in štiri jajca — tudi dve liri. A če ne bomo dobili plač, odkod denar?

27. maja. Psihično stanje vseh zavisi od želodca. Hrana boljša, a še vedno ne greš sit od mize, je pa boljše kot Gonars. Tudi v kantini se dobi stvari, o katerih si sploh nisem mogel misliti: prepečenec — 40 lir, salama — 120, mermelada — 24. Cene precej visoke. Vina bo več vrst in dovolj.

29. maja. Prišli z dopusta polkovnik Puher, major Kosec in major Balanč.

31. maja. Za kosilo danes celo rižev narastek! Kuhajo prav dobro, a malo, a za 60 lir na mesec ne moreš veliko kupiti.

3. junija. Kaj počnem ves dan? Okrog 7 vstanem, ob 8 zajtrk — dve mali skodelici kave, okrog 10 se kaj skuha, da lažje dočakam kosilo, ob 12 obed, potem do 3 spanje, do 6 sončenje, zatem učenje italijanščine, ob pol 8 večerja, potem tarok in spat.

5. junija. Prejel paket — zelo žalostna slika: raztrgan kot vsi drugi, vse pomešano, tako da ne moreš vedeti, ali kaj manjka. Celó ves ovojni papir smo morali vrniti, najbrž zaradi strahu, da ne bi bila na njem kakšna „tajna“ pošta.

Kapetan „bojnog broda“ prejel „Jutro“. Zakaj? V časopisu je odrejen general Rupnik za ljubljanskega župana! Prvikrat, da je „Jutro“ prišlo med nas, brez naročila.

6. junija. Začela je delati tiskovna sekcija. Vsak dan se nalepijo na tabli bilteni s komentarji.

7. junija. Ob koncu maše, ko se je molilo za italijanskega kralja in duceja, je veliko število oficirjev odšlo. Zaradi tega je poveljnik taborišča dal sporočiti, da ne bo dovolil več kupovanja priboljškov. Iz paketov je dal odvzeti vse konzerve in električne kuhalnike in tudi prepovedal njih uporabo.

12. junija. Žandarmerijski oficirji so zvedeli, da žene ne dobivajo več podpore. — Danes je bilo žalostno gledati deljenje paketov. Konzerve in kuhalnike so odvzeli škatle, ovojni papir, vrvice — vse smo morali vrniti. Od denarja so pridržali 20%.

15. junija. Je le res, da nas bodo oblekli v uniforme, ker so nam javili, naj pišemo domov ponje. Kdor nima, bo dobil tu. Bomo videli, kakšne bodo. Nato so seveda sledile vroče debate. Zakaj v uniforme? Smo vojni ujetniki in nismo. Z nami ravnaajo po predpisih za vojne ujetnike, a hrana je za internirance in plače nič.

16. junija. Danes je med „gostitelji“ bila že zjutraj neka nervoza. Čez dan je hud veter podrl „osovino“ — tako ime je dobila zastava, ker je na podstavku bil Hitlerjev križ, italijanski in japonski grb. Precej barak je tudi odkrilo in stražarnice podrla. Zvečer je bil pa še požar v bližnjem gozdu. Po hribih je zapadel nov sneg.

20. junija. Iz Ljubljane prihajajo vesti, da bodo rodbine dobivale podporo od občin. Kaže, da se naše stanje ne bo rešilo, ampak da bo vsak dan slabše.

21. junija. Komandant major Redaeli je poklical polkovnika Kneza in izjavil, da nas smatrajo za internirance, a da bo postopek z nami kot z ujetniki. — Italijanska rešitev!

22. junija. Žene so se javile na občini. Torej, skoraj bi rekel — postali smo občinski reveži. — Seveda poleg tega še slabe vesti o vojni. Tobruk je spet na vrsti. Razpoloženje obupno... Takrat se najraje zatečem v svojo sobo in mislim — ko bi bila vsa družina skupaj, bi bilo lažje in bi nekako šlo. — A tukaj so vsi nasajeni; ko prideta dva skupaj, sta si že v laseh. Eden še ni prve misli dokončal, že mu drugi nasprotuje. Živčnost! Vzrok? Vsakdo misli, da — če ne bo denarja — bo hrana spet kakor v Gornarsu in vlekli se bomo kakor sence.

23. junija. Napisal sem pismo domov. Ko sem ga še enkrat bral, se mi je zdelo tuje. Ne moreš pisati, kar bi rad. Zakaj? Vsakdo lahko prebere tvoje pisanje in ne veš, kako te bo razumel.

24. junija. Naši „gostitelji“ so začeli opravljati svojo službo, kakor je treba. Ponoči nas obiskujejo, na zbor mora vsakdo lepo oblečen, ne v srajci. Klicanje lepo po vrsti.

25. junija. Od doma mi sporočajo, da dobivajo samo eno četrtno plače. Tako bo nemogoče shajati. Težko bo, a ne moremo nič pomagati. Lahko pričakujemo samo še slabše.

Komandant korpusa je prišel na obisk. Seveda se je polkovnik Knez obrnil nanj zaradi plač; odgovoril mu je, naj se prošnja obnovi in da v komandi ne smejo vračati niti zadrževati naših prošenj. Koliko bo res? Nič jim ni verjeti. Hinavstvo, laž, zahrbnost vsepovsod.

27. junija. Godujem v ujetništvu. Kje bomo drugo leto v tem času? — Ali bo tale zvezek poln in že nov začetek?

28. junija. O naših uniformah se nič ne govori.

29. junija. Danes ponoči so nas pometali iz postelj ob pol 1, vse poklicali v igralnico in iskali, če kdo manjka. — So lahko brez skrbi!

1. julija. Velika ugibanja, zakaj postavljajo žično ograjo sedaj tudi na balkone in po skalah, na katerih stoji grad.

2. julija. Popoldne je bil pregled, če ima kdo še kaj denarja. Nekaj so ga našli. Vse konzerve smo morali oddati: vsak drug dan bomo dobili po eno, a odprto. Vse žganje, ki prihaja v paketih, zaplenijo, a konzerve shranijo. Ponoči spet zbor. Začeli so „propisno“ opravljati službo, saj bi tudi mi isto tako.

3. julija. Ponoči okrog ene ure dva strela. Major Radakovič je slonel na

oknu, najbrž ni mogel spati, a ker se ni umaknil, ko ga je stražar obsvetlil z reflektorjem, je ta streljal. Na srečo je razbil samo okno. Seveda je bil takoj zbor in prepoved odprtih oken ponoči...

5. julija. Dobili smo prvi stenski časopis v cirilici. Kje se tiska, Bog ve, a v Srbiji gotovo ne.

13. julija. Čas še precej hiti. Sedaj imamo že nekaj knjig, kurz italijanščine bomo začeli drug teden. Učitelj bo italijanski podpolkovnik Lavrenčič, ki tudi popolnoma obvlada slovenščino.

17. julija. Nastaja vprašanje hrane. Precej jih misli, da ne bo mogoče plačevati po 60 lir mesečno. Žalostno je, da je med temi nekaj takih, ki bi lahko plačali, ker imajo denar. Precej vročih debat je bilo o tem, mislim, da je zdaj okrog 80% v „normalnih“ okoliščinah, drugih 20 pa v boljših.

21. julija. Število tistih, ki niso plačali, je zdaj 23 internirancev. Po večerji smo začeli reševati problem. Vsakdo vloži v kantino 25 lir, da bi tako imela obratni kapital, ki bi tudi služil za dajanje posojil tistim, ki začasno nimajo denarja. Za 5 internirancev, ki so izjavili, da ne morejo od nikoder ničesar pričakovati, bomo plačali iz dobička v kantini. Od avgusta dalje vsakdo plača naprej 60 lir. Kantino naj vodi major Koprivica, kuhinjo major Čižmek in škodlar, blagajno korvetni kapetan Pikel, v nadzorni odbor pa gredo: podpolkovnik Hrast, major Pirš in kapetan Hudales. — Seveda so bile pripombe, da nekateri ne plačajo, denar za cigarete pa imajo. Major Matović je napadel vse Slovence, obrnil vse na politično stran — a je zaradi našega smejanja umaknil.

24. julija. Podpolkovnik Peterlin Ernest poslan-odpeljan v — menda? — Ljubljano. Major Zvonimir Bohte kazensko prestavljen v drugo taborišče. Kam? — V prvem smo izgubili voditelja oddelka za tisk, ki nam je predstavljал vse novosti iz časopisov, a v drugem glavnega urednika „Gada“, ki je imel čast v Montemalu iziti samo v nekaj izvodih. Oba prav karakterna. Izgubo bomo občutili.

30. julija. Ves pisemski papir smo morali oddati. Kje je logika? Saj končno napišeš pismo na kakršen koli papir. A nas nič ne moti. Internirani ujetnik mora mirno pustiti tek dogodkov. Tudi to bo enkrat minulo, tudi mi bomo vsi odšli, a svet bo zato vseeno obstal.

5. avgusta. Komandant nas je potolažil, da bomo ostali tu čez zimo. Plačo, da bomo prav gotovo v kratkem dobili. — ? —

6.-7. avgusta. Nastalo je vprašanje: ali prosimo, naj nas čez zimo prepelejo drugam. Ogreti grad bo nemogoče. Peči ni, okna nikjer dvojna, tudi vrata ne. Povsod špranje. Vodovodna inštalacija ni v redu. Kanalizacija tudi ne. Na višini okrog 1000 m bo gotovo vse zamrznilo. Za hrano dobimo še krompir, fižol, meso. Tega verjetno v kaki drugi pokrajini ne bi bilo. Kaj je bolje: trpeti mrz ali biti lačen pa na toplejšem. Odločili se še nismo.

13. avgusta. Komandant je sporočil, da bomo šli v drugo taborišče, v srednjo Italijo, in da bomo tretirani kot „internati civili rastrellati“ — torej, v Ljubljani pobrani kot vojni ujetniki, v Gonarsu sprejeti kot „rebelli“,

pozneje interniranci, nato isto a s postopkom za vojne ujetnike. Vedno brez končnega rešenja.

15.-16. avgusta: Komanda zahteva pregled (spisek) vseh oblek in hrane, kar ima kdorkoli pri sebi. Zakaj? Pri pregledu stvari so zapisali vsako najmanjšo packo na posteljnem perilu in vse, kar je že prej manjkalo, pa ni bilo prijavljeno. Vse bo treba plačati. No ja, saj imajo 20% od vsega zadržanega denarja. Bajе okrog 17.000 lir.

18. avgusta. Komandant nam je javil, da bomo šli v taborišče internirancev. Sliši se, da v Paduo. Odrinemo o polnoči.

19. avgusta. Skupne škode bo precej. Samo za biljard 1500 lir, za kuhinjsko posodo 400 itd. Od deponiranega denarja pridržali eno tretjino; v mojem primeru sem od 170 lir prejel samo 75, pravijo, da bodo poslali za nami. Deponirane konzerve so vrnili. Iz menaže sem dobil 3 kg in pol fižola namesto denarja. Ob 9 so pregledali osebno prtljago, ob desetih je bil osebni pregled.

Točno opolnoči so nas spravili na dvorišče: polno vojakov, karabinerjev in častnikov. Celotno spremstvo. Preštevanje in poimensko klicanje. Bakle so prižgali, reflektorji svetijo in kolona 103 ljudi se pomika po hribu navzdol. Italijanskim vojakom je bila ta baklada všeč in jih je zabavala. Okrog dveh smo prišli na podnožje, kjer so nas čakali avtobusi in tovorni avtomobili, ki nas bodo prepeljali v Cuneo.

Kmalu smo sedeli v vlaku, v vsakem kupeju šest internirancev, en karabiner in en vojak. Velja zapisati: poročnik Ravelli je vsakemu poslal paket: 2 konzervi in dva kruha. Lepa gesta! In to zaradi kipa, ki ga je izdelal podpolkovnik Vodopivec njemu v priznanje, ker je bil z nami najbolj dostojen.

20. avgusta. Vlak hiti po ravnini Pada — Asti-Alessandria-Ferrara-Bologna-Padua. Okna zaprta in zastrta, na stranišče samo pod stražo. Še stati ne smeš. Ob 20. uri smo bili v Padui. Spet preštevanje in v novo taborišče. V pol ure smo tam: Chiesa Nuova se imenuje vojašnica. Nova, lepa poslopja. Postelje-„prične“ v nadstropju, slame dva prsta, voda samo dvakrat na dan po 15 minut. Steklenice, noži, britve so proč. V taborišču je čez 2000 internirancev, večinoma Dolenjci, precej fantov po 14 in 15 let, tudi nekaj starcev.

Zvečer sta odšla v Ljubljano podpolkovnik šufraj in major Kosec.

21. avgusta. Dan poteka v urejanju in kontroli stvari. Mnogim so zmanjkali celi kovčki in paketi. Meni na srečo nič. Vse bo sedaj hitelo, da pospravi čim več hrane, ker ne vemo, kaj bo ob prihodnji selitvi. Slabo se spi, malo slame je. Pa se bomo tudi na to kmalu privadili.

22. avgusta. Od internirancev so nas oddvojili, ne smemo se z njimi sestajati. Pozdravljati po rimsko. Po sobah nas je 40-50 skupaj, po 20. uri ne smemo več na dvorišče. Vstajamo ob 6.

25. avgusta. Ker niso nekateri pozdravili z rimskim pozdravom, so nas kaznovali, da bomo samo dvakrat na mesec smeli pisati. Pri deljenju hra-

ne so vedno postavljeni mitraljezi in po trije stražarji pri vsaki grupi. Hrana opoldne dobra, zvečer samo čista juha in košček sira.

26. avgusta. Iz Moniga pri Trevisu spet prišla v taborišče grupa 250 oseb, med njimi g. Sartorij in Doljak iz Logateca.

29. avgusta. Vodo dobimo zdaj samo zjutraj. Domov bomo lahko pisali tedensko. Denarja iz Montemala še niso izročili.

30. avgusta. Fižola dovolj, a ga ni kje kuhati. Glavno je, da bi se dobile cigarete. Na črni borzi velja zdaj ena 3 lire. Imam še za 13 dni (po 12 dnevno jih kadim). Polkovnik Knez je dobil 30 dni dopusta.

3. septembra. Po malem dobivamo cigarete. Po dve do štiri na dan se da kupiti. Hrana tenka, še dobro, da vsak teden lahko kaj skuham, ker imamo samo en kuhalnik.

Nekaj cigaret nam prinese italijanski oficir. So 200% dražje, a vse spravi v promet. Časopise tudi že dobivamo.

4. septembra. Iz Trevisa jih je spet prišlo okrog 500.

5. septembra. Kruh zmanjšali: na 5 oseb 4 hlebčki. Že tako je vse tenko, zdaj še to. Da bi vsaj odprli kantino in prodajali kaj sadja.

7. septembra. Iz Ljubljane vesti, da smo oziroma bomo upokojeni. Bog ve, po katerih zakonih in po kakšni skali? A kaj, če bodo samo tisti, ki so rojeni v provinci? Za cigarete vedno slabše in nekadilci jih tudi hočejo.

8. septembra. Izdali so bone namesto denarja. Pridržali so 20 lir. Obľubili so tudi, da bomo v kantini dobivali po 10 cigaret. Vrnili so tudi vse odvzete knjige, nože, vilice; britev pa ne.

9. septembra. Kantina je začela obratovati.

10. septembra. Major Černe odšel na dopust. Kapetan Zlobec se še ni vrnil, major Kosec pa. Čujemo, da je podpolkovnik Peterlin na dopustu v Ljubljani, drugače pa da se nahaja na Reki. Od tam je prišel major dr. Balac.

15. septembra. Ponoči so Italijani odkrili, da kuhamo. Mislili so menda, da je radijska postaja. Trije oficirji in šest vojakov s puškami je prigrmelo — pa so se oddahnili, ko so videli kuhalnik. A kuharije je konec!

17. septembra. Sadja moremo kupiti precej. Tudi vina. Cene zmerne. Voda zdaj samo še zjutraj četrte ure — potem se ves dan ne moreš več umivati.

19. septembra. Šest mesecev v internaciji in ujetništvu. Mnogo smo videli in doživeli. Dobra šola za vsakogar.

21. septembra. Iz Trevisa prišlo okrog 200 novih. Ne, so novi, ampak iz Ljubljane. Tudi gozdowniki, ki so se javili do 15. tega meseca. Iz banovine tudi precej, med njimi Janko Bedrač, prvo sorodstvo. Seveda so bili že 40 dni zaprti.

Neprijetna slika: novi prihajajo, a mrtvaški avto pelje interniranca — 14-letnega fanta, umrlega v ambulanti.

24. septembra. Prišel major Černe in prinesel za večino cigarete, denar, obleko, tako da je bilo veselo kakor otroci za Miklavža. Černe se je res izkazal, da je toliko prinesel. — S cigaretami sem zdaj založen za dva meseca.

29. septembra. Operni pevec Lupša nam je zapel nekaj arij: vsaj nekaj trenutkov nismo mislili na naše gorje.

1. oktobra. Obupno je gledati, kako interniranci čakajo kakor jastrebi na čike pred vrati. Kakor hitro se prikažeš, že se pojavijo: mi daste za nekaj dimov, mi daste čik... Kantina spi, bošonov ni skoraj več.

2. oktobra. Spet gresta dva proč: major Leman in kapetan Šturm, oba žandarmerijska, najbrž v Ljubljano. Moje upanje počasi pojema.

3. oktobra. Nova skupina iz Ljubljane, okrog 200. In to v naš paviljon. Seveda so takoj pregradili, da se ne bi družili z nami. Odšel na dopust fregatni kapetan Kregar.

5. oktobra. Predaval prof. Omahen: Geopolitični problemi evropskih držav.

10. oktobra. Danes smo se preselili v drug paviljon, v katerega so spravili tudi vse akademsko izobražene. Upam, da se bo lepo živelo, četudi se govori, da so med njimi konfidenti.

12. oktobra. Vrnil se je dr. Vizjak, čeprav je bilo rečeno, da se ne bo. — Na črni borzi cene: cigarete do 5 lir, kruh 20, vžigalice 6, hruška 3, sir 2-4. Žalostno je gledati, kako pobirajo čike, jedo odpadke. Regrata tudi ni več na dvorišču, kmalu bodo še travo začeli jesti. Težko je našemu kmetu, ki je bil navajen na obilno hrano, a sedaj? Kaj šele bo, ko postane hladno — lakota bo še hujša.

13. oktobra. Dr. Vizjak spet odšel domov.

16. oktobra. Začeli so z zdravniškimi pregledi vseh delavcev.

18. oktobra. Kapetan Modic odšel.

19. oktobra. 7 mesecev je minilo. Kako dolgo še bo. Kaže, da smo vsi prebrodili krizo v 6-7 mesecu, ker se živci počasi umirjujejo.

22. oktobra. Predaval prof. Omahen: Socialni problemi. — Zbirali smo hrano za nekega interniranca, bolnega in vsega izstradanega. Sploh je videti, da so civilisti oslabei, ker oficirji so vseeno ostali z domom v zvezi, pa paketi redno prihajajo. Brez teh bi res bilo prav slabo, posebno odkar so kruh zmanjšali na 120.

24. oktobra. Literati: Plestenjak, Kociper čitali nekaj svojega. Posebno lepo je prikazal g. Plestenjak življenje interniranca. Vse je bilo pod naslovom „Izobčenci“. Počasi bo nekaj razvedrila.

26. oktobra. Sestavljajo spiske študentov. Nekdo, ki je prišel iz Gornarsa, pripoveduje, da jih je šlo precej domov zaradi izpitov, delavci pa na delo v rimsko provinco.

29. oktobra. Danes gre ena skupina, okrog 100, na delo. Pravijo, da na Rab.

30. oktobra. Predaval dr. Arko: „Operacije v moderni kirurgiji“.

1. novembra. V noči prišlo z Raba okrog 100. Pripovedujejo neverjetne stvari. Da jih je na Rabu 15.000 in 1200 že umrlo. To je psihoza za žico!

Včeraj so vlagali prošnje za konfinacijo, odpust, dopust itd. Ker se sme pisati samo na nečrtan papir, je bila cena poli 6 lir.

Popoldne predaval prof. Plestenjak: „Slovenska mati“. Zelo ganljivo.

Ob 6 zvečer „pichetto“ začel po dvorišču priganjati vse k litanijam. V eni izmed grup, ki ni razumela, niso takoj šli, a eden od njih se je napotil k vratom. „Pichetto“ je z revolverjem dvakrat ustrelil in ga zadel v vrat. K sreči ne smrtno.

Ponoči je umrl eden od tistih, ki so prišli z Raba.

2. novembra. Pojavili so se različni poklici. Prvi so zjutraj na nogah „čikostrelci“, ki s povešeno glavo kot psi hite okrog paviljonov in tlačijo čike v žep, nekateri kar v usta. Kmalu za temi se pojavijo „smetarji“, ki čepe ob zabojih smeti in preiskujejo: pojedjo vse, čeprav je gnilo, smrdljivo, zamazano. „Globtroterji“ že tekajo iz enega kraja na drug, kajti zrak v sobah je obupen. Ob 7 se pri kuhinji začnejo zbirati „kotlarji“, da odnesejo kavo pred paviljone. Seveda za to delo dobe „dodatek“. Luči ugašujejo in počasi prihajajo iz paviljonov na „zborna mesto“ vsi „dodatkarji“, a za njimi, vsi ki sprejemajo kavo za svojo grupo. Po kavi se pojavijo „žicarji“, ki imajo že kar podeljene paviljone in Bog ne daj, da bi se kdo pojavil drugod, kjer res ni njegovo mesto. Naš „Haumeister“ s cevmi in pa ključem za vodo je že tudi tu. „Voda, voda“, se čuje po vseh sobah in vse hiti k umivanju. Tako je jutro odpravljeno, sobe pometene, oprane in skupno delo končano. Zdaj začnejo „poštariji“ svoje delo. Kličejo imena prejemnikov paketov, to je najvažnejše. Okrog 9 razdelitev paketov. Gledalcev polno, „žicarjev“ seveda največ. Ko je končano, je žalosten razhod gledalcev. Pred 5. paviljonom živahno deluje ves ta čas črna borza

Ob 11 kosilo. Tenko, juha z makaroni ali rižem. Po obedu je dvorišče precej prazno. Večina leži in čita časopise. Okrog 15. ure spet oživi „promenada“. Prodajajo sadje in vino. Tega je precej. Ob 16 spet „kotlarji“ stoje pred kuhinjo in čakajo na večerjo. Juha z zeljem ali bučami. Po večerji je posebno črna borza živahna. Okrog 7 moramo vsi z dvorišča v sobe. Do 22 igramo karte, kar je edina zabava. In spet smo en dan bližje koncu.

3. novembra. Dr. Derganc je imel smolo in dobil 10 dni zapora, ker ni pozdravil „tenenteja“.

4. novembra. Ob 8 so nas postrojili za zastavo, ki so jo dvignili v praznovanje „Vittoria Veneta“. — Spet odšla grupa 200 na delo. Kam, ne vemo

5. novembra. Prišel karabinjerski general in čudo, da je stopil med nas in vsakega kaj vprašal. — Črna borza je imela smolo — med njo se je zakadil „aiutante“ pa klofotal na vse strani. Po svoje je imel prav, marsikateri še tisto malo kruha prodaja, da si kupi cigarete. In to mladi fantje! Že tako stradajo!

Spet odšla grupa okrog 250 na delo.

6. novembra. Dr. Derganc izpuščen iz zapora. En dan je bil vklenjen v železje. — Popoldne predavanje: „Sadjarstvo“.

8. novembra. Popoldne „Koncert“, sodeloval tudi operni pevec g. Lupša. Zato je dobil od italijanskega oficirja hlebeček kruha.

10. novembra. Govori se, da so študentje, ki so delali pri paketih, spreminjala naslove za svoje prijatelje in tako prejeli tuje pakete. Sedaj je eden od naših tam na delu.

Obljubili so blazine namesto slamnjač in da bomo lahko kupovali krompir. „Domani.“

12. novembra. Menda bodo prišli oficirji in podoficirji iz Gonarsa, zato so vse civiliste preselili v druge zgradbe. Frančiškan je spet prišel iz Ljubljane in prinesel nekaterim sporočila.

15. novembra. Iz našega paviljona izselili vse intelektualce, ker bodo prišli oficirji iz Gonarsa.

16. novembra. Iz Gonarsa prišli vsi aktivni in rezervni oficirji. Tudi v naš objekt je prišlo 167 internirancev. Zvečer se je seveda takoj poznalo. Živahno je vse. Harmonika poje, prepevanje. Seveda — vina „Gonarci“ doslej niso dobivali, pa so si ga privoščili. Bilo je tudi nekaj „mrtvih“. Saj ni čuda, če se toliko mesecev ne vidi kapljice!

17. novembra. Spet umrl en interniranec. Verjetno ne zadnji, saj hodijo okrog nekateri kakor sence, glad jim sije iz oči, hlače mahedrajo ob bedrih, samo še skelet je ostal.

19. novembra. Tavzes je iz časopisov izvedel, da mu je umrl oče. Prosil je za dopust.

20. novembra. Tavzes odšel. Iz Gonarsa so prišli bolni. Kukman je prav slab, težko, če bo še dolgo, pa najbrž bo šel domov.

Iz Gonarsa je prišlo tudi 450 podoficirjev. Tako smo sedaj spet vsi skupaj.

23. novembra. Spet so nam zaračunali vse madeže in luknjice na odejah in rjuhah, čeravno smo to sami prijaviili. — Umrl en interniranec. — Tisti, ki so pozneje prišli iz Gonarsa, pripovedujejo obupne stvari o rodbinah, ki so prišle z Raba. Vsi so imeli solzne oči, ko so videli matere z dojenčki prihajati sestradane h kotlu.

27. novembra. Vendarle je danes komandant taborišča sprejel starešine paviljonov in obljubil, da ne bo treba pozdravljati zastavo z rimskim pozdravom, da bomo dobili cigarete itd.

30. novembra. Čudne spremembe. Od vojakov lahko kar na lepem vse mogoče kupujemo. Prinašajo kruh po 10 lir, dopisnice po 1, cigarete itd. — Dosegli smo, da nismo več nasilno navzoči pri „fana gor, fana dol.“ — Odšel polkovnik Mušič — domov v Osijek, Kosec in Višnjič pa na dopust.

3. decembra. Podporočnik Hlebec se je vrnil z dopusta, pa so mu v Postojni zaplenili 14 vreč paketov za naše ljudi. Seveda žalost, posebno zaradi cigaret, je velika. Urgiramo preko naše komande, naj vrnejo. Če bo kaj?

5. decembra. Miklavžev večer! Sem kupil od italijanskega vojaka hlebček kruha in liter vina — bo zadovoljstvo za to priliko.

Danes umrl 23. interniranec. Zadnje čase bolj pogosto umirajo, tudi mlajši, sestradani. Videl sem reveža: razbija govejo kost in z največjo

vestnostjo vse izbira in pazi, da ne pade kaj na tla. Lupine pomaranč so nekaterim dopolnilo hrane.

Pri deljenju paketov se vsak dan kdo pritožuje, da je hotel karabinjer kaj izmakniti. Zvečer je prišel major Tavzes s tremi vrečami: kot nalašč za Miklavža. Veselo je bilo, ker je večina dobila. Tudi jaz sem se spet enkrat najedel domačega kruha. Prišel je k meni major Andréé, pa me prosil, če sme ta „kruhek“ samo v roke vzeti. Seveda sva si delila.

7. decembra. Odšli domov polkovnika Kokalj, Prezelj, kapetan bojne ladje Pleiweis, podpolkovniki Petelin, Vizjak in Krenner. Seveda so nastali iz tega razni zaključki, zakaj? Govorice, da bo veliko število še odpuščenih.

10. decembra. Odšlo domov okrog 150, aktivni, rezervni oficirji in dijaki pa drugi. Govori se, da gre v soboto in četrtek še okrog 600.

14. decembra. Trgovina čez žico vedno bolj cvete.

18. decembra. Odšlo okrog 30 dijakov domov. Vse kaže, da bomo Božič tu praznovali.

22. decembra. Na dopust oba Rupnika, Suvajdžić in Jeglič. Še nekateri upajo.

23. decembra. Pripravljamo jaslice raznih modelov in mala božična drevesca iz žice in papirja. Akcija za pomoč podoficirjem lepo uspela. V našem paviljonu smo nabrali skoraj 1000 lir. Za reveže civilne internirance smo tudi pobirali. Kolikor smo mogli, smo storili.

24. decembra. Pripravljanje in razgovori, kako bomo proslavili večer. Tavzes in jaz sva skupaj — bolje rečeno, on je meni pripravil božič, ker moj paket še ni prišel. — Nihče ni govoril o svoji družini, ker je vsakdo čutil, da bi pokvaril voljo vsem.

25. decembra. Zajtrk ob 6. Zakaj? Za kosilo: juha z malo makaroni in priboljšek: grižljaj mesa za enkrat v usta in dve pomaranči, a zato smo že dva dneva prej imeli opoldne in zvečer zelje ali buče na vodi in nič drugega.

27. december. Zlobec se je vrnil. Prinesel precej božičnih darov. Sem dobil 200 cigaret.

28. decembra. Spet odšlo domov okrog 120 dijakov in rezervnih oficirjev.

2. januarja (1943). Spet en interniranec umrl. Večino do sedaj, tako trdijo, po lastni krivdi, ker so prodajali kruh in sir, kupovali pa vino, cigarete obleke; nekateri tudi zbirali denar. Bili pa so tudi taki, ki so bili slabi, pa še do sedaj od nikoder pomoči niso prejeli.

V sobah se še živi, a zrak je obupen. Toliko ljudi v paviljonu — 236 in premalo se zrači, ventilacije pa na oknih ni.

5. januarja. Kakor čujemo, jih je umrlo doslej 33. Vsako nedeljo molimo pri maši zanje in tudi za tiste, ki so umrli v drugih taboriščih; in teh je še več, kakor vedno pater poudari pri molitvi. Najslabše je na Rabu, tam jih dnevno nekaj zapusti taborišče za vedno. Mogoče so srečnejši.

6. januarja. „Badnje večje“. Proslavljamo ga v sosednjem paviljonu. Pater iz Ljubljane je imel lep govor. Oktet zapel nekaj pesmi. Od patra so bili obdarovani vsi pravoslavni s 4 cigaretami in 4 bonboni.

7. januarja. Včasih pride dan, ko se občuti vse slabo in volja mine. Sit žice, sit vroče vode za kosilo in večerjo, sit vedno istih obrazov, vse je monotono. Vsak dan enak, nobene spremembe.

10. januarja. Dva so odpeljali s črnim avtom v večni mir.

11. januarja. Upam, da dobi dnevnik pravega lastnika. Vse pisano naj bo namesto mnogih pisem. Daj Bog, da ga dobim potem še enkrat v svoje roke v pravem času.

(Konec 1. zvezka dnevnika)

DOPOLNILO "BOŽJIM STEZICAM"

Veliko dobrega in lepega so Božje stezice na svoji 32-letni poti podale našim najmlajšim, mladim, pa tudi odraslim. V koristno pomoč šolskemu jezikovnemu in slovstvenemu pouku so sestavki, kot sta „Pripovedka“ (v junijski številki) in „Basen“ (v avgustovski). Upati je, da bodo sledile druge literarne vrste.

Pravilno pa bi bilo in mladim bravcem v prid, da bi urednik povedal, odkod jemlje ta poučna berila. Gotovo iz dela „Besedna umetnost“, katere 2. knjiga (Literarna teorija) je izšla l. 1958 in je doživela že 13 izdaj; 1. knjiga (Antologija primerov) pa je od l. 1966 bila že devetkrat ponatisnjena.

Avtorica Silva Trdina je odlična pedagoginja, upokojena profesorica, doktorica (z disertacijo o Josipu Murnu Aleksandrovu). V zadnjem desetletju je izdala več zbirk izrekov in črtic iz slovenske in svetovne književnosti („Tudi jaz lahko živim evangelij“, „Tudi jaz lahko nasitim lačne“, „Za vsak dan“).

Kako zna učence uvajati v stvarino in navajati k mišljenju in dejavnosti, pričajo Opombe k pričbešenim basnim v Božjih stezicah.

Brez opomb je ostala samo najkrajša basen (str. 118) o kravi in luži. O pesniku bi moral urednik povedati vsaj nekaj. Matej Bor — Vladimir Pavšič je nekdanji „dvorni poet Revolucije“ in oče žalostno slavnega verza „Naš bog so rop, požig, umor...“, ki mu je tudi Bor služil v partizanih. Je tudi uspešen dramatik, posebej uspešen v prevajanju Shakespearja. Vzgojna revija mora paziti, da v učencu ne ostane samo podoba Mateja Bora kot pesnika zabavne basni.

L. M.

Kolikor večje je hudodelstvo, toliko daljša mora biti pokora. Hugo. Sedanji čas je nakovalo, na katerem kujemo prihodnost. Hugo. Če hočeš z mešetarjenjem kam priti, svojo vest daj prej ubiti! Mirabeau.

Kdor kupuje z zlatom mir, niti z jeklom ga ne bo ohranil. Saavedra Fajardo.

NAŠI JUBILANTI

OB ŽIVLJENJSKEM MEJNIKU **Rudija Brasa**

Na sprednjih platnicah našega lista stoji v španskem tekstu prav skromno zapisano „Editor responsable: Rudi Bras“. Po naše: pred argentinskimi oblastmi odgovorni izdajatelj „Vestnika“ je nekdanji domobranec, tajnik Društva (katerega glasilo „Vestnik“ je) naš dobri znanec in naš prijatelj ter neumorni delavec slovenske srenje v Buenos Airesu — RUDI BRAS.

Ko je Rudijev dober prijatelj, Bogo Pregelj odšel tako nenadoma in nepričakovano v večnost, se Rudi ni prav nič branil prevzeti to veliko odgovornost za naš list pred argentinsko oblastjó.

Resnici na ljubo pa moramo že zdaj povedati, da so tele vrstice Rudiju v čast in zahvalo njegovi 60-letnici izšle brez njegove vednosti in odgovornosti, kljub temu, da je le on odgovorni izdajatelj.

Med nami borci in zdomci je toliko zaslužnih oseb vseh starosti in obeh spolov, ki bi ob svojih življenjskih postajah zaslužile spominske besede na naših straneh — pa je, kot znano, prostor tiran, kateremu mora biti urednik čezmerno podložen. Kadar pa je človek doma, v svoji hiši, pa tjakaj oblast trinoga ne seže. Zato nam je urednik s prav veliko slastjo odredil prostor za tale zapis, kajti Rudi ima v naši hiši častno mesto.

Kaj in kako naj slavljenču zapišemo ob njegovi življenjski obletnici in kaj naj izpustimo, da ne preseže okvir odmerjenega prostora, je vprašanje vsebinskega in stilnega značaja, ki se postavlja pred vsakega kronista priložnostnih jubilejev, posebno še, ker je tako težko uiti iz izhojenih tirnic.

Toisto se je zgodilo tudi nam. Dve potezi našega slavljenca sta izstopili pred nas, ko smo iskali prve nastavke za tale zapis: Rudi Bras domobranec, še vedno na okopih slovenstva, in Rudi — odličen pevec.

„Oblaki so rdeči, kaj nek' pomenijo, da vsi ti mladi fantje na vojsko pojdejo!“ Takó je bilo sprva odločeno, da se bo začela tale stran, pa, kot bravec vidi, je drugače nanese. Vendar to misel zdajle povzemamo:

„Oblaki so bili rdeči, rdeče krvavi...“ v letu 1943, ko je bil Rudi mlad fant in naš fant. Z dolenske in notranske strani, je njih rdeč odsev prodiral v megleno nejasnost slovenske prestolnice, kjer bi dvajsetletni Rudi takrat prav lahko v zatišju in na varnem čakal lagodno na lepše in boljše čase. A Rudi ni bil takega „kova“ in je z mnogimi prijatelji vred brez pomišljanja (ali pa kljub pomišljanju o žrtvah, katere si bo prostovoljno zadal!) stopil v vrste pravkar ustanovljenega domobranstva.

Oblaki so bili rdeči in fantje so šli na vojsko. To je bil tisti usodni čas, ki je prav Rudijevi generaciji v največji meri vžigal neizbrisen pečat za celo življenje: domobrantsko-rodoljubni ali partizansko-pogubni! Po 40 letih je znamenje slovenskih domobrancev vsak dan svetlejše, dokaz, da so bili na pravi poti. Med temi zaznamovanimi je bil tudi Rudi.

Rudi Bras je doma iz Radeč pri Zidanem mostu in se je rodil v zgod-

njih dneh meseca rožnika, meseca, ki se danes istoveti s pokolom slovenske domobranske vojske. V srednjo šolo je hodil v Ljubljani in tam dokončal tudi trgovsko šolo, ko ga je doletela revolucija. Bil je domobranec v Meničaninovem udarnem bataljonu, ki ga seveda večkrat s ponosom — kdo naj mu to zameri? — postavlja med najodpornejšo, najudarnejšo in najbolj prizadeto elito slovenske vojske. Po zadnji bitki pri Borovljah, ko so tudi Meničaninovci razgnali partizanske „oporečnike“, je Rudi doživel srečno usodo izbrancev, ki jim je Bog odmeril še dolgo življenje. Dolge begunske dneve je pretolkel v italijanskih taboriščih Servigliana in Senigallije v razgibani družbi pevcev, športnikov in svojih prijateljev. (Mendá) je z ladjo „Santa Cruz“ (Sveti Križ) v letu 1948 pristal ob Srebrni Reki (sama lepa imena, a začetek je bil težak!). Poleg skrbi za družino — vzajemno z gospo, vere in optimizma polno Cveto Langus Brasovo — je naš soborec posvetil svoje delo tudi slovenski skupnosti. Iz ljubezni do slovenske pesmi je v njegovi pripravi izšla ob 10-letnici slovenskega osnovnošolskega tečaja v San Justu obširna pesmarica 100-tih slovenskih narodnih ali ponarodelih pesmi in to v 500-tih izvodih! Rudi je bil tudi član kvarteta (Lipušček, Rodé, Tomaževič in Bras), ki je prvi v Argentini posnel na plošče domobranske pesmi.

Na opravljeno delo, vemo, da se Rudi danes lahko z zadovoljstvom ozira. Prav dobro pa nam je tudi znano, da je prav za svojo šestdesetletnico dosegel nekaj, kar mu je v posebno veselje: dobil je namreč na priznani akademiji naslov „tehnika v elektroniki“. K temu naslovu mu zdajle ne bomo čestitali, pač pa k njegovi vztrajnosti, močni in dobri volji in zagnanosti za vse dobro.

Dragi Rudi! Ne huduj se nad nami, če smo se „razpisali“ o Tebi, da nam ne boš očital, češ kaj pa to ljudi zanima. Pa boš sprejel te besede, ko boš videl, da smo si z njimi močno želeli tiskanih besed v spomin in priznanje tudi Tvojim prijateljem in soborcem, enake ali podobne usode kot Tvoja, in nam je ta Tvoj življenski jubilej za to ponudil najsijajnejšo priliko.

Bog živi Tebe, Rudi, in VSE NAŠE LETOŠNJE MLADOSTNE ŠESTDESETLETNIKE!

Soborci

† GOSPA PAVLA HACIN

Prav ob zaključku lista nas je dohitela žalostna vest, da je 12. avgusta 1983 v Buenos Airesu prenehalo biti srce plemeniti slovenske žene, gospe Pavle Hacinove, roj. Žerjav, vdove po junaškem pričevavcu dr. Lovru Hacinu, upravniku policije v Ljubljani. Bila je izredno dobra, a vendar odločna žena ter močna opora svojemu možu. Tragično, a junaško smrt svojega moža je ponosno prenašala in je bila zvesta članica slovenske srenje v Buenos Airesu. Rajna gospa je imela izreden posluš za potrebe bližnjega in je potrebnim veliko pomagala. Naj jo Bog sprejme med svoje izvoljene!

El edificio, pero no el sistema!

Con este título y con la firma del señor Luis Pan, el diario La Prensa de Buenos Aires, publicó el día 16 de junio del corriente año el artículo en el cual —al dar noticia de la demolición reciente del antiguo edificio de la KGB soviética, llamado Lubjanka, y la mudanza de la policía secreta, que cuenta al decir del articulista con 700 mil agentes en la orbe entera, a otro edificio más amplio y más moderno — resumió las actividades que desde su fundación hasta nuestros días viene desempeñando esa tenebrosa organización. Demolieron, pues, el edificio de fama más aterradora en los tiempos modernos, pero el sistema queda en pie!

El articulista hace hincapié en el hecho incontrovertible según el cual todas las representaciones diplomáticas, culturales, artísticas, deportivas o de otra índole en sus salidas al exterior casi siempre estuvieron y siguen estando al servicio de este organismo policíaco de la Unión Soviética. Recalca además que es absolutamente necesario el conocimiento de la KGB, si uno quisiera acceder al conocimiento más profundo y más real de ese país comunista.

De este escrito sumamente revelador, extraemos textualmente el último párrafo, que por sí solo será de sumo interés también para la mayoría de nuestros lectores:

Utilización de todos: desde una folklorista a un Premio Nobel

La vastedad de tareas que cumple la KGB dentro y fuera de Rusia (nadie escapa) autoriza a decir que estamos en presencia de una organización policial ecuménica, sin antecedentes en la historia mundial. La sola mención de sus funciones específicas demandaría una copiosa enumeración y muchas páginas. Una de las más sutiles y penetrantes es la de la "dezinformatsiya" (desinformación), que incluye la elaboración y difusión de documentos falsos, generalmente a nivel diplomático y militar. Hasta su alejamiento de la KGB, Andropov dirigió personalmente el departamento encargado de esa tarea.

El aspecto menos conocido, pero más sospechado —cuya existencia rechazan los ingenuos, que los hay, desde la calle al gobierno y desde la Iglesia a la literatura— es el de la utilización de quienes son exhibidos, vareados, como "no comunistas". Y acaso no lo sean efectivamente, pero se trata siempre, con raras excepciones, de personas con una disminuida independencia de juicio y una precaria autonomía para la toma de decisiones personales. Esa utilización de que hablamos comprende a periodistas, escritores, artistas, empresarios, sacerdotes, políticos, científicos y académicos. El espectro incluye a todo aquél que alcanza un determinado grado de notoriedad —a menudo gracias al "bombo" encomiástico de sospechosos sonos— en el campo de su actividad específica. Allí puede haber de todo. Desde una folklorista a un Premio Nobel, pasan por un estridente "rockero".

Otros son estimulados para cumplir eficazmente la única misión que interesa a sus mandantes: "no hablar bien de la Unión Soviética", pero al mismo tiempo "no decir nada malo" de ella. En la "equidistancia", en esta suerte de "divino engaño de Sinigaglia", está el éxito. Pero tanto aquéllos como éstos, todos a coro, suelen decir, gritar y reclamar sobre asuntos respecto de los cuales en la Unión Soviética no se puede decir, ni reclamar, ni gritar. Entre otras misiones tienen la de condenar todas las invasiones y actos de colonialismo, menos la de Afganistán por la Unión Soviética. De eso se trata.

CENA TE ŠTEVILKE NA 88 STRANEH JE V ARGENTINI 8.— ARGENTINSKIH PESOV. LETNA NAROČNINA ZA INOZEMSTVO 10 USA DOLARJEV PO NAVADNI IN 13 USA DOLARJEV PO LETALSKI POŠTI.
— DENARNA NAKAZILA IZKLJUČNO NA NASLOV: „VESTNIK“
Ramón L. Falcón 4158, 1407 — Buenos Aires, Argentina.

Correo Argentino Suc. 7	TARIFA REDUCIDA Concesión Nº 6830 FRANQUEO PAGADO Concesión Nº 5.811	Propiedad Intelectual Nº 121.138 — 21-9-1981 R. Falcón 4138, 1407 Bs. As.